

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

**ROMA KATOLİK KİLİSESİ'NDE DİNİ GÜNLER
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ZEHRA ÇAĞNUR ATAÇ
22810201971**

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. Nermin Öztürk**

KONYA-2025

Bilimsel Etik Sayfası

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zehra Çağnur ATAÇ		
	Numarası	22810201971		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nermin Öztürk		
TezinAdı	Roma Katolik Kilisesi'nde Dini Günler			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zehra Çağnur ATAÇ
İmza

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zehra Çağnur ATAÇ		
	Numarası	22810201971		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	*	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nermin Öztürk		
Tezin Adı	Roma Katolik Kilisesi'nde Dini Günler			

Dünya üzerinde pek çok dini inanç ve kültür bulunmaktadır. Bu inançlar, insanların hayatlarını şekillendirir ve toplumların birlik ve dayanışmasını güçlendirir. Din mensupları kutsal metinler ve tarihsel olaylar üzerine inşa edilmiş günler aracılığıyla bu inançları ve değerleri kutlarlar. Hıristiyanlıkta merkezi bir figür olan İsa'dan başka onun annesi Meryem ve Kilise tarafından aziz kabul edilen kişilerle ilgili de kutsal günler bulunmaktadır. Fakat Hıristiyanlıktaki temel üç mezhep içinde bazı dini günlerle ilgili ihtilaflar bulunmaktadır. Bu sebeple bu tezimizde yalnızca Roma Katolik Kilisesi bünyesinde kutlanan dini günleri ele aldık. Dini günler genel bağlamda İsa'nın doğumu, ölümü ve tekrar dirilişiyle alakalı olsa da Meryem ile ilgili dini günler de Katolikler için Meryem'in İsa'nın yaşamındaki rolünü kutlamak ve onun şefaati için dua etmek adına bir fırsat olarak görülmektedir. Ayrıca Meryem ile ilgili dini günler, Katoliklerin Meryem'in İsa'nın yaşamındaki önemi üzerine düşünmeleri içindir. Bunun yanında Katolikler için önemli ve değerli olan azizlerle de ilgili dini günler, Katolikler arasında coşkuyla kutlanmaktadır. Katolik anlayışta azizler, Kilise tarafından cennette oldukları ilan edilen ve bu nedenle Tanrı katında şefaatçi kabul edilen Hıristiyanlardır. Azizlerle ilgili dini günler, onların doğaüstü erdemlerini tanıma, örnek alma ve onların aracılığıyla Tanrı'dan yardım dileme fırsatıdır. Azizlere yöneltilen bu saygı; kişisel ve toplu dualarla, övgüyle ve onların erdemlerinin taklidiyle gerçekleştirilir. Genel olarak bir dini liderin yönettiği ayinlerde, dualar edilir, günün anlamı konuşulur ve İncillerden pasajlar okunur. Bu dini günler, inananların inançlarını güçlendirir, birlik ve dayanışma duygularını pekiştirir ve inananlar arasında birbirlerine umut verdiği söylenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Katolik, Kilise, Hıristiyan, Dini Günler, Meryem, Azizler, İsa

ABSTRACT

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Zehra Çağnur Ataç		
	Student Number	22810201971		
	Department	Department of Philosophy and Religious Studies / History of Religions		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	*	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Nermin Öztürk		
Title of the Thesis/Dissertation	Religious Days in the Roman Catholic Church			

There exist numerous religious beliefs and cultural traditions around the world. These belief systems shape individuals' lives and contribute to the strengthening of unity and solidarity within societies. Religious adherents celebrate these beliefs and values through days built on sacred texts and historical events. Apart from Jesus, who is a central figure in Christianity, there are also holy days for his mother Mary and people considered saints by the Church. However, within the three major branches of Christianity, there are certain disagreements regarding the observance of some religious holidays. For this reason, this thesis focuses exclusively on the religious days celebrated within the Roman Catholic tradition. While many of these religious observances commemorate events related to the birth, death, and resurrection of Jesus, those devoted to Mary are also of particular significance to Catholics. These Marian feast days are seen as opportunities to honor her role in the life of Jesus and to pray for her intercession. Moreover, they serve as occasions for reflection on the importance of Mary in the Christian narrative. In addition to feast days dedicated to Jesus and Mary, Catholics also celebrate with great enthusiasm those days honoring saints whom they regard as important and venerable. In Catholic doctrine, saints are Christians who have been officially declared by the Church to be in heaven and are therefore considered intercessors before God. Feast days associated with saints provide believers with the opportunity to recognize and emulate their extraordinary virtues and to seek divine assistance through their intercession. This veneration is expressed through personal and communal prayers, praises, and the imitation of saintly virtues. Typically, these religious observances involve liturgical ceremonies led by a religious leader, during which prayers are offered, the significance of the day is discussed, and passages from the Gospels are read aloud. Such celebrations are believed to reinforce the faith of believers, enhance a sense of unity and solidarity, and offer mutual encouragement within the religious community.

Keywords: Catholicism, Church, Christianity, Religious Days, Mary, Saints, Jesus.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında ülkemizde hakkında pek fazla çalışma bulunmayan Roma Katolik Kilisesi'ndeki dini günler ele alınmış; bunların kökenleri, tarihleri, gelişimleri ve kutlanmaları incelenmiştir. Fakat bu günlerin sayıca çokluğu nedeniyle konuya sınırlandırma getirilmiş; yalnızca İsa, Meryem ve tüm Katolik kiliselerinde evrensel olarak kutlanan azizlerin günlerine yer verilmiştir.

Araştırma sürecinde hem birincil kaynaklara hem de Katolik teolojisine ilişkin güncel literatüre başvurulmuştur. Tezde öncelikle Roma Katolik litürjik takviminin tarihsel gelişiminin ardından günümüzde kullanıldığı son şeklinden bahsedilmiş, daha sonra başta Noel ve Paskalya olmak üzere İsa Mesih'in yaşamıyla doğrudan ilişkili bayramlar ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Meryem Ana'ya ve azizlere adanmış özel günlerin teolojik temelleri ve bugünlerin yerel halklar üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, Roma Katolik dini günlerinin yalnızca bir takvim düzeni içinde değil; inanç, gelenek ve toplumsal hafıza bağlamında nasıl bir anlam taşıdığını ortaya koymaktır.

Bu çalışmamın ortaya çıkmasında başından sonuna kadar desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Nermin ÖZTÜRK'e, bu alanda katkılarını esirgemeyen hocalarıma, kıymetli arkadaşım Fatma Zehra ÖZKAN'a ve her fırsatta arkamdaki desteğini gösteren değerli eşime teşekkürlerimi sunarım.

Zehra Çağnur ATAÇ

Konya, 2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	3
ABSTRACT.....	4
ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	6
GİRİŞ	1
1. Araştırma Konusu ve Problemi	1
2. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	2
3. Araştırmanın Önemi ve Amacı	3
4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri (Araçları).....	5
5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM: ROMA KATOLİK LİTÜRJİK TAKVİMİ.....	6
1. Roma Katolik Litürjik Takvimi	6
2. Roma Katolik Litürjik Takvimi Tarihsel Gelişimi:	7
2.1. Orta Çağ'dan II. Vatikan Reformuna.....	7
2.2. Günümüzde Kullanılan Roma Katolik Litürjik Takvimi.....	10
İKİNCİ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ'NDE İSA İLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER	14
1. İsa Hakkında Genel Bilgiler.....	14
2. İsa ile İlgili Dini Günler	16
2.1. İsa'nın Doğumuyla İlgili Dini Günler	18
2.1.1.Advent Dönemi ve Noel	18

2.1.2.Epifani	25
2.1.3.Kutsal Masumları Anma Günü	29
2.1.4.İsa'nın Vaftizi Bayramı.....	30
2.1.5.İsa'nın Kutsal Adı Bayramı	31
2.1.6.Işık veya Nur Bayramı	32
2.1.7.Krallar Kralı Mesih'in Büyük Bayramı	33
2.1.8.İsa'nın Başkalaşımı Bayramı	34
2.2. İsa'nın Ölümü ve Tekrar Dirilişi ile İlgili Dini Günler	35
2.2.1.Paskalya ve Lent Dönemi	35
2.2.2.Teslis Bayramı/ Üçlü Birlik Yortusu	44
2.2.3.İsa'nın Bedeni ve Kanı Yortusu.....	44
2.2.4.Kutsal Kalp Bayramı.....	45
2.2.5.İsa'nın Göğe Yükselişi Bayramı	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ'NDE MERYEM İLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER	49
1. Meryem Hakkında Genel Bilgiler.....	49
2. Meryem ile İlgili Dini Günler	53
2.1. Müjde	54
2.2. Ziyaret	56
2.3. Meryem'in Göğe Kabulü Bayramı	56
2.4. Lekesiz Gebelik.....	58
2.5. Kutsal Bakire Meryem'in Doğuşu	59
2.6. Tanrı'nın Annesi Meryem.....	60
2.7. Meryem'in Sunuluşu Yortusu	61
2.8. Meryem'in Kraliçeliğini Anma Günü.....	61
2.9. Meryem'in Kutsal İsmi Anma Günü	62

2.10. Lourdes Meryem Ana Yortusu	62
2.11. Hüzünlü Meryem Anısı.....	63
2.12. Guadalupe Meryem’i Yortusu	63
2.13. Karmel Dağı Meryem’i Anısı	64
2.14. Fatima Meryem’i Anısı.....	65
2.15. Roma’daki Azize Meryem Major Bazilikası’nın Adanması.....	66
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ’NDE AZİZLERLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER	68
1. Azizler Hakkında Genel Bilgiler	68
1.1. Aziz Yusuf Bayramı	70
1.2. Vaftizci Yahya Bayramı	74
1.3. Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Bayramı	76
1.4. Tüm Azizler Bayramı	81
SONUÇ	84
KAYNAKÇA.....	86

GİRİŞ

1. Araştırma Konusu ve Problemi

Dünya üzerinde tarih boyunca yaşamış ve yaşamaya devam eden insanlığın yaratılıştan gelen inanma ve tapınma duygu durumunu karşılayan yegâne olgu dindir. Bu sebeple yaşamış ve halen yaşayan pek çok inanç biçimi ve din vardır.

Özellikle dinlerin insan yaşamı üzerindeki etkileşimi, kutsal metinler ve tarihsel olaylar üzerine inşa edilmiş dini günlerde görülmektedir. Zira dini inancın ve bağlılığın bir tezahürü olan dindarlığın; özellikle ibadet, etki ve duygu boyutlarını yönlendirmede en önemli etkiye sahip unsurlardan birinin, dini günler olduğu aşikardır.

Dinin hem bireysel hem de toplumsal etkileşiminde aktif bir rol oynayan dini günler; kişilere bireysel anlamda manevi arınma, ibadet ve tövbe fırsatı sunarken, din mensuplarını bir araya getirmesinden dolayı ise toplumsal dayanışmayı ve yardımlaşmayı güçlendirmektedir. Aynı zamanda toplumun tarihsel inanç bilincini de taze tutmaktadır.

Dini günlerin ortaya çıkışında, dinin temel inanç öğelerinin yansımalarının olduğu görülmektedir. Hıristiyanlık dininin inanç esasının temelini sağlayan teslis inancının ana unsurlarından olan İsa ve Kutsal Ruh'a, bunun yanı sıra "Tanrı Annesi" unvanını almış İsa'nın annesi Meryem'e ve Hıristiyanlığın tarihsel süreç içerisinde yayılım ve değişim göstermesinde, kuralların konulması ve korunmasında önemli rol oynayan azizler ve havarilere adanmış dini günlerin varlığı bu söylemi doğrulamaktadır. Roma Katolikleri arasında özenle kutlanan bu dini günler, inananların inançlarını güçlendirmekte, birlik ve dayanışma duygularını pekiştirirken onlara umut verdiği söylenmektedir.

Bu nedenle, çalışmada dinin bireysel ve toplumsal düzeyde yaşanması ile kuşaktan kuşağa aktarılmasında etkili olan dini günlere odaklanılmıştır. Araştırmanın ana konusunu Roma Katolik Kilisesi'nde kutlanan dini günler oluşturmaktadır. Sadece Roma Katolik Kilisesi'nin ele alınmasının gerekçesi ise, Hıristiyanlığın ana

mezheplerinin her birinde kutlanan dini günlerin sayıca fazla olması ve bu durumun kapsamın sınırlandırılmasını zorunlu kılmıştır. Bunun yanında, Roma Katolik Kilisesi'nin Meryem ve azizlere atfettiği özel dini günlere Protestan mezheplerinde rastlamak mümkün değildir. Zira Protestanlar, azizlere ve Meryem'e Katoliklerinki kadar kutsiyet atfetmez ve bu nedenle onlara adanmış litürjik günler düzenlemezler. Ayrıca, Ortodoks geleneğinde kutlanan ancak Katolik Kilisesi tarafından benimsenmeyen bazı farklı dini günlerin bulunması da göz önünde bulundurularak, konunun kapsamını daraltmak amacıyla yalnızca Roma Katolik Kilisesi inceleme konusu olarak seçilmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın konusunu, Roma Katolik Kilisesi'ne özgü olarak kutlanan dini günlerin tarihsel, teolojik ve toplumsal boyutlarıyla incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada söz konusu dini günlerin litürjik takvim içerisindeki yeri, Katolik inanç pratiğindeki işlevi ve Katolik topluluğunun dini hayatına olan etkileri ele alınmaktadır.

Çalışmanın temel problemini ise, Roma Katolik Kilisesi'nde kutlanan dini günlerin tarihsel kökenleri, teolojik temelleri ve bugünlerin bireysel ibadet ile toplumsal birliktelik üzerindeki etkilerinin mevcut literatürde yeterince sistematik biçimde ele alınmamış olması oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırma, Roma Katolik Kilisesi'ne özgü dini günlerin nasıl ortaya çıktığını, hangi inanç ve tarihsel unsurlara dayandığını ve Roma Katolik topluluğu içindeki anlam ile işlevini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Türkiye'de bu konuyla ilgili bazı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, araştırmamızın benimsediği bakış açısıyla konuyu ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmalarımız sonucunda konumuzla alakalı bazı çalışmalar şunlardır:

Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma," *Dini Araştırmalar*, C. 3, S. 9, ss. 7- 27, 2001.

Mehmet Katar, “Hıristiyanlıkta İsa’nın Doğumu ile İlgili Kutlamaların Ortaya Çıkışı” *İslamiyat*, C. 3, s. 4, ss. 115- 131, 2000.

Ali Erbaş, “Noel ve Yılbaşının Dîni ve Kültürel Boyutu” *İlim ve Sanat*, C. III-IV, S. 46-47, ss. 143- 153, 1997.

Hidayet Işık, “Dini Köken Açısından Noel ve Yılbaşı” *S.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, C.7, S.7, ss. 447- 468, 1997.

Tahir Aşirov, "Bîrûnî'ye Göre Hıristiyanlık," *Milel ve Nihal*, C. 10, S. 3, ss. 117- 147, 2013.

Ayrıca, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’ndaki Ulusal Tez Merkezi’nde (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>) bu konuyla ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Katolik Kilisesi’nde Dini Günler hakkında yapılan en yakın çalışmalardan birisi Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim dalında 2014 yılında Mehmet Tekkaya tarafından *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Kutsal Zamanlar* adı altında çalışılan yüksek lisans tezidir. Diğerleri ise Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Ana Bilim Dalında 2003 yılında Aşiret Boran tarafından *Değişim ve Etkileşim Boyutuyla Hatay’da Hıristiyan Bayramları* adı altında çalışılan yüksek lisans tezidir.

3. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde teknolojinin gelişimi, yeni keşifler, insanlığın göstermiş olduğu hızlı büyüme, internet kullanımına bağlı sosyal iletişim hızı ve ulaşım araçlarının vermiş olduğu imkanlar doğrultusunda insanlar okyanuslar ötesindeki hiç tanımadığı diğer insanlara kolaylıkla ulaşabilme imkanına sahip olmuştur. Bu sebeple artık toplumların benimsemiş olduğu her türlü gelenek görenek, ahlak, din, yaşam tarzı, düşünce ve duygu yapısından diğer toplumların haberdar olmaları çok daha kolay bir hale gelmiştir. Büyük bir köye dönüşmüş küreselleşen dünyamızda artık dinler de doğdukları ve yayıldıkları coğrafyaları aşmakta, birbirlerinden etkilenmekte, farkında dahi olmadan farklı bir dine ait bir olguyu benimseyebilmektedir.

Bugün dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini Hıristiyanların oluşturduğu ve her iki Hıristiyan'dan birinin Katolik olduğu dikkate alındığında, Katoliklerin farklı inanç gruplarıyla yoğun bir etkileşim içerisinde olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu etkileşimin bir sonucu olarak, Katoliklere özgü bazı dini günlerin, farkında olunmaksızın başka din mensupları tarafından da kutlandığına rastlanabilmektedir.

Bu nedenle, Roma Katolik Kilisesi'nde kutlanan dini günlerin kökenlerini, ne zaman, nerede ve nasıl ortaya çıktıklarını nesnel ve tarafsız bir yaklaşımla detaylı biçimde ele almak, bu alandaki bilgi eksikliğini gidermek açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili mevcut akademik çalışmalar incelendiğinde bu bayramların sistematik bir şekilde tasnif edilerek İsa, Meryem ve azizlerle ilgili dini günler başlıkları altında bütüncül biçimde ele alınmadığı görülmektedir. Bu durum söz konusu araştırmanın mevcut literatüre katkı sağlayabileceğini ve ileride yapılacak çalışmalara zemin oluşturabileceğini düşündürmüştü; bu bağlamda ilgili konu üzerine eğilinmesini gerekli kılmıştır.

Aynı zamanda yapılan araştırmalar sonucunda Hıristiyanlıkta dini günler kapsamında bayramlar, kutlamalar şeklinde çalışmalar mevcut olsa da bu çalışmada ele alındığı gibi özellikle mezhepsel bir ayrıma ve ortaya çıkış nedenine bağlı olarak detaylı bir araştırmanın mevcut olmadığı görülmüştür.

Yukarıda da değinildiği gibi küresel dünyanın dinleri de ortak hale gelmeye başlamış, birbirlerinden etkilenme durumu hızlanmıştır. Dini günlerin nereden, nasıl, ne zaman çıktığını, önemini ve nasıl kutlandığını tasnif yaparak objektif ve tarafsız olarak araştırmanın, dini günler için düzenli ve belirleyici bir faktör olabileceği düşünülmüştür. İnsanlığın çokluk içinde, birlikte yaşamak zorunda kaldığı bir dünyada, bu kültürel yakınlaşmayı sağlayacak sentezlerin faydalı olabileceği düşünülmüştür. Aynı zamanda benzer çalışmalara yol göstermesi bakımından, Roma Katolik Kilisesi'nin dini günleri hakkında yapılan bu çalışma Hıristiyanlığın getirmiş olduğu kültürü anlama ve tahlil etmede kolaylık sağlayacaktır.

4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri (Araçları)

Çalışmamız nitel bir araştırma olduğu için deskriptif yöntem kullanılacaktır. Elde ettiğimiz verilerle dini günler alt başlıklar halinde ele alınıp tasnife tabi tutulacaktır. Bunun yanında konuya girmeden önce Roma Katolik litürjik takvimiyle ilgili genel bilgilere de yer verilmiştir.

Araştırmada belgesel kaynak derlemesi yapılmıştır. Roma Katolik Kilisesi'nde dini günler ile ilgili kaynaklık edebilecek her türlü yazı, belge, kitap, makale gibi bilimsel araştırmalardan veriler toplanmıştır. Farklı dillerdeki kaynaklar taranıp değerlendirmeler yapılmıştır. İnternet kanalıyla elektronik ortamda sağlanan güvenilir belgeler de araştırmamız için kaynaklık teşkil etmiştir.

5. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışmanın konusu Roma Katolik Kilisesi'nde dini günler olduğu için araştırmanın evreni Roma Katolik mezhebi, bu evreni temsil edebileceğini düşünülen örneklem ise Roma Katolik Kilisesi'nde kutlanan dini günlerdir. Konuya daha iyi hâkim olunması için önce Roma Katolik litürjik takvimiyle ilgili genel bilgiler, sonra dini günler hakkında detaylı bilgiye yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: ROMA KATOLİK LİTÜRJİK TAKVİMİ

Bu bölümde, araştırmanın teorik temelleri ele alınacaktır. Öncelikle, Roma Katolik Kilisesi’nde dini günlerin daha iyi anlaşılabilmesi için bu günlerin temelini oluşturan “Roma Katolik Litürjik Takvimi” incelenecektir. Bu çerçevede, takvimin tanımı, oluşum süreci, evreleri ve hangi dini günlere ışık tuttuğu gibi ilgili konular çalışmada detaylı biçimde ele alınacaktır.

1. Roma Katolik Litürjik Takvimi

Litürji, kelime itibarıyla Yunanca *leitourgia* kelimesinden türemekte olup, köken itibarıyla “kamusal hizmet” anlamına gelmektedir. Bu terim, Septuaginta (Yunanca Eski Ahit çevirisi) çerçevesinde Tanrı’ya sunulan resmî ibadet ve kurban uygulamalarını tanımlamak için kullanılmıştır. Aynı anlamı Yeni Ahit’te de sürdürmekte ve özellikle Tanrı’ya yönelik kurumsal tapınma biçimlerini ifade etmektedir.¹

Çağdaş Hıristiyanlık bağlamında, “litürji” terimi esasen Kilise tarafından Tanrı’ya sunulan kamusal ibadet biçimlerini tanımlamak üzere kullanılmaktadır. Bu kapsamda litürji; başta evharistiya ayini, sakramentlerin icrası ve günlük dua saatleri olmak üzere, kurumsal ve törensel nitelikteki tüm ibadetleri içermektedir. Ayrıca litürji, bireylerin kişisel dindarlıklarına dayanan özel dua uygulamalarından veya halk arasında yaygın olan dini pratiklerden (örneğin novenalar², adaklar, hac ziyaretleri vb.) ayrıştırılması gereken bir kategoridir.³

Zira litürji, Kilise’nin tüm üyeleri adına, yetkili ruhban kişiler tarafından icra edilen resmî bir ibadet eylemidir ve bu yönüyle teolojik, törensel ve dogmatik bir derinliğe sahiptir.⁴ İkincil bir anlamda ise litürji terimi, bir gelenek ya da ayin biçimini

¹ Frank K. Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, An Imprint of Infobase Publishing, New York, 2007, s. 426.

² Novena, dokuz gün süren özel dualar dizisidir.

³ Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, s. 426.

⁴ Donald Attwater, *A Catholic Dictionary (The Catholic Encyclopædic Dictionary)*, The Macmillan Company, New York, 1958, s. 295.

tanımlamak üzere de kullanılmaktadır. Örneğin, Roma Ayini Litürjisi veya Aziz Yuhanna Hrisostomos Litürjisi gibi. Doğu Kiliseleri'nde ise "litürji" terimi genellikle yalnızca evharistiya kutlamasına karşılık gelmektedir.⁵

Litürjik yıl; İsa Mesih'in doğumu, epifani, vaftizi, ölümü ve dirilişi gibi temel kurtuluş olayı ve gizemlerini anma amacıyla düzenlenen mevsimlerin ve bayramların yıllık döngüsüdür. Ayrıca, bu zamansal döngü içerisinde yer alan azizlerin hayatlarına ilişkin kutlamaları da kapsamaktadır.⁶

Bu bağlamda litürjik yıl ya da litürjik takvim olarak nitelendirilen kavramın genel manada yeni olduğu söylenebilir. On üçüncü yüzyılda bazı yazarlar, yıllık litürjik kutlama sisteminin taslağını çizmiş ve litürjik yıl fikrini ortaya koymuş olsalar da yıllık döngünün kutlamalarının bir bütün olarak anlaşılması ancak on altıncı yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemde "kilise yılı" veya daha sonra "Hıristiyan yılı" adıyla anılmıştır.⁷

On dokuzuncu yüzyılda Prosper Guéranger (1805- 1875) bu süreçte tanınan "litürjik yıl" ifadesini ilk defa, ünlü eseri *L'année liturgique*'de kullanmıştır. Her ne kadar günümüzdeki litürjik yıl yapısı altıncı yüzyılda belirlenmiş olsa da bu yapı, havarilik döneminde pazar gününün kutlanmasıyla başlayan ve ardından yıllık Paskalya kutlamasıyla devam eden uzun bir sürecin ürünüdür.⁸

2. Roma Katolik Litürjik Takvimi Tarihsel Gelişimi:

2.1. Orta Çağ'dan II. Vatikan Reformuna

Dördüncü yüzyılda yaşamış, erken dönem Hıristiyanlığı şekillendiren, Kutsal Kitap'ın Latince çevirisi olan Vulgate'nin çevirmeni, Batı Kiliseleri'nde en büyük kilise babası olarak bilinen Aziz Jerome'nin (347- 420) mektuplarında o dönemde

⁵ Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, s. 426.

⁶ Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, ss. 423- 424.

⁷ Matias Augé, "The Liturgical Year in the First Four Centuries", *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2000, C. 5, s. 135.

⁸ Augé, "The Liturgical Year in the First Four Centuries", s. 135.

yapılan belirli dua ve ilahilerden söz etmektedir. Orta Çağ'da liturjik anlamda ilk temellendirme bu mektuplara dayandırılabilir. Söz konusu mektuplara göre sabah, öğlen, akşam ve gece vakitlerinde dualar edilip ilahiler söylenilmektedir. Bunun yanında Roma'da belirli özel günlerde gece nöbetleri yapılmaktaydı. Örneğin Paskalya döneminde Pentekost'un sonrasındaki cumartesi günü bazı azizlerin yıl dönümleri ve Aziz Petrus ile Pavlus'un bayramlarında. Bununla birlikte *Liber diurnus*'da⁹ bulunan belgelere göre de piskoposların görevlerinin bir parçası olarak, kilisede her gün nöbet dualarının düzenli biçimde yapılmasını sağlama yükümlülüğü bulunmaktaydı. Bu eski Roma ibadeti de haftalık olarak Mezmur Kitabı'nın düzenli okunmasına dayanıyordu ve bu uygulama, II. Vatikan reformuna kadar devam etmiştir.¹⁰

Mezmurlar, iki gruba ayrılmıştı: Birinci grup (Mezmur 1–108) sabah dualarında okunur ve üç geleneksel mezmurlar (148, 149, 150) tamamlanırdı; ikinci grup (Mezmur 109–147) ise hafta boyunca akşam dualarında okunurdu. Bu dönem itibarıyla Aziz Benediktus (480- 547), manastır yaşamında ibadet, çalışma ve kutsal okumayı dengeleyerek günlük ibadet düzenini haftalık mezmur döngüsü ve ruhani disiplinle sistemleştirmiştir. 8. yüzyılda Batı'da Benediktus'un hazırladığı kurallar yaygınlaşmaya başlamış, Benediktus'un dua ve ibadet düzeni Batı Kilisesi'nde manastırların kullandığı temel ibadet şekli olarak benimsenmiştir. Daha sonra Karolenjyen reformuyla, Benediktus'un geleneklerini Roma ritüeliyle harmanlayarak, Avrupa kiliselerinde yaygın kullanılan "Roma-Benediktus İbadet Düzeni" oluşmuştur.¹¹

Daha sonra on üçüncü yüzyılda Papa III. Innocentius'un (1160- 1216) başlattığı bir düzenleme yapılmış, daha kısa ve taşınabilir bir breviyer(dua kitabı) geliştirilmiştir. 1568 yılında Papa V. Pius'un (1504- 1572) Trento Konsili sonrası

⁹ Eski Roma Katolik Kilisesi'nde kullanılmış bir metin derlemesidir ve içinde, çeşitli kilise ritüelleri, piskoposların yeminleri ve görev tanımları gibi konular yer alır.

¹⁰ Rubén M. Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2000, C. 5 ss. 58- 69.

¹¹ Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", ss. 58- 69.

geleneksel Roma Breviyeri'ni yeniden düzenlemesiyle birlikte abartılı menkıbelere dayanan aziz metinleri çıkarılmış, Kutsal Kitap metinlerine daha çok yer verilmiştir. Fakat bu sefer de cemaatle birlikte yapılan bir ibadet olmaktan çıkarak bireysel dua biçimine dönüşmüştü.¹²

1911 yılına gelindiğinde Papa X. Pius'un (1835- 1914) reformuyla özellikle hafta sonları ve azizlere ilişkin takvimin aşırı yoğunluğunu hafifletmek amacıyla mezmurların yeni bir düzende dağıtılmasını içeren reformlar yapılmıştır. Mezmurların okunmasında düzen ve denge sağlanmış, mezmurların haftalık okunmasını sürdürülmüş ancak bazı saatlerdeki mezmur sayısını azaltılmıştır. Bu reformda mezmurların Tanrı'ya övgü, insanın Tanrı'ya verdiği tepkilerin aynası ve tüm Mesih'in sesi olduğu vurgulanmıştır.¹³

En son ve en kapsamlı reform ise yirminci yüzyılda Papa XXIII. Johannes (1881- 1963) tarafından başlatılan II. Vatikan Konsili olmuştur. Ancak Papa XXIII. Johannes, konsilin tamamlandığını göremeden vefat etmiştir. Onun başlattığı bu süreci halefi Papa VI. Paulus (1897- 1978) sürdürmüş ve tamamlamıştır. II. Vatikan Konsili'nde tarih boyunca başka hiçbir konsilde ve reformda görülmemiş şekilde, litürjiye dair ilk resmî belge olan *Sacrosanctum Concilium*, anayasal düzeyde yayımlanmıştır. Bu belgede Konsil, kilise ibadetlerinin bütünüyle gözden geçirilerek kapsamlı bir şekilde yenilenmesini amaçlamış ve bu reformun bir parçası olarak, rahipler ve inananlar tarafından günün çeşitli saatlerinde okunan dualar bütünüünün içeriği, düzeni ve uygulanış biçimi açısından derinlemesine bir yenilenmesini öngörmüştür.¹⁴

En son düzenlemelerden sonra Papa VI. Paulus, 1 Kasım 1970 tarihinde yayımladığı *Laudis Canticum* adlı apostolik anayasa ile yeni *Günlük Kilise Duaları*

¹² Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", ss. 69- 77.

¹³ Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", ss. 69- 77.

¹⁴ Dr. Helen Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures an Illustrated Encyclopedia*, Sophia Institute Press, Manchester, 2018, s.12; Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", s. 77.

düzenlemesini resmî olarak duyurmuş; bu düzenleme 11 Nisan 1971 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁵

2.2.Günümüzde Kullanılan Roma Katolik Litürjik Takvimi

Roma Katolik Kilisesi'nin bugün yürürlükte olan litürjik takvimi, *Sacrosanctum Concilium* adlı II. Vatikan Konsili belgesinin ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda hazırlanmış olup hem İsa'nın hayatındaki temel olaylara hem de azizlerin anısına dayalı kutlamaları teolojik bir bütünlük içerisinde düzenlemeyi amaçlamaktadır. Litürjik takvimde bu ilkeler bağlamında bazı genel kurallar vardır. Bu kurallara göre, solemnity¹⁶, bayram günü, anma günü ve isteğe bağlı anma günü olarak dört dereceli bir sıralama sistemi getirilmiştir. Ayrıca bugünlerin sayıları 67

¹⁵ Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s.12; Leikam, "The Liturgy of the Hours in the Roman Rite", s. 77.

¹⁶ Latince *soleo* fiili "alışmak, âdet edinmek" anlamına gelir. *Solemnity* (ihtişamlı resmî tören ya da önemli dini gün) kelimesi de bu kökten gelir. *Solemnis* terimi, halk arasında bazen "*solet annus*" yani "her yıl kutlanır" anlamında yorumlanmıştır. Bu bağlantı kesin bir dilbilimsel temele dayanmasa da geleneksel ve ses benzerliğine dayalıdır. *Solemnity* (ihtişamlı resmî tören ya da yüceltilmiş kutsal gün), hem dışsal bir boyuta -yani topluluk önünde gerçekleşen törensel bir duruma- hem de içsel bir boyuta -törende yer alan kişilerin hissettiği duygu hâline- sahiptir. On dördüncü yüzyılın sonlarından itibaren bu terim, özellikle yüksek düzeyde ciddiyet ve önem atfedilen törenleri ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Katolik Kilisesi bağlamında *solemnity*, litürjik takvimin en yüksek derecedeki kutlama günlerini belirtir. Bu günler, *feast* (bayram) ve *memorial* (anı günü) kategorilerinin üzerinde yer almakta olup, genellikle Kilise'nin temel inançlarını, İsa Mesih'in veya Bakire Meryem'in hayatındaki önemli olayları kutlamak için tahsis edilmiştir. Örneğin, Noel Bayramı resmî olarak "Mesih'in Doğuşunun Solemnity'si" olarak adlandırılır. Solemnity kavramı, yalnızca törensel bir olayın nesnel gerçekliğini değil, aynı zamanda bu olayla ilişkilendirilen öznel duygusal tepkileri de kapsar. Yani, ihtişamlı bir olay yalnızca belirli bir şekilsel düzeni temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda bu düzene uygun duygulanımların da taşıyıcısıdır. Olayın kendisi, ona yöneltilen duygularla anlam kazanırken, bu duygular da söz konusu olayın ciddiyetini doğrular niteliktedir. Bu durum, *seriousness* (ciddiyet) kavramında da görüldüğü üzere, özne ile nesne arasındaki karşılıklı etkileşimde ortaya çıkar. Nitekim bir törenden beklenen ağırbaşlılık duygusu, onun ritüel olarak belirlenmiş doğasını pekiştirirken; aynı törensellik de katılımcılarda bu duygunun oluşmasına hizmet eder. Her ne kadar bu karşılıklı yapı zaman zaman yapaylık ya da biçimsellik riski taşısa da solemnity'nin yapısal temelinde bu etkileşimsel karşılıklılık belirleyici bir rol oynamaktadır. (Steven Connor, *Styles of Seriousness*, Stanford University Press Stanford, California, 2023, ss. 86- 87.)

solemnity, 23 bayram günü, 95 ise isteğe bağlı anma günü olarak belirlenmiş böylece toplamda 90 zorunlu kutlama günü vardır.¹⁷

Solemnity, litürjik takvimin en önemli ve en yüksek düzeydeki günleri olarak kabul edilir. Meryem'in Göğe Kabulü ve Azizler Günü gibi bazı yortular bu statüdedir. Bugünlerde Katolikler için ayine katılmak zorunludur. Yalnızca en önemli inanç sırları (örneğin İsa'nın Dirilişi) veya kurtuluş tarihini derinden etkilemiş azizlerin (örneğin Vaftizci Yahya) bayramları yortu olarak kabul edilir.¹⁸

Solemnityler bir önceki akşamın Birinci Vesperi (yortudan bir önceki akşam yapılan akşam duası) ile başlar. Roma Misali'nde (resmî ayin kitabı) bazı solemnity günleri için ayrıca bir akşam ayini öngörülmüştür. Bu günlerde ayin sırasında mutlaka "Gloria (övgü ilahisi)" ve "Credo (inanç bildirisi)" söylenir. Okuma saati içerisinde "Te Deum" ilahisine yer verilir. Gece Duası, o güne özgü Pazar Gece Duası'ndan biriyle ya da uygun bir kapanış duasıyla yapılır. Bayramlar orta derecede öneme sahip olan günlerdir. Katoliklerin hem azizleri hem de İsa Mesih ve Meryem'in unvanlarını veya sırlarını andıkları günler olarak kutlanmaktadır. Bayramlar, yalnızca o gün içinde kutlanır; yani öncesinde Birinci Vesper ile başlamaz. Ancak, Kilise litürjik takvimine göre İsa'ya ait bir bayram (örneğin İsa'nın Başkalaşımı) yılın olağan dönemine ya da Noel Dönemi'ne denk gelen bir pazara rastladığında, o bayramın özel ayin metinleri, pazar ayini ve Saatler Duası'nın (Divine Office) yerini alır. Bu durumda ayinde "Gloria" söylenir. "Credo" ise yalnızca uygun bir pastoral gerekçeyle dahil edilir. "Te Deum" ilahisi okuma saatinde yer alır. Gece Duası o haftaya ait günlük gece duasıyla yapılır; ancak istenirse Pazar Gece Duası formu da kullanılabilir ve bu durumda solemnity gününe ait kapanış duası tercih edilir. Anma günleri litürjik takvimde yer alan bayram günleri arasında en alt sırada yer alanlardır. Anma günleri, zorunlu ve isteğe bağlı anma günleri olarak ikiye ayrılır. "Meryem'in Lekesiz Kalbi" gibi zorunlu

¹⁷ Kendra Tierney, *The Catholic All Year Compendium_ Liturgical Living for Real Life*, Ignatius Press, San Francisco, 2018, s.258.; Philippe Rouillard, "The Cult of Saints in the East and the West", *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2000, C. 5, s. 308; Peter J. Elliott, *Ceremonies of the Liturgical Year*, Ignatius Press, San Francisco, 2002, ss. 45- 46.

¹⁸ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, ss. 45- 46.; Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s.36.

anmalar genellikle bir azizi ya da İsa Mesih veya Meryem'e ait özel bir niteliği onurlandırır. İsteğe bağlı anmalar ise genellikle azizleri anmak amacıyla kutlanır. Lent dönemine denk gelen zorunlu anmalar, isteğe bağlı anma statüsüne indirilir. Aynı güne denk gelen birden fazla isteğe bağlı anma olduğunda, sadece biri kutlanabilir. Bu anmalarda ayinde “Gloria” ve “Credo” söylenmez; okuma saatinde de “Te Deum” yer almaz. Gece Duası, o haftanın gününe özgü Gece Duası şeklinde yapılır, ancak yukarıda belirtildiği üzere bayramlar gibi pazar biçimi de tercih edilebilir.¹⁹

Genel Roma Takvimi, İsa Mesih'in doğumunun kutlandığı Noel ve çarmıha gerilip öldükten sonra dirilişinin anısına kutlanan Paskalya bayramları etrafında düzenlenmiştir. Noel dönemi Advent ile başlar ve bu dönem, Epifani yortusuyla sona ermektedir. Paskalya'dan önce Lent dönemi gelir ve bu dönem de Pentekost ile son bulmaktadır. Bu iki büyük dönemin dışında kalan zaman dilimleri, litürjik takvimde “Sıradan Zaman” olarak adlandırılır ve bu dönemlerde Hıristiyan inancının farklı yönleri, özellikle de Kilise'nin dünyadaki misyonu üzerine odaklanılır.²⁰

Kilise'nin birçok yortu günü sabit tarihlere denk gelmektedir; örneğin Noel her yıl 25 Aralık'ta kutlanmaktadır. Bununla birlikte, Paskalya gibi hareketli yortular her yıl değişen ay döngüsüne göre hesaplandığından, litürjik takvimdeki mevsimlerin süreleri ve takvim üzerindeki tarihleri de yıldan yıla farklılık göstermektedir. Ayrıca, örneğin Doğu Ortodoks geleneği, Gregoryen takvime dayanan Miladi takvim yerine, 1923'te önerilmiş ve sonraki on yıllarda pek çok Ortodoks Kilisesi tarafından benimsenmiş Jülyen takvimini kullanmaktadır. Bu sebeple bu tarihler her ülkede aynı olmayabilir. Litürjik yıl, Advent Dönemi'nin birinci pazarı ile başlar. Pazar günü, litürjik haftanın da ilk günüdür. Litürjik bir gün, gece yarısından gece yarısına kadar

¹⁹ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, ss. 45- 46.; Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s.36.

²⁰ J. Gordon Melton, “Liturgical Year (Western Christian)”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, 2011, USA, C. 2, s. 526.; Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s. 31; Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 46.

sürer. Ancak, pazar günleri ve solemnity kutlamaları, bir önceki günün akşamında Birinci Vesper ile başlatılır.²¹

Pazar günü, Hıristiyan inancında en temel ve en önemli bayram günüdür. Kilise tarafından her hafta, elçisel gelenek doğrultusunda kutlanır ve bu nedenle haftalık bir Paskalya olarak kabul edilir. Pazar günleri, İsa Mesih'in günahı ve ölümü yenerek kazandığı zaferi, Tanrı'nın İsa Mesih'te ilk yaratılışı tamamladığını ve onunla birlikte yeni bir yaratılış döneminin başladığını kutlamak için vardır. Yani her pazar, Hıristiyanlar için İsa Mesih'in dirilişinin hatırlandığı ve kutlandığı küçük bir Paskalya'dır denilebilir. Tüm pazar günlerinde ayin sırasında İznik Konsili'nde kabul edilen Credo okunur ya da ilahi şeklinde söylenir. Gloria, çoğu pazar günü söylenir, ancak Advent ve Lent dönemlerinde söylenmez. Te Deum ise, Lent dönemi dışındaki tüm pazar günlerinde okuma saatleri içinde yer alır.²²

²¹ Melton, "Liturgical Year (Western Christian)", s. 526; Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s. 31; Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 46.

²² Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 45.

İKİNCİ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ'NDE İSA İLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER

1. İsa Hakkında Genel Bilgiler

Hıristiyan inancına göre İsa, Tanrı'nın Oğlu ve aynı zamanda Tanrı'nın kendisi olarak kabul edilir. İsa, Hıristiyanlıkta aynı zamanda "Mesih" unvanıyla da anılmaktadır. "İsa" adı, İncil anlatılarına göre, doğumdan önce melek aracılığıyla Meryem ve Yusuf'a bildirilmiş bir isimdir. Bu isim, dilsel kökeni açısından oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. İngilizcede yaygın olarak kullanılan "Jesus" ismi, İbranice "Yehôşûa"nın kısaltılmış şekli olan "Yeşua"dan türetilmiştir. "Yeşua", "Yahve kurtuluştur" veya "Yahve kurtarır" anlamına gelmektedir. Bu isim, önce Grekçeye "Iēsous", ardından Latince'ye "Iesus" şeklinde geçmiştir. Hıristiyan kutsal metinlerinden olan İnciller'de ve Pavlus'un mektuplarında İsa'nın ismi bu Grekçe formuyla yer almaktadır. Aynı şekilde, Septuaginta olarak bilinen Eski Ahit'in Yunanca çevirisinde de Yoşua, Yehôşûa ve Yeşua adlarının hepsi Iēsous biçiminde aktarılmıştır. Matta İncili ise "İsa" ismine "kurtarıcı" anlamını yüklemektedir. Arapça konuşan Hıristiyan topluluklar, İbranice Yeşua adının Süryanice formu olan Yeşu'yu genellikle Yesû şeklinde telaffuz etmektedirler. Diğer yandan, bazı yorumcular İsa isminin Arapça kökenli olduğunu savunmakta ve bu kelimenin "donukluk, beyazlık" anlamına gelen "'ays" kökünden türediğini, Hz. İsa'nın teninin beyaz olmasından dolayı bu ismin verildiğini ileri sürmektedirler. Buna ek olarak, kelimenin "yönetmek, idare etmek" anlamına gelen "'aws" kökünden geldiğini öne sürenler de bulunmaktadır. Bu yoruma göre, İsa'nın nefisini itaate yöneltmesi, kalbini ilahi sevgiyle doldurması ve ümmetini Tanrı'ya davet etmesi, ona bu ismin verilmesinin sebebidir.²³

İsa, Hıristiyanlık dini için en önemli figürdür. Zira bu din İsa üzerinden temellendirilmiştir. İsa, Hıristiyan temel inancı olan enkarnasyona göre Tanrı'nın

²³ L. F. Hartman, "Jesus (The Name)" *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, Washington, 2. Baskı, 2003, C.7, s. 795; Ömer Faruk Harman, "İsâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi, Ankara, 2000, C. 22, s.465.

kelamının vücut bulmuş hali olarak görülür. Bu sebeple aynı zamanda Tanrı'dır. İsa'nın her ne kadar Rab, Tanrı'nın oğlu, Mesih gibi unvanları olsa da cevheri hakkındaki tartışmalar yapılan İznik, Efes ve Kadıköy konsilleri sonucu hem Tanrı hem de insan olmak üzere iki tabiatlı tek bir şahsiyet olduğu konusunda karara bağlanmış ve teslisin bir parçası olduğu kesin olarak kabul edilmiştir.²⁴

İsa Yeni Ahit'te geçtiği üzere, gelecekte dönüşü beklenen ve Tanrı tarafından atanmış bir Mesih unvanıyla da bilinmektedir.²⁵ Buna karşılık, Elçilerin İşleri 2:30–33'te, İsa'nın diriliş anında Rab ve Mesih yapıldığı belirtilir. İsa'ya sadece Mesih unvanı değil, başka sıfatlar da verilmiştir. Örneğin, Luka 6:20–49'daki konuşmalar, onu Tanrı'nın egemenliğini Galile halkına getiren bir peygamber gibi tanımlar. Markos İncili, özellikle “İnsanoğlu” ve “Tanrı Oğlu” unvanlarını vurgular. Elçilerin İşleri 7. bölümde, ilk Hıristiyan şehit Stefanus, İsa'yı Musa gibi bir peygamber ve “Doğru Olan” olarak adlandırır. Matta İncili ise onu, Tevrat'a derinlik katan bir öğretmen olarak sunar. Yuhanna İncili'nin başlangıcında İsa, yaratılıştan önce var olan Tanrısal Söz (Logos) ile özdeşleştirilir. Aynı İncil'de İsa, “Yol, Gerçek ve Yaşam” olarak da nitelendirilir. İsa'ya Yeni Ahit'te verilen diğer sıfatlar arasında şunlar da yer alır: “Acı Çeken Kul”, “Davudoğlu”, “Tanrı Kuzusu”, “Kurtarıcı”, “Fidye Ödeyen”, “Yaşayanların ve Ölülerin Yargıcı” vb. Ancak en yaygın kullanılan unvan “Rab”dir. Bu kelime, hem Tanrı'nın İbranice ismi olan YHWH'ye hem de Roma İmparatorları için kullanılan saygı unvanına gönderme yapar. Pavlus, yazılarında en sık “Rab İsa” ve “Mesih” ifadelerini kullanır.²⁶

İsa, tebliğ döneminde birçok mucizeler göstermiştir. Rüzgarı azarlayıp denize buyruk vererek fırtınayı dindirmesi, insanlara bulaşmış cinlere hükmedip onları kovması, hastaları iyileştirmesi, ölüyü diriltmesi, beş ekmek ve iki balıkla beş bin kişiyi doyurması, su üstünde yürümesi bu mucizelerdendir.²⁷ Ayrıca Hıristiyan inancında İsa'nın babanın yanına göğe çekildikten sonra tekrar dünyaya ikinci gelişi

²⁴ Harman, “İsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 468.

²⁵ Elçilerin İşleri, 3/ 20.

²⁶ 1. Korintoslular, 5/ 4; 1. Selanıkliler, 1/6; Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, ss. 152- 153.

²⁷ Markos, 5/1-43; Markos, 6/30-44; Markos, 6/45-56.

de olacaktır.²⁸ Bunlara göre Hıristiyanlar İsa'yı Tanrı'nın bedenleşmiş hali olarak gördüğü gibi büyük mucizeler göstermiş Tanrı'nın oğlu, aynı zamanda da ikinci gelişle insanlığın kurtarıcısı olan bir Mesih olarak da görürler.

Sonuç olarak İsa figürü, Hıristiyan teolojisinin merkezinde yer almakta ve hem inanç sisteminin temellendirilmesinde hem de doktrinlerin biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Enkarnasyon inancı çerçevesinde Tanrı'nın bedenleşmiş Sözü olarak kabul edilen İsa, çeşitli konsillerde hem ilahi hem de insani tabiatları olan bir şahsiyet olarak tanımlanmış ve teslisin asli bir unsuru olarak benimsenmiştir. Yeni Ahit metinlerinde İsa'ya atfedilen çok sayıda unvan ve sıfat, onun kimliğiyle ilgili algının çeşitliliğini ve zamanla gelişen teolojik okumaları yansıtır. “Rab”, “Mesih”, “Tanrı Oğlu”, “İnsanoğlu”, “Acı Çeken Kul”, “Kurtarıcı”, yaratılıştan önce var olan “Tanrısal Söz” gibi nitelendirmeler hem onun Tanrısallığını hem de peygamberlik ve öğreticilik yönünü vurgular. Dolayısıyla İsa, Hıristiyanlıkta yalnızca tarihsel bir figür değil, aynı zamanda Tanrı'nın insanlıkla ilişkisinin en somut tezahürü ve eskatolojik beklentilerin merkezi konumundadır.

Genel Roma Litürjik Takvimi, Hıristiyanlığın merkezi konumunda bulunan İsa Mesih'in doğumunun kutlandığı Noel ve çarmıha gerilip öldükten sonra dirilişinin anısına kutlanan Paskalya bayramları etrafında düzenlenmiştir. Aşağıda bunlara değinilecektir.

2. İsa ile İlgili Dini Günler

Hıristiyanlıkta dini bayramların ve kutlama günlerinin doğrudan Tanrı tarafından emredildiğine inanılmaz. Bunlar Kilise tarafından belirlenmiş uygulamalardır. Bu tür bayramlar tamamen Kilise'nin kendi yetkisiyle, farklı dönemlerde ve farklı coğrafyalarda şekillenerek ortaya çıkmıştır. Bu bayramlardan bazıları köken itibarıyla Apostolik döneme (İlk Hıristiyan topluluklara) kadar uzanırken, diğerleri tarihin daha geç dönemlerinde hatta modern çağda oluşturulmuştur. Dolayısıyla Hıristiyan litürjik takvimi, hem tarihsel gelişime hem de

²⁸ Harman, “İsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 469.

yerel geleneklere bağlı olarak şekillenen insan eliyle oluşturulmuş bir yapıdır. Kilise, bu bayramları, dinin temel öğretilerinin ve tarihsel olaylarının topluluk içinde hatırlanmasını sağlamak amacıyla belirlemiştir. Bu tür kutlamalar, inanç topluluğuna belirli olayları, kişilikleri veya kavramları hatırlatma ve öğretme işlevi görür. Bayram günleri, sadece dini duyguları canlandırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel sürekliliğin sağlanması, topluluk bilincinin güçlendirilmesi ve örnek alınabilecek tarihsel figürlerin hatırlanması gibi işlevler de yerine getirir. Bu yönüyle, bayramlar, öğretici, simgesel ve toplumsal açıdan birer araç niteliği taşır. Kilise, yılın belirli zamanlarında düzenlenen çeşitli bayram günlerini, tarihî olayların ve bazı dinî şahsiyetlerin hatırlanmasını sağlamak amacıyla oluşturmuştur. Bu tür kutlamalar, inananlara belirli değerleri ve inanç temelli yaşam biçimlerini hatırlatmayı hedefler. Bayramların içeriği ve önemi, anılan olayın ya da kişiliğin tarihsel veya dinî bağlamdaki yerine göre değişiklik gösterir. Bu uygulama, topluluk içinde ortak hafızanın canlı tutulması ve dinî geleneklerin nesiller arasında aktarılması açısından önemli bir rol oynar.²⁹

Hıristiyan kilisesi, kurulduğu ilk günden beri Yahudilik'teki Sept günü olan cumartesi gününden tamamen farklı olarak pazar günlerini tapınma günü olarak belirlemiştir. Pazar günlerinin tapınma günü olmasının nedeni ise inananlara, İsa'nın öldükten sonra dirildiğini her hafta hatırlatarak bu bağlamda günlerini bunu tezahür ederek geçirmelerini gayelemektedir.³⁰ Bunun yanında Hıristiyanlık'ta kutlanan birçok farklı dini günler de vardır. İsa ile doğrudan bağlantılı olan dini günleri ele alırken doğumu, ölümü ve tekrar dirilmesiyle ilgili kutlamaları başlıklar halinde ele alacağız.

²⁹ John F. Sullivan, *The Externals of the Catholic Church: Her Government, Ceremonies, Festivals, Sacramentals and Devotions*, P.J. Kenedy&Sons, New York, 1918, ss. 126-127.

³⁰ Michael A. Smith, "Tapınma ve Hıristiyan Yılı", *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, 2004, s.29.

2.1.İsa'nın Doğumuyla İlgili Dini Günler

2.1.1.Advent Dönemi ve Noel

İsa'nın doğumu ile ilgili dini günlerden ilki Noel ve Noel'e hazırlık evresi olan Advent dönemidir.

Advent Latince “geliş” anlamındaki “adventus” kelimesinden türemiştir ve Mesih olan İsa'nın gelişine işaret etmektedir. Bu dönem, Mesih İsa'nın gelişinin beklendiği, tövbe, ruhsal hazırlık ve umut dolu bir bekleyişle geçirilen bir zaman dilimidir. Bu dönemde aynı zamanda altıncı yüzyıldan beri İsa'nın doğum günüyle ilgili kutlamalara hazırlık da yapılmaktadır. Katolik Kilisesi'ne göre Advent dönemi dört pazar sürmektedir. İlk pazar günüyle kilise takvimi başlamaktadır.³¹ Günümüzdeki litürjik takvime göre Advent dönemi, 30 Kasım tarihine en yakın pazar gününün akşam duasıyla başlar ve Noel arifesinde, yani 24 Aralık akşam duasıyla sona ermektedir.³²

Advent döneminin kökeni, Lent döneminin aksine belirsizdir. Kilisenin ilk yüzyıllarında bilinen ya da kutlanan bir dönem değildir. Advent döneminin kabul edilip kutlanmaya başlandığı ilk dönemlerde tıpkı Paskalya öncesi Lent dönemi uygulamaları gibi katı kurallar uygulanıyor, oruçlar tutuluyordu. Fakat daha sonra bu uygulama gevşetilmiş, her ne kadar bu dönem bir kefaret zamanı olsa da oruç uygulaması ortadan kaldırılmıştır. Bu şekliyle Advent, Noel bayramının doğru ve hakkıyla kutlanabilmesi için günahlardan pişmanlık duyarak arınmaya teşvik etmektedir.³³

Roma Katolik Kilisesi'nde Advent dönemi için belirlenmiş litürjik düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin; İsa'nın doğuşunun büyük festivaline hazırlık

³¹ Kevin Quast, “Advent”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, ed. J. Gordon Melton, 2011, USA, C. 1, s. 9; Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, 1. Basım, 1998, s. 17.

³² Matias Augé, “The Liturgical Year in the Roman Rite”, *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2000, C. 5, s. 203.

³³ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s. 133.

olarak bu dört pazar gününün her birinde ve diğer bazı günlerde kefaretiler simgesi olarak ayinlerde mor cübbeler giyilmektedir. Bu renk, tövbe ve içsel hazırlık anlamı taşımanın yanı sıra, kraliyetle ilişkilendirilir ve Kral'ın gelişini simgeler. Bunun yanında oruç, alçakgönüllülük, ıstırap ve empati gibi simgesel anlamları da bulunmaktadır. Aynı zamanda mor, Paskalya'ya hazırlık dönemi olan Lent ve Kutsal Hafta boyunca da kullanılan bir renktir. Bu durum, İsa'nın doğumu ile çilesi ve ölümü arasında sembolik bir bağ kurar ve İsa'nın çölde geçirdiği kırk günlük oruç ve deneme sürecine³⁴ ve alay edilerek giydirildiği mor elbiselere³⁵ atıfta bulunur.³⁶

Advent mevsimine özgü geleneksel uygulamalar arasında, Advent çelengine mumların yakılması ve Advent takviminin kapaklarının her gün açılması gibi uygulamalar da yer almaktadır. Advent çelengi, sıklıkla yaşamın simgesi olarak görülen ömürlü ismiyle bilinen bir ağacın dallarından yapılır. Aynı zamanda çember biçiminde hazırlanır; bu da sonsuzluğu temsil eder. Çelenk üzerinde dört mum bulunur: Üçü mor renkte, yani tövbe rengindedir; biri ise sevinci temsil eden gül rengindedir. Advent döneminin ilk haftasında bir mor mum yakılır; takip eden her haftada bir mum daha eklenerek yakılır. Bu uygulama, dünyanın ışığı olarak görülen İsa Mesih'in gelişini hatırlatması amacıyla yapılmaktadır. Üçüncü pazar günü, yani Advent döneminin ortasında, Gaudete Pazarı olarak adlandırılan günde, gül rengi mum yakılır. Bugün, Noel'in yaklaşmasından duyulan sevinci ifade eder. Temalar kiliseden kiliseye ve yıldan yıla değişse de ilk mum geleneksel olarak bekleyiş ya da umut mumu olarak adlandırılır. Kalan üç mum, Advent anlatısının aşamalarını ortaya koymak ve mevsimin ibadetlerine anlam kazandırmak amacıyla farklı kişi veya temalar etrafında düzenlenebilir. Örneğin, bu üç pazar şu şekilde adlandırılabilir: Beytlehem, Çobanlar ve Melekler; ya da Sevgi, Sevinç ve Barış; ya da Vaftizci Yahya, Meryem ve Müneccimler. Bazı Advent çelenklerinde ortada bir beyaz mum da bulunur; bu, Mesih'i simgeler ve Noel arifesinde (24 Aralık akşamı) yakılır. Advent

³⁴ Matta, 4/ 1-11.

³⁵ Markos, 15/ 17.

³⁶ Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, s. 167; Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s. 132; Quast, "Advent", s. 10; Peter J. Elliott, *Ceremonies of the Modern Roman Rite The Eucharist and The Liturgy of the Hours*, Ignatius Press, San Fransisco, 1994, s. 48.

çelenkleri hem kiliselerde hem de evlerde bulunabilir. Bunun yanında Advent takvimi geleneği ise 20. yüzyılın sonlarında, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygınlık kazanmıştır. Genellikle çocuklara verilen bu kart şeklindeki Advent takvimi, 1 Aralık'tan Noel Günü'ne kadar her gün açılacak 25 küçük kapakçık içerir. 1 Aralık'tan itibaren, çocuk her gün bir kapakçığı açarak bir resim ya da bir Kutsal Kitap ayeti ile karşılaşır. Daha ayrıntılı versiyonlarında her bir kapakçığın ardında küçük bir hediye ya da şekerleme yer alır.³⁷

Advent döneminde kilisedeki evlilik törenlerine Epifani bayramına kadar izin verilmemekle birlikte aynı zamanda kilisedeki sunaklara üçüncü pazara kadar çiçekler de yerleştirilmez. Ruhbanlar bu dönemde çeşitli ilahiler okuyup, dualar ederler.³⁸ 1970 tarihli Roma Misali'nde, 17–24 Aralık tarihleri arasındaki her gün için özgül liturjik metinler düzenlenmiştir. Bu uygulama, daha önceki liturjik düzenlemelerde mevcut değildir. Buna karşılık, 16 Aralık'a kadar olan hafta içi günlerinde yalnızca güne özgü dualar ve kutsal metin okumaları yer almaktadır. Advent döneminin ilk iki haftasındaki okumalarda Mesih'in zamanın sonunda tekrar gelişine dair umut vurgulanırken; 17 Aralık'tan itibaren bu vurgu, İsa Mesih'in beden alarak dünyaya gelişine yönelik doğrudan bir hazırlığa dönüşmektedir.³⁹

Perhiz, dua ve ibadetle geçirilen bir hazırlık dönemi olan Advent dönemini, İsa'nın doğumunun kutlaması olan Noel takip eder. Noel, Keltce yeni anlamında kullanılan “noio“ ile güneş anlamındaki “hel“in birleşmesiyle oluşmuş “yeni güneş“ anlamında bir kelimedir. Latince “calendas“ olarak ifade edilen ayın yeni günü ya da ilk gün manalarına gelir. Paganlarda kutlanan yeni yılı ifade eden bir kelimedir.⁴⁰

Noel Batı'daki adıyla “Christmas“, “Christ's Mass” (Mesih'in Ayini) ifadesinin kısaltmasıdır ve diğer tüm bayramlar gibi ibadete çağrıdır. Bugün, Katolikler için kutsal bir yükümlülük günüdür; yani Katoliklerin bu ayine katılmaları

³⁷ Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s. 4, 127- 128.; Quast, “Advent”, s. 10.

³⁸ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s. 134.

³⁹ Augé, “The Liturgical Year in the Roman Rite”, s. 203.

⁴⁰ Michel Meslin, “Noel et Epiphanie”, *Dictionnaire des Religions*, Sous la Direction de Paul Poupard, Paris, 1993, C. 2, s. 1435.

zorunludur ve Hıristiyanlar için en önemli solemnity kategorisinde bir bayramdır.⁴¹ Buna rağmen Noel, tarihsel açıdan baktığımızda Hıristiyanlığın ilk üç yüzyılında görülmemektedir. Dördüncü yüzyılda yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Kilise festivallerinin en eski kayıtlarında Noel'e dair hiçbir şey bulunmamaktadır. Noel bayramı, Hıristiyan dünyasında çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen, görece geç bir tarihte ortaya çıkmasının sebepleri arasında, Eski Ahit'te benzer bir bayramın bulunmaması, İncil'de Mesih'in doğum tarihinin belirtilmemiş olması ve erken Kilise'nin önceliğini İsa'nın ölümü ve dirilişine vermesi sayılabilir. Başlangıçta doğum yerine Epifani bayramı kutlanmaktaydı. Ancak zamanla kilise yılını şekillendiren teolojik ve sembolik düşünceler, İsa'nın doğumunu temel alan özel bir bayramın doğmasını gerekli kılmıştır. Noel ilk olarak 4. yüzyılda Roma'da kutlanmaya başlamış, ardından Antakya (yaklaşık 380) ve İskenderiye'ye (yaklaşık 430) yayılmıştır. Aziz Yuhanna Chrysostomos (349- 407), 25 Aralık 386 tarihinde Antakya'da verdiği Noel vaazında, bayramın henüz on yıl kadar önce tanıtılmış olmasına rağmen, ona bütün diğer Hıristiyan bayramlarının kökü veya temel bayram adını vermiştir.⁴²

Noel bayramı muhtemelen Roma'da aralık ayında kutlanan bazı pagan bayramlarının (Saturnalia, Sigillaria, Juvenalia ve Brumalia) Hıristiyanlaştırılmış hâlidir. Bu pagan kutlamalar, Altın Çağ'ın özgürlük ve eşitlik ideallerini anmak ve fethedilemeyen güneşi onurlandırmak için düzenlenirdi. Özellikle köleler ve çocuklar için büyük önem taşıyan bu bayramlar, Noel'e özgü bazı geleneklerin (çocuklara ve yoksullara hediye verme, mum yakma, hatta Noel ağacı kurma gibi) kökeninin nereden geldiğine ışık tutmaktadır. Kilise Babaları 25 Aralık'ta kutlanan Noel'in sembolik olarak "adalet güneşi" olan Mesih'in doğuşunu ve kış gündönümünden sonra karanlığın gücünü kıran ışığın yeniden yükselişini simgelediğini kabul etmişlerdir. Dördüncü ve beşinci yüzyıllarda Mesih'in gerçekten 25 Aralık'ta doğduğuna dair

⁴¹Cardinal Donald Wuerl, Mike Aquilina, *The Feasts How The Church Year Forms Us as Catholic*, New York, 2014, s. 75.

⁴²Philip Schaff, *History of the Christian Church*, New York, 1930, C.3, s. 395; Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.136.

yaygın bir inanç vardı; Aziz Yuhanna Chrysostomos bu görüşü, Romalı arşivlerdeki Quirinius'un⁴³(M.Ö.51- M.S.21) nüfus sayımı kayıtlarına dayandırarak savunmuştur. Ancak elimizdeki veriler, Mesih'in doğum tarihine dair kesin bir bilgi veremez. Bu nedenle, İsa'nın doğum günüyle ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Özellikle Doğu Kiliseleri, günümüzde yaygın olarak kutlanan tarihten farklı bir zaman belirlemişlerdir. Örneğin, İskenderiyeli Clement (150- 215), İsa'nın doğum gününü 20 Nisan veya 20 Mayıs olarak belirtirken, en yaygın kabul gören tarih ise 6 Ocak'tır.⁴⁴ Dördüncü yüzyılda, bu bayramın tarihinin standartlaştırılması yönünde bir hareket ortaya çıkmış ve bu süreç, İsa'nın doğumunda ilahi olmadığı, ancak vaftiz sırasında benimsenerek ilahi hale geldiğini savunan Ariusçular adlı bir grubun görüşlerine karşılık olarak hız kazanmıştır. Kilise, İsa'nın ilahlığını açık ve etkili biçimde öğretmek için, bu öğretiyi vurgulayan bir bayramın tesis edilmesini uygun bulmuştur. Böylece, doğum günü kutlamasının belirli bir tarihte yapılması kararlaştırıldı ve İsa'nın doğumunun kutlanması olan Noel, Doğu ve Ermeni Kiliselerinde 6 Ocak, Batı'da ise 25 Aralık olarak benimsenmeye başlamıştır.⁴⁵

Noel bayramı, Hıristiyan geleneğinde Tanrı'nın Oğlu'nun beden almasının (enkarnasyon) kutlandığı bir yortu olarak kabul edilir. Bu bağlamda, kurtuluş tarihindeki merkezi bir olaya atıfta bulunur. Katolik litürjik takviminde solemnity günleri arasında yer alır ve halk yaşamı ve aile gelenekleriyle sıkı biçimde bağlantılıdır. Özellikle Katolik dünyasında ve bazı Protestan topluluklarda Noel, çocuklara armağanlar verilmesiyle öne çıkan bir kutlama haline gelmiştir. Bu armağanlar, Tanrı'nın İsa Mesih'i insanlara sunmasının sembolik bir karşılığı olarak yorumlanır. Noel, yılın en uzun gecesine denk gelen bir zamanda düzenlenir ve bazı yorumlara göre bu durum, ışığın karanlığı yenmesi temasıyla ilişkilendirilir. Bayram, Tanrı'nın insanlığa kurtuluş sunduğu fikri çerçevesinde, imanlı bireylerce sevgi, minnettarlık ve umut gibi duygularla karşılanır. Her yıl tekrar edilen bu kutlamaların,

⁴³ Milattan sonra 6- 7 yıllarında Roma'da görev yapmış bir vali.

⁴⁴ Schaff, *History of the Christian Church*, ss. 396- 397; Sullivan, *The External of the Catholic Church*, s.136.

⁴⁵ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 76- 77.

farklı yaş ve toplumsal gruplar üzerindeki etkisi, dinsel tecrübenin ve toplumsal geleneklerin bir bileşimi olarak değerlendirilir.⁴⁶

Noel kutlamaları büyük bir coşkuyla kutlanır. Gösterişli kıyafetler, sayısız mumlar, pahalı süslemeler ve müzikler eşliğinde her yer süslenerek kutlamaya hazırlık yapılır.⁴⁷ Kilise dekorasyonlarında ise İsa'nın doğduğu Beytlehem'deki ahırın bir canlandırılması olan beşik figürü kullanılır.⁴⁸ İncillerdeki anlatıma göre Meryem'in doğum yaptığı ahırda yatan bebek İsa, onları ziyarete gelen müneccimler, çobanlar, hayvanlar doğum anının daha iyi canlandırılması amacıyla maketleri kiliselere, bazı okulların girişlerine, mağaza vitrinlerine, evlerin bahçelerine koyulur.⁴⁹

Eski Noel kutlamaları büyük öneme sahipti, her inanç mensubunun kutlamalara katılması beklenirdi. Özellikle Orta Çağ'da oldukça teferruatlı törenler icra edilirdi. Doğum gününden önceki gün oruçlar tutulur, gece nöbeti tutulur; gece yarısına kadar dualar edilir ve ilahiler söylenirdi. Özellikle Katolik Kilisesi'ne ait en bilinen Noel geleneklerinden biri gece yarısı ayinidir. Günümüzde de halen devam etmekte olan gece yarısı ayininde inananlar, dünyaya ışık getirdiğine inanılan Mesih'in doğumunu kutlamak üzere gece yarısının karanlığında bir araya gelir. Pek çok kilise bu ayini mumlarla yapılan alaylarla başlatır ve yine aynı şekilde sona erdirir. Gece yarısı ayininde gece yarısı geldiğinde, mass ayini ve komünyon gerçekleştirilir. Önceleri bu tek mass ayini yeterli iken daha sonra bu ayinler üçe çıkarılmıştır. Başlangıçta sadece Papa tarafından yapılan bu uygulama, daha sonra psikoposların ve rahiplerin de yapmasına izin verilen bir uygulama haline geldi. Papa, ilk ayini gece yarısında Liberya Bazilikası'nda; ikinci ayini 25 Aralık'ta şafak vaktinde Aziz Anastasia'nın mezarında; sonuncu ayini ise gündüz vaktinde Vatikan'da yapar. Bu uygulama dördüncü yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bazıları bu üç ayinin İsa'nın üç doğuşunu; yani Tanrı'dan doğuşu, Meryem'den doğuşu ve inananların kalplerindeki

⁴⁶ Schaff, *History of the Christian Church*, s. 394.

⁴⁷ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s. 138.

⁴⁸ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s. 139.

⁴⁹ Helene Henderson, "Christmas", *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, Detroit, 2005, s. 107.

ruhsal doğuşu simgelediğini düşünseler de bunun asıl sebebi Papa'nın ilk ayinde gece nöbetini gözlemlemek, ikincisinde bakire şehit Anastasia'yı anmak ve üçüncüsü ise kendi bazilikasında görkemli bir şekilde kutlamak istemesinden kaynaklanmaktadır.⁵⁰

Noel ayinlerinde sıklıkla söylenen ilahilerden biri, Latince "Adeste Fideles" ilahisinin İngilizce çevirisidir ve kilisenin Mesih'in doğumunu anmak için bir araya geldiğini ifade eder. Bu ibadet sırasında, katılımcılar bedenleşmenin gerçekleştiği yere yönelik bir saygı ve ibadet sergilerler. Papa XII. Pius (1876- 1958), bu dönemin insanlarda ruhsal bir dönüşüm ve Tanrı'nın bedenleşmiş kelamıyla birlik kurma çağrısı olduğunu belirtmiştir. Tarihsel olarak, erken Hıristiyanlıkta "Tanrı'nın kelamın insan olması" meselesi, insanların ilahi doğaya katılması yönünde bir rehberlik olarak görülmüştür. İnananlara göre Noel bayramı aracılığıyla Tanrı, insanlara alçakgönüllülük, cömertlik ve sevgi yoluyla Tanrı'ya benzeme biçimini göstermektedir.⁵¹

Noel kutlamalarına Hıristiyanlar artık eskisi kadar önem vermemektedirler. Günümüzde oruç ve gece nöbeti uygulamasına birçok din müntesibi katılmamaktadır. Bu sebeple Katolik Kilisesi oruç yerine Noel arifesinde yapılan kısa süreli bir perhiz uygulamasını getirmiştir. Sonuç olarak Noel uygulamaları artık sadece birer gelenek olarak devam etmektedir.⁵²

Adeta Noel bayramının sembolleri haline gelen çam ağacı süsleme, hediyeleşme ve Noel baba, sanılanın aksine Hıristiyanlık döneminden çok önce yapılmış Pagan gelenekleridir. Romalılar yeni yıl gününde birbirlerine hediyeler verirdi. Çobanpüskülü, ökseotu ve yaprak dökmeyen çelenkler süslemek de druidler⁵³ tarafından sonradan Hıristiyanlığa geçmiş geleneklerdir. Bunun yanında Noel baba da, İskandinav mitolojisindeki atıyla bulut üzerinde duran, davranışlarının karşılığı olarak

⁵⁰ Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s. 37; Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, ss. 138-139.

⁵¹ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 74- 75.

⁵² Mehmet Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", *Dini Araştırmalar*, 2001, C. 3, S. 9, s.13.

⁵³ Antik Kelt toplumlarında rahip, bilge ve din adamı olarak görev yapan kişiler.

çocuklara ödül ya da cezalar veren, insanlığı kutsamak için 25 Aralık ile 6 Ocak arasında yeryüzüne inen Tanrı Woden'dan gelmektedir. Noel Babanın Aziz Nikolas'a (270- 343) dayandığı söylene de Aziz Nikolas Antalya'da yaşamıştır. Hiç kar yağmayan bir şehirde karlar üstünde ren geyiğiyle dolaşması mümkün değildir. Dolayısıyla Noel Baba figürü pagan inançları ve Hıristiyanlık'taki aziz inancının ilişkilendirilerek ortaya çıkarılmış bir Noel bayramı sembolüdür.⁵⁴

Noel'den sonraki haftalarda, yani yılın son haftası ile yeni yılın ilk haftalarında, Kilise Noel mevsimini kutlamaya devam eder. Ayinlerde okunan metinler, İsa'nın doğumu ve erken hayatındaki önemli olayları anlatır; bunlar arasında bilge adamların ziyareti, tapınakta sunulduğu ve Kral Herodes'ten (Yaklaşık M.Ö. 74- M.Ö. 4) kaçmak için Mısır'a gitmesi bulunur. Noel, Paskalya'da olduğu gibi, sekiz gün boyunca süren bir bayram dönemi şeklinde kutlanır. Bu süre içinde yer alan pazar günü Kutsal Aile Bayramı olarak anılır. Noel mevsimi ayrıca şu önemli günleri içerir: Tanrı'nın Annesi Meryem Bayramı (1 Ocak), Epifani (6 Ocak), ilk Hıristiyan şehidi Aziz Stefan'ın Bayramı (26 Aralık), Havarî Aziz Yuhanna'nın Bayramı (27 Aralık) ve bebekken Herodes tarafından öldürülen Kutsal Masumları Anma Bayramı (28 Aralık). Noel mevsimi, İsa'nın Vaftizi Bayramı ile sona erer; bu bayram 6 Ocak'tan sonraki pazar gününe denk gelir. Ancak Katolik inancına göre, her ayinde İsa'nın beden almış Tanrı Sözü olarak varlığı sürekli olarak hatırlanır ve kutlanır. Böylece Noel'in anlamı, yıl boyunca canlı tutulur.⁵⁵

2.1.2.Epifani

Kelime olarak "tezahür" veya "gösteren" anlamlarına gelen Epifani, İsa'nın tezahürünün kutlandığı bir solemnity günüdür. Genel olarak 6 Ocak'ta kutlansa da Noel'i takip eden ilk pazar günü kutlanır.⁵⁶

⁵⁴ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.140.

⁵⁵ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 77.

⁵⁶Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 53.; John F. Baldwin, "Epiphany", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, USA, 2005, C.4, s. 2818.

Bazı araştırmacılar, Epifani bayramının Roma İmparatorluğu'nda güneş tanrısı Sol Invictus'a (Yenilmez Güneş) ithaf edilen pagan bayramına karşılık olarak geliştirilmiş bir bayram olabileceğini öne sürerler. Güneş kültünün merkezinde yer alan bu bayram, kış gündönümünün sona ermesiyle birlikte güneşin yeniden galip gelmesini simgeliyordu. Hıristiyanlık ise bu simgeyi, "Adaletin Güneşi"nin yani Mesih'in dünyaya gelişiyle yeniden anlamlandırmıştır.⁵⁷

Epifani yortusunun kökeni Doğu Hıristiyanlığına dayanmaktadır. Bayrama ilişkin en erken yazılı referans, 361 yılına tarihlenen Ammianus Marcellinus'un(Yaklaşık 330- 395) eserlerinde yer alır. Nazianzuslu Gregorios (329–389), 25 Aralık 380 tarihinde verdiği bir vaazda bugünü "Teofani" olarak adlandırmış ve önümüzdeki günlerde Mesih'in doğumunun ve ardından vaftizinin kutlanacağını bildirmiştir. 6 ve 7 Ocak'ta verdiği sonraki vaazlarda ise, doğum ve müneccimlerin ziyareti kutlamalarının tamamlandığını, artık İsa'nın vaftizinin kutlanacağını açıklamıştır. İlk başta bu yortu, Noel ile birleşik bir şekilde kutlanırken, 534 yılına gelindiğinde Batı Kilisesi, 6 Ocak'ı müneccimlerin gelişine özgü bağımsız bir yortu olarak ayırmıştır. Doğu Kilisesi ise uzun süre birleşik kutlamayı sürdürmüştü, fakat zamanla İsa'nın vaftizinin anıldığı özel bir yortu olarak bu tarihi benimsemiştir. Fakat Batı kiliseleri epifaniyi müneccimlerin ziyareti, İsa'nın vaftizi ve Kana'daki düğünde suyun şaraba dönüştürülmesi mucizesini içeren üç mucize bayramı olarak kutlamaya başladı. Roma Katolik Kilisesi ise bugünü yalnızca müneccimlerin ziyaretine odaklayarak İsa'nın yahudi olmayanlara tezahürünün günü olarak kabul etti. Ve böylece Roma ve diğer Batı kiliseleri de Epifani'yi müneccimlerin tezahürü bayramı olarak kutlamaya başladılar.⁵⁸

Bu yortu, Hıristiyan litürjisinde "On İki Günlük Noel" döneminin sonunda yer alır ve böylece Advent ve Noel dönemlerini resmen sona erdirir. Bu tarihten itibaren,

⁵⁷ Alan W. Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, New York, 1960, s.122.; Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, s. 257.

⁵⁸ Baldwin, "Epiphany", s.2818.; Kevin Quast, "Epiphany", *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, ed. J. Gordon Melton, 2011, USA, C. 1, ss. 284- 285.

kilise yılı içerisinde “Sıradan Zaman” olarak adlandırılan yeni bir litürjik dönem başlar. Bu dönem, Kilise’nin dünyadaki misyonuna, yani İsa’nın Tanrı’nın Oğlu ve kurtarıcı olarak tanıtılmasına ve Hıristiyanların bu misyonu üstlenmelerine odaklanır.⁵⁹

Epifani’nin kutlanması batılı Hıristiyan halk arasında üç kral olarak adlandırılan müneccim figürlerinin üzerinden olmuştur. Kültleri özellikle Orta Çağ’da Köln’de güçlüydü çünkü müneccimlere ait olduğu düşünülen kalıntıları on ikinci yüzyılda oraya getirilmişti.⁶⁰

Epifani döneminde kullanılan litürjik renkler, beyaz ve altın rengidir. Bu renkler, Noel yortusunun da renkleri olup sevinç, saflık ve ilahi ışık anlamlarını taşır. Epifani litürjileri, İsa Mesih’in evrensel kurtarıcı kimliğini ve Kilise’nin tüm halklara yönelik misyonunu vurgular. Bu bağlamda, yortu sadece geçmişteki bir olayı anmakla kalmaz, aynı zamanda günümüz Hıristiyanlarına birlik, evrensellik ve misyonerlik çağrısı yapar.⁶¹

Epifani döneminde kilise mekânında, özellikle sunak çevresi ve diğer uygun alanlarda, ek mum veya lambalar yerleştirilmesi uygulaması, İsa’nın uluslara ışık olarak ortaya çıkışına litürjik düzeyde gönderme yapan bir gelenektir. Doğu sahnesinde yer alan çoban figürlerinin, üç müneccim ve onların hediyeleriyle değiştirilmesi, birçok cemaatte benimsenmiş sembolik bir uygulamadır.⁶²

Ayrıca, bazı topluluklarda 5 Ocak akşamı, yani Epifani arifesinde, “Epifani suyu” adı verilen özel kutsama töreni icra edilir. Bu su, yılın yine bu döneminde gerçekleştirilen ev kutsama ritüellerinde kullanılmak üzere ayrılır.⁶³ Ev kutsamaları bir rahip, diyakoz ya da belirlenmiş dua ve ritüelleri uygulayan bir Katolik laik tarafından gerçekleştirilebilir. Her ne kadar yılın herhangi bir zamanında ev

⁵⁹ Quast, “Epiphany”, ss. 284- 285.

⁶⁰ Baldovin, “Epiphany”, s.2818.

⁶¹ Quast, “Epiphany”, s. 285.

⁶² Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 53

⁶³ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 53

kutsanabilse de geleneksel olarak bu uygulama en çok Epifani Yortusu sırasında yerine getirilir. Bu dönemde yapılan kutsamalar, Mesih'in dünyaya tezahürünün simgesel bir yansıması olarak görülür ve Tanrı'nın ışığının o eve ve aileye nüfuz etmesi için dua edilir.⁶⁴

Epifani Yortusu'nda bazı Katolik cemaatlerde evlerin belirli bir şekilde işaretlenmesi geleneği de yer alır. Söz konusu gelenekte, rahip tarafından kutsanmış tebeşir kullanılarak evin girişine, sundurmasına ya da iç bölümüne C + M + B harfleri ve aralarına artı işaretleri yazılır. Bu harflerin yorumu farklılık gösterebilir. Yaygın yorumlardan biri, bu harflerin Epifani anlatısında yer alan üç bilgenin (ya da müneccimlerin) isimlerinin baş harflerini (Caspar, Melchior, Balthazar) temsil ettiğidir. Bir diğer yorum ise, Latince "Christus mansionem benedicat" ifadesinin kısaltması olduğudur; bu ifade "Mesih bu evi kutsasın" anlamına gelir. Artı işaretleri bazı yorumlara göre İsa'nın çarmihini simgelemektedir. Bu uygulama, Katolik Kilisesi'nde vaftiz edilmiş bireyler tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, bazı yerel cemaatlerde rahipler tarafından da yapılmaktadır.⁶⁵

Kilisede Epifani Yortusu sırasında, vaazdan ya da komünyon duasından sonra, bir diyakon veya onun bulunmadığı durumlarda başka bir görevlendirilmiş kişi, Paskalya ve diğer önemli litürjik tarihleri cemaate bildirir. Bu uygulama takvimlerin herkesin erişimine açık olmadığı dönemlerden kalma bir uygulamadır.⁶⁶

Müneccimlerin üç kişi olduğu geleneği Matta incilinde geçen "*Eve girdiler, annesi Meryem'le çocuğu gördüler, yere kapanarak O'na tapındılar. Değerli şeylerle dolu olan sandığı açıp O'na armağan olarak altın, günlük ve mür sundular.*" pasajından hareketle verilen hediyelerin üç tane olmasından kaynaklanmaktadır. Müneccimlerin hediye sunmalarına bağlı olarak Epifani'de hediye verme geleneği de vardır.⁶⁷ Bu sebeple aileler ve dostlar arasında hediyeleşme yaygındır. Pek çok

⁶⁴ Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, s.120.

⁶⁵ Hoffner, *Catholic Traditions & Treasures*, ss. 121- 122.

⁶⁶ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 175.

⁶⁷ Baldovin, "Epiphany", s.2818.

kültürde Noel'den daha büyük bir öneme sahip olmuştur. Noel Baba'nın (Aziz Nikola) üstlendiği rol, bu bağlamda doğudan gelen üç müneccim tarafından yerine getirilir.⁶⁸

Sonuç olarak Epifani, yalnızca tarihsel bir olayın anılmasıyla sınırlı değildir. Bu bayram, İsa'nın yalnızca Yahudi halkı için değil, tüm uluslar için kurtarıcı olarak geldiğinin evrensel düzeyde açıklanışını simgeler. Böylece Epifani, inananlar için Hıristiyan inancının evrenselliğini vurgulayan teolojik bir dönüm noktası olarak kabul edilir.⁶⁹

2.1.3.Kutsal Masumları Anma Günü

İsa'nın doğum gününden hemen sonra 28 Aralık'ta kutlanan ilk kutsal gündür.⁷⁰ İsa'nın doğduğu dönem Kral Herodes'in hüküm sürdüğü bir dönemdi. Bir grup yıldızbilimciler Kral Herodes'e Yahudiler'in yeni doğan krallarının yıldızını gördüklerini bu yüzden de ona tapmaya geldiklerini söylediklerinde Herodes buna çok endişelenmiş ve yıldızbilimcilere gidip onu bulmalarını ona ilişkin her şeyi araştırmalarını, bulunca haber vermelerini ve kendisinin de gidip ona tapınacağını söylemiştir. Yıldızbilimciler İsa'yı yıldızı takip ederek bulup tapındıktan sonra gördükleri bir düşte Herodes'in yanına dönmeleri için uyarılmaları üzerine ülkelerine başka yerden dönmüşlerdi. Herodes ise, yıldızbilimciler tarafından aldatıldığını fark ettiğinde büyük bir öfkeye kapılıp Kudüs ve çevresindeki iki ve iki yaşından küçük tüm erkek çocuklarını öldürtmüştür.⁷¹ Bu olay, tarih boyunca göz ardı edilmemiş ve ölen çocuklar "Kutsal Masumlar" olarak anılmıştır. Beşinci yüzyıla gelindiğinde, anma günü kilisenin yıllık takvimine dahil edilmiştir. Kilise sanatında ve müziğinde tasvir edilen bu olay, başlangıçta ölen çocuklara odaklanırken, zamanla onları katledenlere yönelik farklı duygular uyandırmıştır. Günümüz dünyasında ise Kutsal Masumlar Günü, kürtaj karşıtlığı, yoksulluk ve savaş mağduru çocukların

⁶⁸ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 86.

⁶⁹ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 86.

⁷⁰ Katar, "Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma", *Dinî Araştırmalar*, s.14.

⁷¹ Matta, 2/1-16.

durumu ve sevgi görmeyen ortamlarda yaşayan çocuklar gibi çeşitli sosyal meselelerle ilişkilendirilmiştir.⁷²

Hem Roma Katolik Kilisesi hem de Ortodoks Kiliseleri, bu çocukları şehit olarak kabul etmektedir. II. Vatikan Konsili sonrası yapılan litürjik düzenlemeler çerçevesinde, 1568 yılında Papa V. Pius bu anma gününün kilise takvimindeki önemini artırmıştır.⁷³

Kutsal Masumlar Günü'nde hangi litürjik rengin kullanılacağı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür: bazı otoriteler siyah, bazıları ise kırmızı renkten yana görüş bildirmiştir. Ancak bu tartışmalı tercihler arasında nihai olarak litürjik renginin mor olması yönünde hüküm verilmiştir.⁷⁴

2.1.4.İsa'nın Vaftizi Bayramı

İsa'nın Vaftizi Bayramı, Epifani Bayramı'nı izleyen pazar günü kutlanmakta olup, İsa Mesih'in Yahya tarafından Şeria Nehri'nde vaftiz edilişi anılmaktadır. Bu olay, Hıristiyan teolojisinde Mesih'in ilahiyetinin ilk tezahürü olarak değerlendirilmiş ve özellikle Doğu Hıristiyan geleneğinde, ikinci yüzyılın sonlarından itibaren Epifani kapsamında anılmıştır. Roma Katolik Kilisesi ise, 1961 yılında bu olayı litürjik takvimde bağımsız bir yortu olarak tanımlamış ve başlangıçta 13 Ocak tarihinde kutlamaya başlamıştır. Ancak 1969 yılında gerçekleştirilen takvim reformu çerçevesinde, İsa'nın Vaftizi Bayramı, Epifani'yi izleyen pazar gününe taşınmıştır. Bununla birlikte, bazı ülkelerde (örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde) Epifani Yortusu'nun 6 Ocak'tan, 2-8 Ocak tarihleri arasına denk gelen pazar gününe alınmış olması nedeniyle, her iki yortunun aynı güne rastladığı yıllarda Rabbin Vaftizi litürjik olarak ayrı bir şekilde kutlanmamaktadır.⁷⁵

⁷² J. Gordon Melton, "Holy Innocents' Day", *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, 2011, USA, C.1, s. 405.

⁷³ Melton, "Holy Innocents' Day", s. 405.

⁷⁴ K. A. Kellner, *Heortology: A History of the Christian Festivals*, London, 1908, s. 430.

⁷⁵ Helene Henderson, "Baptism of the Lord, Feast of the", *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, Detroit, 2005, s. 39.

Kutsal Kitap anlatılarına göre İsa Mesih, Yahya tarafından Şeria Nehri'nde vaftiz edildiği sırada olağanüstü bir olay gerçekleşmiştir. Göklerden gelen bir ses Tanrı'nın (Baba'nın) İsa'yı tasdik ettiğini beyan etmiş; aynı anda Kutsal Ruh'un güvercin suretinde İsa'nın üzerine indiği bildirilmiştir (bkz. Matta 3:16–17; Markos 1:10–11; Luka 3:21–22). Hıristiyan teolojisinde bu olay, Üçlü birlik inancının (Teslis: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) aynı anda, somut bir biçimde tezahür ettiği ender anlardandır. Dolayısıyla bu sahne, İsa'nın sadece vaftiz edilişini değil, aynı zamanda Tanrısal kimliğinin açıkça ilan edilişini temsil eder. İsa'nın vaftizi, Hıristiyan teolojisinde O'nun peygamberlik, kâhinlik ve krallık misyonlarının başlangıcı olarak sembolik anlam taşır. Bu olayla birlikte İsa'nın "gizli hayatı" sona ermiş, kamuya açık hizmet dönemi başlamıştır. Aynı zamanda Katolik litürjisinde Noel devrinin sona erdiğini ve Kilise takviminde yeni bir dönemin başladığını ifade eden bir eşiktir.⁷⁶

Erken dönem Hıristiyan teolojisinde İsa'nın Vaftizi yalnızca İsa'nın kimliğinin açıklanması olarak değil, aynı zamanda her bir Hıristiyan'ın vaftiziyle, kazanılan ilahi hayatın kutlandığı bir gün olarak da değerlendirilmiştir. Kilise Babaları, İsa'nın Şeria Nehri'ne girişiyle tüm suların kutsandığını ve bu kutsallığın, vaftiz aracılığıyla insanlara Tanrısal yaşamı iletme gücü kazandırdığını öğretmişlerdir. Bu bağlamda İsa'nın Vaftizi, sadece bir bireysel olayın anısı değil, Hıristiyanlığın temel sakramentlerinden biri olan vaftizin teolojik temellendirilmesidir.⁷⁷

2.1.5.İsa'nın Kutsal Adı Bayramı

İsa'nın Kutsal Adı Bayramı başlangıçta yaygın bir şekilde kutlanmamış; ilk olarak yalnızca Fransisken tarikatına bağlı kiliselerce kabul görmüştür. Daha sonra, 1721 yılında Papa XIII. Innocent tarafından evrensel bir litürjik kutlama olarak ilan edilmiştir.⁷⁸

⁷⁶ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 88.

⁷⁷ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 88- 89.

⁷⁸ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.128.

İsa'nın Kutsal Adı Bayramı,13 Ocak'ta isteğe bağlı bir anma günüdür ve Kurtarıcı Mesih için vahiy yoluyla seçilen isme saygı gösterilmesini amaçlar. Hem Meryem'e hem de Yusuf'a, melekler aracılığıyla oğullarına "İsa" adını vermeleri gerektiği bildirilmiştir; bu isim, Yunanca kökenli olmakla birlikte İbranice anlamı "Tanrı kurtarır" şeklindedir.⁷⁹

Yeni Ahit metinlerinde, özellikle Pavlus'un Filipililer 2:10 ayetinde belirttiği gibi, "İsa'nın adı anıldığında gökte, yerde ve yerin altındaki herkesin diz çökmek zorunda olduğu" ifadesiyle, bu isme derin bir saygı ve kutsallık atfedildiği görülür. Ayrıca Romalılar'da 10:13'te geçen "Rabbin adını çağıran herkes kurtulacaktır" ifadesi, İsa isminin kurtuluşla doğrudan ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, İsa'nın adı hem teolojik hem de liturjik açıdan merkezi bir önem taşımakta ve Hıristiyan inancında kurtarıcı kimliğin somut bir simgesi olarak kabul edilmektedir.⁸⁰

2.1.6. Işık veya Nur Bayramı

Bakire Meryem'in İsa'yı doğurduktan kırk gün sonra mabede gelip İsa'yı Tanrı'ya adanması ve kendinin de temizlenmesi anısına kutlanan bir gündür.⁸¹ Musa'nın yasasına göre ilk doğan her erkek çocuğun Rab'be adanması gerekiyordu. Yusuf ve Meryem de İsa doğduktan sonra onu Beytlehem'e getirdiler. Bir çift kumru ya da iki güvercin yavrusu sunarak İsa'yı Rab'e adadılar. Burada Simeon adında üzerinde kutsal ruhun bulunduğu yaşlı bilge bir adam vardı. İsrail'in avutulacağı günü bekliyordu ve beklediği mesihi görmeden ölmeyeceğini kutsal ruh kendine bildirmişti. Simeon İsa'yı görünce onun beklediği kişi olduğunu anladı ve tanrıya şükür amacıyla bir ilahi okudu.⁸² Meryem de yahudi yasasına göre doğumundan kırk gün sonra arınıp temizlenmişti. İşte tüm bunların anısına İsa'nın doğumu olan 25 Aralık'tan kırk gün sonraya denk gelen 2 Şubat'ta ışık bayramı olan candlemas kutlanmaktadır.

⁷⁹ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 107; Matta 1:21; Luka 1:31.

⁸⁰ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 107-108.

⁸¹ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1998, s. 211.

⁸² Luka,2/22-32.

Beytlehem etrafında merkezlenen ve İsa'nın doğumuyla ilgili gelişen dini günlerin sonuncusu olarak kutlanan bu ışık bayramı aynı zamanda Kutsal Bakire'nin arınması festivali olarak da biliniyor. Işık bayramı olarak isimlendirilmesinin sebebiyse yıl boyunca kullanılacak kandillerin bugünde kutsanmasından dolayıdır⁸³ Kandillerin bugün kutsanması ise Simeon'un mabedde İsa'yı gördüğünde okuduğu ilahide söylediği "ulusların aydınlanmasını sağlayan ışık" olarak adlandırmasından sebeptir.⁸⁴

Işık bayramı kilisede toplanmış cemaatin ve din adamlarının koro hâlinde Simeon'un söylediği ilahiyi(Nunc Dimittis) söyleyerek sunağın önündeki kutsanmış mumları alıp kilisenin etrafında alay halinde dolaşmasıyla kutlanır. Tören sonunda ise herkes ellerindeki mumlarla evharistiya(mass,komünyon) ayinine geçer.⁸⁵

2.1.7.Krallar Kralı Mesih'in Büyük Bayramı

Krallar Kralı Mesih'in Bayramı, liturjik takvimde önemli bir kutlamadır ve İsa Mesih'in evrensel krallığını tanımak ve onurlandırmak amacıyla düzenlenmiştir. Bu bayram, 1925 yılında Papa XI. Pius tarafından kurulmuş olup, dönemin artan sekülerleşme eğilimleri ve dini etkisinin azalmasına karşılık, Mesih'in bireysel, ailevi, sosyal ve siyasi yaşamın her alanındaki egemenliğini yeniden vurgulamak amacı taşımaktadır. Liturjik yılın son pazar günü, Advent'in başlangıcından hemen önce kutlanan bu bayram, İsa'nın krallığını dünyevi güç veya şiddet yoluyla değil, ilahi sevgi ve otorite aracılığıyla tesis ettiğini hatırlatmaktadır. Bayram, tüm dünyevi otoritenin nihai olarak Tanrı'dan kaynaklandığını ve toplumun gerçek temeli ile düzeninin Mesih'in krallığına itaat etmekte yattığını vurgulamaktadır.⁸⁶

⁸³ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.183.

⁸⁴ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.127.

⁸⁵ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, ss. 127-128.

⁸⁶ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 101.

Papa VI. Paulus, bu yortuya en yüksek litürjik derece olan “Solemnity” (Ulusal Bayram) statüsünü vermiş; bu, yortunun geleneksel kutsallıktan yoksun olsa da dogmatik açıdan büyük önem taşıdığını göstermektedir.⁸⁷

1983 yılında hazırlanan Katolik leksiyoneri (yani yıl boyunca ibadetlerde okunacak metinleri belirleyen takvim), ekümenik bir yaklaşım doğrultusunda Dünya Kiliseler Konseyi'ne bağlı birçok ana akım Protestan topluluğu tarafından da benimsenmiştir. Böylece, “Mesih Kral'ın Bayramı”, ortak leksiyoneri kullanan bu kiliselerin de yıllık litürjik takvimine girmiştir.⁸⁸

2.1.8.İsa'nın Başkalaşımı Bayramı

İsa'nın Başkalaşımı Bayramı, litürjik takvime göre 6 Ağustos'ta kutlanmakta olup, İsa Mesih'in, havarileri Petrus, Yakup ve Yuhanna'ya görkemli hâliyle görüldüğü olayı hatırlatmaktadır. İsa Mesih'in çarmıha gerilerek ölmesinden önce meydana gelen bu olay, Yeni Ahit anlatısına göre (bkz. Matta 17:1–9; Markos 9:2–9; Luka 9:28–36), İsa'nın öğrencileriyle birlikte yüksek bir dağa çıkıp dua ettiği sırada gerçekleşmiş; İsa'nın görünüşü olağanüstü bir şekilde değişmiş, giysileri ışıldayarak beyaz bir hâl almıştır. Aynı anda, Eski Ahit'in iki temel figürü olan Musa ve İlyas da İsa'nın yanında belirmiştir. Bu olay, İsa'nın ilahi kimliğini ve Tanrı ile olan ilişkisini havarilere açıkça gösteren önemli bir vahiy anıdır. Aynı zamanda, İsa'nın çarmıha giden yolunun bir felaket değil, Tanrısal bir plan olduğunu vurgular; çünkü görkemi ölümünden önce bile öğrencilerine gösterilmiştir. Dolayısıyla, başkalaşım mucizesi İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki hayatında yer alan ve onun kimliğini açıklayan en önemli olaylardan biri olarak görülmüştür.⁸⁹

⁸⁷ J. Gordon Melton, “Christ the King, Feast of”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, 2011, USA, C.1, s. 214.

⁸⁸ Melton, “Christ the King, Feast of”, s. 214.

⁸⁹ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 107.

2.2.İsa'nın Ölümü ve Tekrar Dirilişi ile İlgili Dini Günler

2.2.1.Paskalya ve Lent Dönemi

Hıristiyan bayramlarından en eski ve en önemlisini teşkil eden Paskalya, İsa'nın ölümünü ve özellikle de tekrar dirilişinin kutlandığı bir bayramdır. Paskalya kelimesi anlam itibariyle İbranice'deki Pesah(Fısıh)'tan türemiştir. Bu nedenle Paskalya, hem hasatın hem de esaretten kurtuluşun bir bahar bayramı olan Yahudi Fısıh Bayramı'nın Hıristiyan eşdeğeridir.⁹⁰

Paskalya'nın başlangıç ve bitiş tarihleri her yıl aynı tarihe denk gelmez. Çünkü bu bayram ay takvimine göre yönetilir. Bunun sebebiyse ayın küçülüp büyümesine bağlı olarak ölüm ve dirilişin bir figürü olarak görülmesidir.⁹¹ Ay takvimine göre yönetilen Paskalya, ilkbahar ekinoksunu izleyen ilk pazar günü kutlanır ve bu tarih 22 Mart ile 25 Nisan arasında değişir. Bunun yanında Paskalya'nın kutlanma tarihi kiliseler arasında da farklılıklar göstermektedir. Roma Katolik, Anglikan ve Protestanlar Gregoryan takvimini esas alarak ayın hareketine göre bir tarih belirlerken, Julian takvimini esas alan Doğu Ortodokslar ise Gregoryan takvimine göre belirlenen tarihten birkaç hafta sonrasına denk gelen bir tarihte kutlarlar.⁹²

Paskalya devresi Kül Çarşambası diye adlandırılan günle başlayıp, içinde çeşitli bayramlar ve hazırlık evresi olan Lent'i barındırarak, Pentokost günüyle son bulur.

Paskalya, önceleri yeni üyelerin kurtarılmışlar topluluğuna katılması, vaftiz, onay ve ilk evharistiya yoluyla Mesih'in bedenine dahil edilmeleri için ideal zaman olarak kabul görmüştü. Bu sebeple Paskalya için Lent adı verilen bir hazırlık dönemi geliştirilmişti. Ancak bugün Lent dönemi İsa'nın tebliğe başlamadan önce çöle çekilip

⁹⁰ John F. Baldwin, "Easter", *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, USA, 2005, C.4, s. 2579.

⁹¹ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s. 126.

⁹² Flinn, *Encyclopedia of Catholicism*, ss. 246- 247.

kırk günlük tuttuğu orucu ve onun tekrar dirilişinden önceki üzücü olayların bir hatırası ve anılmasıdır.⁹³

“Lent” kelimesi, İngilizce’de “ilkbahar” anlamına gelen eski Anglosaksonca bir kelimedenden türemiştir. Bu kelime, Hıristiyan dünyasında Paskalya'dan önceki kırk günlük hazırlık ve oruç dönemini ifade etmektedir. Hem Doğu hem de Batı Kiliseleri’nde bu kırk günlük dönem, en az dördüncü yüzyıldan beri uygulanmaktadır. Lent, sadece bir oruç dönemi değil, aynı zamanda ruhsal bir yenilenme, dua, tövbe ve Tanrı’ya yönelme zamanıdır. “Lent” kelimesinin “ilkbahar” anlamına gelmesi, bu dönemin Hıristiyanlar için ruhsal bir bahar, yani yeniden doğuş ve büyüme zamanı olduğuna işaret eder. Ruhsal hayatın canlandığı bu dönem, dış dünyada çok belirgin olmasa da içsel olarak çok derin bir değişimi hedeflemektedir.⁹⁴

Lent dönemi, inananların alınlarına kutsanmış küller koyulması sebebiyle Kül Çarşambası olarak adlandırılan gün başlar. Kül Çarşambası günü ayin başlamadan önce rahip, Palmiye Pazarı gününde kullanılan palmiye yapraklarından yapılmış külleri alır ve onları kutsal su ve haç işaretiyle sunakta büyük bir ciddiyetle kutsar. Rahip, kutsanan bu küllerle inananların alınlarına haç işareti çizer ve her birine “unutma ki ey insan, sen topraksın ve toprağa döneceksin” der.⁹⁵ Böylece Lent dönemi başlar.

Lent’in başlama tarihi olan Kül Çarşambası da Paskalya tarihinin başlangıcına göre değişiklik gösterir. Paskalya bayramından altı buçuk hafta önce başlayan Lent dönemi, din mensuplarının kefarete olarak tuttıkları kırk günlük bir orucu içinde barındırır. Bu kırk günlük süre, muhtemelen İsa Mesih’in çölde geçirdiği kırk günlük oruç (bkz. Matta 4:1–11) örnek alınarak belirlenmiştir. Bu dönemde tutulan orucun havariler dönemine kadar uzandığını söyleyemeyiz fakat çok erken dönemlerde Paskalya’dan önceki sekiz hafta boyunca gönüllü olarak yapılan bir perhizden söz etmek mümkündür. Sonraları bu oruç, Orta Çağ’da çok sert yasaklarla uygulanmaya

⁹³ E. Johnson, T. Krosnicki, “Easter and Its Cycle”, *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, Washington, 2. Baskı, 2002, C.5, s.12.

⁹⁴ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 63.

⁹⁵ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.140.

başlandı. Tüm etli yemekler ve “lactinia” olarak adlandırılan süt, tereyağ, peynir ve yumurta gibi şeylerin yenmesi yasaklandı. Sadece akşam yenilebilecek tek bir öğüne izin veriliyordu ve bu öğünde sadece ekmek ve sebze yenilebiliyordu. Fakat daha sonra bu katı uygulama yavaş yavaş rahatlatıldı. Günümüzde bu oruç etli yiyeceklerin içerdiği kandan uzak durmak mahiyetindeki bir perhizden meydana gelmektedir. Bunun sebebiyse kanın hem İbrani hem de Hıristiyan sembolizminde yaşama özdeşleşmiş olmasından dolayıdır. Bundan dolayı kandan uzak durmak İsa'nın kanının dökülmesini, yani ilahi yaşamın insan doğasına dökülmesini hatırlamaktır.⁹⁶

Bu kırk günlük Lent dönemi süre boyunca kilise kendisini sade bir görünüme büründürür. Litürjik renk olarak mor tercih edildiği için rahiplerin giydikleri cüppeler bir matem ve tövbeyi temsil etmesi sebebiyle mor renge dönüştürülür. İbadet mekânlarından çiçekler kaldırılır, sunaklar ve kutsal alanlar gösteriştten uzak tutulur. Ezgiler ve müzikler sadeleşir; hatta bazı günlerde org gibi çalgılar yalnızca ilahi okumalarını desteklemek amacıyla kullanılır. Dönemin sonuna doğru, lambalar söndürülür, çanlar susar, sunaklar tamamen boşaltılır. Ve bu dönemden Paskalya gününe kadar kiliselerde, yüce tanrıyı övmek anlamındaki “Gloria in excelsis” şükür ilahisi söylenmemekle birlikte bir zafer çığılığı olan “alleluia” da söylenmez.⁹⁷ Çünkü Batı Kiliseleri'nde “alleluia”, Paskalya'nın sevinciyle o kadar özdeşleşmiştir ki, Lent gibi böylesine tövbe yüklü bir dönemde kullanılması uygun görülmemiştir. Buna karşın, Doğu Hıristiyanlığında alleluia, Lent'in bütün pazarlarında kullanılmaya devam eder; zira her pazar, Lent mevsimi içinde olsa dahi, İsa'nın dirilişinin kutlaması olarak kabul edilir.⁹⁸

Kırk günlük perhizden sonra kilise, ödenen kefareti, enkarnasyon sonucunda elde edilen Tanrı ve insanın birlikteliğinin kutlandığı haftaya gelir.⁹⁹ Katolik kilisesi tarafından “kutsal hafta” olarak adlandırılan bu hafta, İsa'nın yaşamının son haftasında

⁹⁶ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, ss.140-141; Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s. 140; W. J. O'Shea, T. Krosnicki, “Lent”, *New Catholic Encyclopedia*, Thomson Gale, Washington, 2. Baskı, 2003, C. 8, s. 469.

⁹⁷ Elliott, *Ceremonies of the Liturgical*, s. 63; Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.139.

⁹⁸ O'Shea, Krosnicki, “Lent”, *New Catholic Encyclopedia*, s. 470.

⁹⁹ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.141.

geçirdiği olayların meydana geldikleri düşünülen belirli günlerinde litürjik olarak anıldığı haftadır. Bu uygulama dördüncü yüzyılda Kudüs'te başlamıştır.¹⁰⁰

İsa'nın son haftasında yaşadığı gerçek olayların bir canlandırması mahiyetinde çeşitli ayinlerin ve kutlamaların yapıldığı kutsal hafta, Palmiye Pazarı günüyle başlar. İsa'nın Kudüs'e gelişinde İbrani oğulları onu giysilerini yoluna sererek ve başının etrafında palmiye ve zeytin dalları sallayarak karşılamışlardı. Bu sebeple Palmiye Pazarı ayininden önce kutsanacak unsurlar ekmek ve şaraptan ziyade palmiye ve zeytin dalları olmuştur. Rahip, zeytin ve palmiye dallarını kutsarken yalnızca İsa'nın Kudüs'te karşılandığı zeytin dalları olarak değil de Nuh Tufanı'ndan sonra güvercinin tufanın bittiğinin alameti olarak ağzında getirdiği zeytin dalını da anarak kutsar. Kutsamadan sonra palmiyeler cemaate dağıtılır. Din adamları ve cemaatin oluşturduğu bir geçit töreniyle koro eşliğinde ilahiler söylenerek sunağın tam karşısındaki kilisenin batı kapısından dışarı çıkarak kilisenin kapısının önünde toplanılır. İsa'nın Kudüs'e girişinin temsili olarak cemaat tekrar kiliseye girmek üzere kapalı kapıya bakacak şekilde İsa'nın övüldüğü "Gloria, laus et honor" ilahisini okurlar. Rahip elindeki haçın ayağını kapıya vurana kadar cemaat ileri geri giderek ilahiyi okumaya devam ederler. Kudüs'ün kapısının bir temsili olarak kilisenin kapısı açılır ve herkes zafer girişini şarkı söyleyerek yapar. Ayinin devamında İncil okuması kısmında Matta'dan İsa'nın bu dönemde yaşadıklarını anlatan pasaj, din adamları tarafından olayda geçen kişilerin rollerine göre okunurken koro İbrani kalabalığın sözlerini söyler. Ayin sırasında tırmığa benzer üçgen şeklinde bir şamdan da bulunur ve bu şamdandaki mumlar sırayla kademeli olarak söndürülür.¹⁰¹ Bu şekilde gerçekleşen ayin Salı, Çarşamba ve Kutsal Cuma günleri de Markos, Luka ve Yuhanna incillerinden okunarak tekrarlanır.

Perşembe günü ise Rabb'in Sofrası olarak da bilinen İsa'nın havarileriyle beraber yediği son akşam yemeğinden sonra İsa'nın gerçekleştirdiği, daha sonra Hıristiyan ibadetinin merkezi kabul edilecek evharistiya, komünyon, mass gibi

¹⁰⁰ Paul F. Bradshaw, *The Search for the Origins of Christian Worship*, New York, 1992, s. 200.

¹⁰¹ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.143; Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, ss. 143-145.

isimlerle bilinen ekmek-şarap ayini anılır. Kilisedeki matem moru, sevinç beyazıyla değiştirilir.¹⁰² Kutsal Perşembe günü icra edilen ayinin ilk bölümü, Lent döneminin genel mateminden sıyrılmış neşeli bir yortu havası taşır. Lent dönemi boyunca okunmayan “Gloria in excelsis” ilahisinin okunmaya başlamasıyla birlikte org coşkulu bir biçimde çalmaya başlar, kilise çanları çalar ve tüm litürji sevinçle sürer. Ancak ayinin geri kalanında neşeli atmosfer bir anda değişir, derin bir keder ve yalnızlık duygusu hakim olur. Kutsal perşembede yapılan mass töreninde, Kutsal Cuma günü düzenlenecek tören için gerekli olan ekmek ve şarap da kutsanarak hazırlanır. Görkemli bir geçitle bu ekmek ve şarap sunağa götürülür ve burada mumlar, çiçekler ve yapılan ibadetlerle saygı içinde muhafaza edilir. Kutsal Perşembe gününün ayini sona erdiğinde ıssızlık ve hüznün hissi daha da yoğunlaşır. İsa'nın bedenini simgeleyen tüm sunakların üzerindeki örtüler kaldırılır. Bu işlemi gerçekleştiren din adamları bu esnada, İsa'nın çarmıha gerilmeden önce kıyafetlerinin çıkarılması üzerine söylediği şu antifonu seslendirir: “*Giysilerimi aralarında paylaştılar, elbisem üzerine kura çektiler*” (Mezmur 22:18).¹⁰³ Kutsal Perşembe ayinleri bu şekilde icra edilirken ertesi gün kutsal Cuma günüdür.

Kutsal Cuma günü, ilk dönemlerden itibaren İsa'nın çarmıha gerildiği gün olarak hatırlanmasına ayrılmıştır. Günümüzde Roma Katolik kiliselerinde Kutsal Cuma'nın litürjik kutlaması yüzyıllardır süregelen şekliyle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bugüne özgü kutlamaları üç ayrı bölümde ele alabiliriz. İlk bölüm, kutsal metinlerin okunması ve duaların edilmesi; ikinci bölüm haçın saygıyla yüceltilmesi ve sonuncu bölüm olarak da mass ayini yer almaktadır. Kutsal metinlerin okunması bölümünde İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki çektiği acı, aşağılanma ve ölümü süreçlerindeki yaşadıkları anımsanır. Okuma eski Roma geleneğine uygun şekilde düzenlenmiş olan, cemaatin diz çöküp ettiği kısa duaları ihtiva eden “Solemn Collect”in okunmasıyla son bulur. Rahip, Solemn Collect okunması kadar yerinden hiç kalkmadan sadece okumaları dinler ve ilahilere katılır. Rahip, Solemn Collect okumasına kalktıktan sonra kısa bir süre diz çöker ve okumaya başlar. Duaların ve

¹⁰² Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.145.

¹⁰³ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.144.

okumaların bitiminden sonra ikinci bölüm olan haçın saygıyla yüceltilmesi bölümüne geçilir. Rahip, büyük ve örtülü bir haç getirir. Cemaatin huzurunda bu haçı yavaş yavaş açarak “işte çarmıhın ağacı” anlamındaki “ecce lignum crucis” ilahisini söyler. Haçın açılmasının ardından cemaat haça bireysel olarak saygı sunumunda bulunurlar. Bu esnada çeşitli ilahiler ve antifonlar (karşılıklı ilahi okuması) okunur. Kutsal cumanın son bölümünü mass ayini oluşturur.¹⁰⁴ Bugün gerçekleştirilen mass ayini gerçek anlamda bir mass ayini değildir. Sadece rahibin gerçekleştirdiği, cemaatin geri planda kaldığı bir ayin olarak gözlemlenir. Rahip, Kutsal Perşembe günü takdis edilip sunağın üzerinde özenle saklanan kutsal ekmeği alır, ekmeğin tütülenir ve kadehe bir miktar şarap ve su eklenir. Ardından rahip dua okur ve mass yalnızca kendisi alır. Kadeh temizlenir ve tören sona erer. Herkes sessizce kutsal mekandan ayrılır.¹⁰⁵ İsa'nın çarmıha gerildiği Kutsal Cumadan sonraki gün Kutsal Cumartesi günüdür.

Kutsal Cumartesi gününe özgü litürjik uygulamalar çok sayıda unsurdan oluşmaktadır. Tarihsel olarak söz konusu ritüeller, günümüzde sabah saatlerinde icra edilmesine karşın, başlangıçta akşam vaktinde gerçekleştirilmekteydi. Bu ibadetler, Paskalya'nın "nöbet" (vigilia) ayinlerinin törensel bölümünü teşkil etmekteydi. Kilise, gece boyunca düzenlenen bu ibadetlerle hem İsa'nın Dirilişi'ni önceden kutlamayı hem de bu büyük güne hazırlanmış olan katekümenerlere vaftiz sakramentini sunmayı amaçlamaktaydı. Bu nedenle, günümüzdeki Kutsal Cumartesi litürjisinde; İsa'nın Dirilişi'nin simgesel ifadesi olan yeni ateşin ve Paskalya mumunun kutsanması, kutsal kitap metinlerinin okunması, vaftiz kaynağının takdis edilmesi, duaların edilmesi ve nihayetinde mass ayinin gerçekleştirilmesi yer almaktadır.¹⁰⁶ Bugünden sonra ertesi gün artık Paskalya bayramıdır.

Paskalya bayramı, Hıristiyan litürjik takvimin en merkezi bayramı olup, İsa'nın çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilmesinin kutlandığı bir gündür. Noel'in halk arasında daha popüler olmasına rağmen Paskalya, Hıristiyan litürjik yılının en

¹⁰⁴ W. J. O'shea, “Good Friday”, *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, Washington, 2. Baskı, 2002, C.6, s.355.

¹⁰⁵ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.145.

¹⁰⁶ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, ss.145-146.

önemli bayramı olarak kabul edilmektedir. İsa'nın çarmıh üzerindeki gönüllü fedakârlığının tamamlandığı ve bedeninin ölümden dirilişiyle nihai amacına ulaştığı inancını simgeler. Bu bağlamda, Paskalya yalnızca fiziksel bir dirilişi değil, Tanrısal bir irade ve kurtuluşun eseri olan bir dönüşümün ifadesi olarak ele alınır. Hıristiyan öğretilerinde bu diriliş, bir hayaletin geri dönüşü ya da basit bir bedensel canlanma olarak değerlendirilmez. Aksine, bu olay Tanrı'nın tarihsel zaman içerisindeki en büyük müdahalesi olarak kabul edilir. İsa'nın dirilişi, insan doğasının ölüme olan bağımlılığından özgürleşmesinin, ilahi yaşamla birleşmesinin ve kurtuluşun ifadesi olarak görülür.¹⁰⁷

Kilise tarihinde Paskalya'nın litürjik kutlamaları geleneksel olarak Kutsal Cumartesi'yi Paskalya Pazarına bağlayan gece yarısı başlamıştır. Bu zaman dilimi, yalnızca İsa'nın dirilişinin anıldığı kutsal bir saat değil, aynı zamanda Hıristiyan inancına yeni kabul edilecek bireylerin inisiyasyonunun (giriş ayini) da gerçekleştirildiği bir dönemdir. Bu nedenle, vaftiz edilmek üzere olan adaylar, beyaz giysileri içinde, gece yarısından önce kiliseye toplanır ve burada bazı ritüellerden geçirilirlerdi.¹⁰⁸

Paskalya, İsa Mesih'in çarmıhtaki ölümü sonrasında üçüncü gününde Tanrı olarak ölümden dirilişini anma ve kutlama günü olması bakımından, Katolik Kilisesi başta olmak üzere tüm Hıristiyan mezhepler için merkezi bir öneme sahiptir. Bu bağlamda Paskalya, yalnızca tek bir günle sınırlı kalmayıp, öncesinde Lent süreci boyunca süren bir hazırlık dönemini ve sonrasında Pentekost'la biten elli gün boyunca devam eden kutlamaları içeren kapsamlı bir litürjik döngünün merkezinde yer almaktadır.¹⁰⁹

Paskalya dönemi, Hıristiyan takviminde Kutsal Ruh'un havariler üzerine inişini simgeleyen güne kadar sürmektedir. Bu özel gün, Yunanca kökenli bir terim olan "Pentekost" olarak adlandırılmakta olup, "elli" anlamına gelmektedir. Pentekost,

¹⁰⁷ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.170.

¹⁰⁸ Watts, *Myth and Ritual in Christianity*, s.171.

¹⁰⁹ Andrew Hughes, *Medieval Manuscripts for Mass and Office: A Guide to Their Organization and Terminology*, Toronto, 1995, s.3.

kökeni Yahudi geleneğine dayanan ve Hıristiyanlıkta merkezi bir öneme sahip bir litürjik kutlamadır. Yahudiler için Pentekost, Fısıh Bayramı'ndan sonraki ellinci günü ifade eder ve Şavuot olarak adlandırılır; bu bayram, hem hasat mevsiminin başlangıcını hem de Musa'ya Sina Dağı'nda verilen Yasa'nın anısını taşır. Bu bağlamda, Yahudi Pentekostu özgürleşme ve Tanrı'ya bağlılık temalarını içinde barındırır. Hıristiyanlıkta ise Pentekost, İsa'nın dirilişinden elli gün sonra Kutsal Ruh'un havariler üzerine inişiyle Kilise'nin doğumunu simgeler. Bu olay, Eski Ahit'te özgürleşme ve Yasa'nın verilmesiyle başlayan Tanrı'nın halkıyla ilişkisini, Yeni Ahit'te Kutsal Ruh'un armağanıyla yeni bir boyuta taşır. Pentekost, Hıristiyan litürjisinde Kilise'nin ruhani yapısının oluşumuyla ilişkilendirilir ve imanlıların Kutsal Ruh aracılığıyla güçlendirilmesi ile misyonel işlevlerinin devam ettirilmesi açısından önem taşır. Bu minvalde Pentekost, Yahudi hasat ve yasa bayramından ilham alarak, Hıristiyanlığın Kutsal Ruh'la doluşunu ve Kilise'nin kuruluşunu simgeleyen hem tarihsel hem de teolojik açıdan zengin bir litürjik kutlamadır.¹¹⁰

Pentekost günü, Elçilerin İşleri kitabında anlatılmaktadır. Kitapta, Pentekost günü Hıristiyan topluluğunun bir araya gelişine dair kısa bir bilgilendirme ile başlar. Ardından güçlü bir rüzgârı andıran bir sesin evi doldurduğu ve alev şeklinde dillerin orada bulunan herkesin üzerine indiği aktarılır. Bu esnada topluluğun üyeleri Kutsal Ruh ile dolar ve yabancı dillerle konuşmaya başlarlar. Bu olayın ardından, Yerusolim'de o dönemde dünyanın dört bir yanından gelmiş olan dindar Yahudilere dair kısa bir not düşülür. Topluluktan yükselen bu olağanüstü duaların sesini duyan kalabalık bir grup toplanır. Yabancı ziyaretçiler, Tanrı'nın yüceliğinin kendi ana dillerinde ifade edildiğini işitir ve bu durumun ne anlama geldiğini merak ederler. Ancak bazıları bu olayları küçümseyerek, “Yeni şarapla sarhoş olmuşlar” şeklinde yorumlar. Daha sonra Petrus'un konuşması başlar. Petrus'un konuşması üç bölümden oluşur. İlk bölümde topluluğun yaşadığı bu deneyimin şaraptan değil de Kutsal Ruh'un gönderilmesiyle açıklanabileceğini söyler. İkinci bölümde Kutsal Ruh'un nasıl gönderildiğine dair açıklama vardır. Konuşmanın üçüncü bölümü, halkın şaşkınlık içinde sorduğu, “Kardeşler, şimdi ne yapmalıyız?” sorusuna verilen yanıtı içerir.

¹¹⁰ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 79- 81.

Petrus şöyle der: “Tövbe edin ve her biriniz, günahlarınızın bağışlanması için İsa Mesih’in adıyla vaftiz olun; o zaman siz de Kutsal Ruh’un armağanını alacaksınız.” Son olarak anlatı şu şekilde sonlandırılır: “Onun sözünü kabul edenler vaftiz edildi; o gün yaklaşık üç bin kişi topluluğa katıldı.¹¹¹ Böylece Yahudi geleneğinde yer alan Pentekost Bayramı’nın yerine geçen ve Kutsal Ruh’un Havariler üzerine inişiyle birlikte Kilise’nin doğuşunu simgeleyen Pentekost Günü (Whitsunday), Hıristiyan litürjisinde önemli bir yortu olarak kutlanır.¹¹²

Dünya genelinde Katolikler, Pentekost bayramını çeşitli geleneklerle kutlamaktadır. Bazı kiliselerde, Kutsal Ruh’un inişini simgelemek amacıyla cemaatin üzerine kırmızı gül yaprakları bırakılmaktadır. Ayrıca, yükseliş perşembesi ile Pentekost pazar günü arasındaki dokuz günlük süre, novena duası uygulamasının kökeni olarak kabul edilmektedir. Yeni Ahit’te, havarilerin İsa’nın yücelişinden sonra bu dönemde dua etmeye yoğunlaştıkları belirtilmektedir: “Hepsi bir yürekle, kadınlar ve İsa’nın annesi Meryem ile kardeşleri birlikte dua etmeye kendilerini adadılar” (bkz. Elçilerin İşleri 1:14). Bu dönemin sonunda Kutsal Ruh’un kilise topluluğuna verildiği kabul edilir. Bu bağlamda, birçok Katolik, Yükseliş ile Pentekost arasında “Kutsal Ruh Novenası” olarak adlandırılan dokuz günlük dua uygulamasını yerine getirir. Bu ibadet, basit tekrarlar veya çeşitli temalar içeren daha karmaşık dualar şeklinde olabilir. Kilise, bu novena sürecinde Hıristiyan birliği için özel duaların yapılmasını teşvik etmektedir.¹¹³

Bugün gerçekleştirilen mass ayinin sonrasında, Paskalya döneminin sembolü olan Paskalya mumu söndürülerek ana sunağın yanına kaldırılır.¹¹⁴ Böylece Kül Çarşambasıyla başlayan Lent dönemi akabinde gerçekleşen Paskalya devresi, Pentekost günüyle beraber tamamlanmaktadır.

¹¹¹ Habercilerin İşleri, 2/1-41.

¹¹² Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.123.

¹¹³ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 82- 83.

¹¹⁴ Xavier Jacob, *Hıristiyan Kiliseleri ve İbadet Yerleri*, İstanbul, 1994, s.20.

2.2.2. Teslis Bayramı/ Üçlü Birlik Yortusu

Paskalya döneminin sona ermesinin ardından, Kilise takviminde "olağan devre" olarak adlandırılan bir dönem başlar. Bu dönemde, İsa ve azizlere adanmış çeşitli bayramlar kutlanmakla birlikte, Kilise açısından bu devre, litürjik anlamda daha az öneme sahiptir. Bu bağlamda Katolikler, Pentekost'tan sonraki ilk pazar gününü "Teslis Bayramı" olarak kutlarlar.¹¹⁵

Teslisin kutlanmasıyla ilgili geçmiş yüzyıllarda bazı ilahiyatçılar tarafından özel bir yortu düzenlemenin gereksiz olduğu savunulmuştur. Onlara göre her pazar günü, aslında bir "Teslis Pazarı"dır; çünkü her mass ayini özü itibarıyla trinitarian (teslise yönelik) bir duadır. Ancak buna rağmen birçok yerel kilise, üçlü birlik Tanrısı'na özel olarak adanmış bir günü kutlamaya başlamıştır. Zira benzer bir gerekçe Paskalya için de öne sürülebilir: "Her pazar dirilişi kutlar." Papa XXII. Johannes (1244- 1334), 1334 yılında Teslis Yortusu'nu tüm Roma Kilisesi için resmî bir bayram günü olarak ilan etmiştir.¹¹⁶

Bu yortu, Tanrı'nın ebedî yaşamını kutlar. Tanrı tektir, ancak üç ilahi kişide var olur: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh. İlk dönemlerden itibaren Kilise, Tanrı'yı bölünmez birlik içerisinde üçlü bir ilahi kişilik olarak belirlemiştir. Eski Kilise'ye ait pek çok dua ve özellikle litürjik metinler, teslise yönelik tekrar eden doksolojiler (övgü duaları) içerir. Katolik geleneğinde bu anlayış günümüzde de korunmaktadır. Nitekim Kilise, "her hakiki halk dindarlığı biçiminin teslise yönelik olması gerektiğini" ve bu dindarlığın "her şeye gücü yeten Baba Tanrı'ya, O'nun biricik Oğluna ve Kutsal Ruh'a yönelmesi gerektiğini" vurgulamıştır.¹¹⁷

2.2.3. İsa'nın Bedeni ve Kanı Yortusu

İsa'nın Bedeni ve Kanı Bayramı (Corpus Christi), Katolik litürjisinde İsa Mesih'in Kutsal Evharistiya'daki gerçek mevcudiyetini anmak üzere kutlanan en

¹¹⁵ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.128.

¹¹⁶ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 109.

¹¹⁷ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 110.

anlamlı ve sembolik bayramlardan biridir. İsa'nın "Bu benim bedenimdir." (Luka 22:19) ve "Dünyanın yaşamı için vereceğim ekmek, benim etimdir." (Yuhanna 6:51) sözlerine dayanan bu inanç, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarından itibaren Katolik geleneğinde merkezi bir yer edinmiştir.¹¹⁸

İsa'nın Bedeni ve Kanı Yortusu, tarihsel olarak Üçlü Birlik Yortusu'nu takip eden perşembe günü kutlanır ve bugün, bir dini yükümlülük günü olarak kabul edilir. Amerika Birleşik Devletleri ve bu yortunun dini yükümlülük olarak kutlanmadığı diğer bölgelerde, bu yortu Üçlü Birlik Yortusu'nu izleyen pazar günü kutlanır. Halk arasında hala Corpus Christi olarak bilinen bu bayram, ekmek şarap (mass ya da evharistiya) sakramentinde İsa'nın bedeninin ve kanının sürekli varlığını kutlayan kutsal bir gizemi simgelemektedir.¹¹⁹

Katolikler, evharistiya'ya olan derin bağlılıklarını bu bayrama özgü çeşitli ibadetler ve törensel uygulamalarla ifade etmektedirler. Özellikle dış mekanlarda düzenlenen alaylar, inananların İsa'nın gerçek ve diri varlığına duyduğu saygının ve sevginin görsel ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Corpus Christi Bayramı, dünyanın farklı bölgelerinde farklı şekilde alaylarla kutlanmaktadır. Cemaatler, Kutsal Evharistiya'yı monstrans (altın ya da gümüşten yapılmış özel bir kap) içinde taşıyarak ilahiler eşliğinde sokaklarda yürür. İtalya'nın Genzano kasabasında çiçek yapraklarıyla, ABD'nin Tarentum kentinde ise renkli talaşlarla sokaklar süslenmektedir.¹²⁰

2.2.4.Kutsal Kalp Bayramı

Kutsal Kalp Bayramı hakkında yapılan ilk düzenleme girişimleri, 1697 ve 1729 yıllarında gerçekleşmiş, ancak her iki girişim de Roma Ayin Kongresi tarafından reddedilmiştir. 1765 yılında, belirli kiliselere bu bayramı kutlama izni verilmiş olsa da bayramın tüm dünyada kutlanması için gereken adımlar 1856'da atılmıştır. Bu tarihte,

¹¹⁸ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 95.

¹¹⁹M. F. Connell, "Corpus Et Sanguis Christi, Solemnity of", *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, Washington, 2. Baskı, C.4, 2002, s.272.

¹²⁰ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 95-97.

bayramın kutlanması küresel çapta onaylanmış ve Corpus Christi Bayramı'nı takip eden cuma günü, haziran ayında sabitlenmiştir. 1889'da Papa XIII. Leo'nun (1810-1903) papalığı döneminde, Kutsal Kalp Bayramı Kilise takviminde daha yüksek bir öneme sahip olarak kabul edilmiş ve tüm insanlık, bu özel günde Kutsal Kalp' e adanmıştır. Bu önemli haziran bayramının, Katolik inancındaki yeri ve anlamı nedeniyle, haziran ayı, Kutsal Kalp' e olan özel bir ibadet dönemi olarak kabul edilmektedir.¹²¹

Katolik Kilisesi, Kutsal Kalp Bayramı'nı mass ayininin tesis edilmiş olmasının kutlanmasının yanında İsa'nın ilahi sevgisi ve merhameti etrafında şekillenen derin bir tefekkürün ve ruhsal teslimiyetin sembolik ve teolojik bir ifadesi olarak değerlendirmektedir.¹²²

Katoliklerde “Kutsal Kalp” ifadesi, İsa Mesih'in kimliğini ve kurtarıcı rolünü bir bütün olarak temsil etmektedir. Bu ifade yalnızca İsa'nın fiziksel kalbini değil, aynı zamanda onun tüm varlığını, yani Tanrı'nın Oğlu olarak ilahi bilgeliğini, sonsuz sevgisini ve insanlığın kurtuluşu ile kutsallaşmasını sağlayan merkezî rolünü kapsamaktadır. İsa Haç üzerinde ölümlük, İsa'nın böğrü bir mızrakla delinmiş ve bu yaradan hem kan hem de su akmıştır (Yuhanna 19:34). Hıristiyan geleneğinde bu olay, iki önemli sakramenti vaftiz ve evharistiyayı simgelemektedir. Dirilişinden sonra İsa, havari Tomas'ı bu yaraya dokunmaya davet ederek onun imanını pekiştirmiştir (Yuhanna 20:27). Bu tür olaylar ve simgesel anlamları, Katolik Kilisesi'nde İsa'nın Kalbi'ne duyulan özel bağlılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Bu bağlılık özellikle İsa'nın insanlara olan sevgisini, merhametini ve kurtarıcı şefkatini vurgulamaktadır.¹²³

2.2.5.İsa'nın Göğe Yükselişi Bayramı

İsa'nın Göğe Yükselişi Bayramı, Hıristiyanlık tarihindeki en eski bayramlardan biridir ve kökeni MS 68 yılına kadar uzanmaktadır. Yeni Ahit'e göre,

¹²¹ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.245.

¹²² Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.246.

¹²³ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, ss. 104- 105.

İsa, dirilişinden sonraki 40 gün boyunca birçok kez öğrencileriyle bir araya gelerek onlara öğretilerini nasıl uygulayacaklarını anlatmıştır. Ardından, 40. gün, onları Zeytin Dağı'na götürmüş ve orada onların gözleri önünde göğe yükselmiştir.¹²⁴

Bugün, incillerde ve Elçilerin İşleri Kitabı'nda anlatılan bir olay anılır. Bu olay, İsa'nın yeryüzündeki görevini sonlandıran ve aynı zamanda Kilise'nin doğuşuna zemin hazırlayan bir başlangıcın dönüm noktası sayılmaktadır. İnanca göre, İsa maddi bedeniyle göğe çıkarak, yerini sembolik anlamda "Mistiki Bedeni" olan Kilise'ye bırakmıştır. Bu geçişle birlikte, İsa'nın kurtarıcı görevi Kilise'ye devredilmiş olur. Böylece Kilise, sakramentler aracılığıyla insanlara şifa ve kurtuluş sunmaya, aynı zamanda Müjde'yi dünyaya duyurmaya devam edecektir.¹²⁵

Kutsal Kitap'a göre, İsa dirilişinden sonraki kırk gün boyunca, öğrencilerine "Tanrı'nın Egemenliği" hakkında öğretilerini vermiştir. Bu nedenle Kilise, Paskalya'dan sonraki kırkıncı günü, yani Göğe Yükseliş Perşembesi'ni, geleneksel olarak bu olayı anma günü olarak kabul eder. Bazı ülkelerde bu kutlama, Paskalya'dan sonraki yedinci pazar gününe aktarılmıştır. Bugün, bazı bölgelerde zorunlu kilise katılımı gerektiren bir kutsal gün olarak kabul edilir.¹²⁶

Bu yortuda, yalnızca İsa yüceltilmez; aynı zamanda Hıristiyanlara İsa'nın getirdiği bu göreve ortak olma çağrısı da yapılır. Kırk sayısı Kutsal Kitapta hazırlık ve arınma dönemini simgeler. Nuh'un döneminde kırk gün süren sel, Musa'nın halkının çölde kırk yıl geçirmesi, İsa'nın halk hizmetine başlamadan önce tuttuğu kırk günlük oruç, bu sayının dinsel anlamda önemli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, İsa'nın dirilişinden sonra havarilerini kırk gün boyunca eğitmesi de bu anlamda kritik bir hazırlık dönemi olarak değerlendirilir (Elçilerin İşleri 1:3). Buna bağlı kalarak da ilk Hıristiyanlar, Paskalya ile Göğe Yükseliş arasında geçen kırk günü özellikle yeni iman edenler için yoğun bir eğitim dönemi olarak kabul etmişlerdir. Günümüzde ise

¹²⁴ Elçilerin İşleri 1:3; Elçilerin İşleri 1: 9- 12; Luka 24: 50- 51; Helene Henderson, "Ascension Day", *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, Detroit, 2005, s. 25.

¹²⁵ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 92.

¹²⁶ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 92.

bu gelenek, Yetişkinler İçin Hıristiyanlığa Giriş Ayini'ndeki mistagoji evresinde sürdürülmektedir. Mistagoji, Hıristiyanlığın “gizemleri” ve sakramentlerin anlamı hakkında verilen eğitimi ifade eder ve Hıristiyan yaşamı için temel bir hazırlıktır.¹²⁷

Hıristiyanlara göre İsa'nın göğe yükselişiyle birlikte insanlık, yani insan doğası ve bedeni, kalıcı olarak ilahi yüceliğe dahil olmuştur. Sakramentlerin lütfu yoluyla da Hıristiyanlar, Mesih'in doğasına ortak olur ve onunla birlikte Tanrı'nın yaşamına katılacaklarına inanırlar. Bu inanç, Eyüp'ün “Kendi etimle Tanrı'yı göreceğim” (Eyüp 19:26) sözüyle ifade edilen umuda paraleldir. Bu önemli olay ve vaat, Kilise tarafından her yıl İsa'nın Göğe Yükselişi Bayramı'nda anılmaktadır.¹²⁸

İsa'nın Göğe Yükselişi Bayramı, Hıristiyanlıkla birlikte bazı pagan geleneklerini de barındıran çeşitli kültürel kutlamalarla anılmaktadır. Bazı bölgelerde İsa'nın göğe çıkışını simgeleyen alaylar düzenlenirken, şeytanın kovalanıp yok edilmesini temsil eden ritüeller de görülmektedir. Yine bugüne özgü İngiltere'de gerçekleştirilen “sınır dövme” töreni, gençlere cemaat sınırlarını öğretmeyi amaçlamaktadır. Almanya'da bugün, Protestan erkekler için “Babalar Günü” olarak kutlanırken; İsveç'te ise insanlar sabah erkenden kuş seslerini dinlemek için doğaya çıkar, özellikle doğudan veya batıdan duyulan guguk kuşu sesi bugünün uğurundan sayılmaktadır.¹²⁹

İsa'ya adanmış bayramlar, Hıristiyan litürjisinin temel taşlarını oluşturur ve O'nun hayatının dönüm noktalarını anmak için kutlanır. Bu bayramlar, Hıristiyan inançlarının özünü oluşturan İsa'nın Tanrı'nın Oğlu olarak dünyaya gelişini, öğretilerini, ölümünü ve dirilişini hatırlamak amacı taşır. Ayrıca, bu kutlamalar, Hıristiyanların imanlarını güçlendiren ve manevi yaşamlarını derinleştiren önemli dini etkinliklerdir.

¹²⁷ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 93.

¹²⁸ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 94.

¹²⁹ Henderson, “Ascension Day”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, s. 92.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ'NDE MERYEM İLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER

1. Meryem Hakkında Genel Bilgiler

Protevangelium adlı Apokrif İncil'e göre, Meryem adı bizzat annesi tarafından verilmiştir. Bu ismin kökeni İbranice'de "Miryam" veya "Miriam" biçimindedir. Süryanice ve Aramice'de "Maryam" şeklinde yer alırken, Tevrat'ın Yunanca tercümesinde ise "Mariam" olarak kullanılmaktadır.¹³⁰ Meryem isminin kökeni ve anlamı üzerine çeşitli görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar, Latince Maria isminin, "deniz" anlamına gelen mare kelimesinin çoğul hali olduğunu öne sürmektedir. Bu yorum doğrultusunda, zamanla Meryem figürü "Stella Maris" (Deniz Yıldızı) unvanıyla anılmaya başlanmıştır. Alternatif bir yaklaşıma göre ise, Meryem ismi "Tanrı'ya adanmış" ya da "Tanrı'yı seven" anlamlarını taşımaktadır. Ayrıca literatürde bu isme "hanımefendi", "ışık saçan", "kadın peygamber", "prenses" veya "kâmil kişi" gibi farklı anlamlar da atfedilmiştir.¹³¹

Öte yandan, "Amram" ve "Bil'am" gibi benzer ekler taşıyan bazı özel adların soy belirten terimler olduğu görüşünü savunan araştırmacılar da mevcuttur. Bu isimlerin, Filistin ile Kuzeybatı Arabistan arasında yer alan belirli bir bölgeyle bağlantılı olabileceği ileri sürülmektedir. Dikkat çekici bir diğer husus ise, birçok tanrı veya yarı ilahi kahramanın annelerinin adlarının "Meryem" (Mary) ismiyle etimolojik ya da fonetik açıdan benzerlik göstermesidir. Örneğin, Yunan mitolojisinde Logos ile ilişkilendirilen Hermes'in annesi Maia'dır; Pers Kralı Kiros'un (Cyrus) annesi kaynaklarda Mariana veya Mandane olarak geçmektedir; Buda'nın annesi Maya, Hindu tanrısı Krişna'nın annesi ise Maritala olarak adlandırılmaktadır.¹³²

¹³⁰ Ömer Faruk Harman, "Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi, Ankara, 2004, C. 29, s. 236.

¹³¹ Günay Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008, s.66.

¹³² Arthur Weigall, *Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik- Pavlus Hıristiyanlığına Dair Bilimsel Bir Eleştiri*, ed. Mustafa Demir, Ozan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 16.

Meryem ismi, Yeni Ahit'te on dokuz kez geçmektedir. On iki kez "Mariam" şeklinde, yedi kez ise "Maria" olarak geçer. Ayrıca, Eski Ahit'te Musa'nın kız kardeşi için de "Miryam" ismi kullanılır. İncillerde Meryem'in, İsa'nın doğumu ve çocukluğuyla ilgili olarak bahsedilirken, onun dışında çok az yer verilir. Sadece Kana'daki düğün olayı¹³³, İsa'yı görmek istemesi¹³⁴ ve İsa'nın çarmıha gerilmesi¹³⁵ olaylarında üç kez doğrudan, İsa'nın Nasıra'daki faaliyetlerinde ise¹³⁶ dolaylı olarak adı geçer. Sadece Elçilerin İşleri'nde havariler arasında adı anılır. Ayrıca, Pavlus'un Galatyalılar'a mektubunda "kadından doğmuş" ifadesiyle isimsiz olarak Meryem'e atıfta bulunulur. Yeni Ahit'in son kitabı olan Vahiy'de ise "ayakları altında ay ve başı üzerinde on iki yıldızdan tacı olan bir kadın" şeklinde Meryem'e değinilir.¹³⁷

İncil'de, "Rab Tanrı ona (İsa'ya) babası Davud'un tahtını verecek" ifadesi yer almaktadır.¹³⁸ Bu da İsa'nın ve dolayısıyla annesi Meryem'in Davut'un soyundan geldiğini ifade etmektedir.¹³⁹ Ayrıca, Pavlus, İsa'nın beşerî yönüne değinirken, onun Davut soyuna mensup olduğunu özellikle vurgular. Yeni Ahit metinlerinde Meryem'in anne ve babasının isimleri açıkça yer almaz. Ancak Hıristiyan apokrif metinlerinden Protevangelium'a göre, Meryem'in annesinin adı Anna, babasının adı ise Joachim olarak belirtilir. Bununla birlikte, Luka İncili'nde Meryem'in babasının adı olarak Joachim değil, Heli ismi geçmektedir. Hıristiyan geleneğinde Meryem'in ebeveynleri olan Joachim ve Anna'ya ithaf edilmiş özel yortu günleri bulunmakta ve bu kişiler aziz mertebesine yükseltilmişlerdir.¹⁴⁰

Hıristiyanlık tarihinde, dinin ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar kadının konumu her zaman tartışmalı olmuştur. İncillerde, İsa'nın yakınında bulunan kadınlardan bahsedilmesi ve çarmıh ve dirilişi tanıklarının yine bu kadınlar olduğunun

¹³³ Yuhanna, 2/1-12.

¹³⁴ Markos, 3/31-34; Matta, 12/46-50; Luka, 8/19-21.

¹³⁵ Yuhanna, 19/25-28.

¹³⁶ Matta, 13/54-58; Markos 6/1-3.

¹³⁷ Galatyalılar,4/4.

¹³⁸ Luka 1:32.

¹³⁹ Harman, "Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 237.

¹⁴⁰ Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, s.68.

belirtilmesine rağmen, gelenek tarafından kadınlar sürekli olarak arka plana itilmiştir.¹⁴¹ Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında, kadınlar bazen lanetlenmiş, bazen de yüceltilmiştir.

Pavlus'un mektuplarında kadın-erkek eşitliğine yönelik ifadelere rastlanmakla birlikte¹⁴², onun kadınlara dair yaklaşımında belirli çelişkilerin bulunduğu da görülmektedir. Nitekim Pavlus, bazı metinlerinde ruhsal düzlemde kadın ile erkeğin eşitliğini vurgularken, diğer bölümlerde kadının sessiz olması ve erkeğe tabi olması gerektiğini savunmaktadır. Bu tutarsızlık, erken Hıristiyanlık döneminde kadına dair anlayışın henüz net ve tutarlı bir yapıya kavuşmadığını göstermektedir. İlk Kilise Babalarından Tertullianus (M.S. 155–240), kadınları teolojik bir sorumluluk nesnesi olarak değerlendirmiş; onların Havva aracılığıyla günaha sebep olduklarını öne sürerek, tüm kadınları bu günahın mirasçıları olarak lanetlemiştir. Buna karşılık, 5. yüzyılda yaşamış olan Konstantinopolisli Proklos (M.S. 390–446), Meryem figürünü kadınlığın kutsanma aracı olarak yüceltmış ve onun aracılığıyla tüm kadınların onurlandırıldığını ifade etmiştir. Kilise Babaları tarafından Hıristiyan kadınlarının kurtuluşunda bekâretin merkezi bir erdem olarak sunulmasıyla birlikte, Meryem, Tanrı'ya mutlak itaatkârlığı ve bakireliğiyle ideal Hıristiyan kadın modeli hâline getirilmiştir. Bu çerçevede Meryem figürü, Hıristiyanlık tarihinde Havva'dan farklı olarak kadınlara olumlu bir temsil alanı sunmuş; Havva'nın günahı ve düşüşü simgeleyen rolüne karşılık, Meryem, itaat ve arınmanın timsali olarak konumlandırılmıştır.¹⁴³

Ayrıca, Bakire Meryem figürü, Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarından itibaren hem Batı (Katolik) hem de Doğu (Ortodoks) Hıristiyanlığı içinde merkezi bir konumda yer almıştır. Zamanla Meryem'e atfedilen dini anlam derinleşmiş, onun kişiliği yalnızca

¹⁴¹ Cengiz Batuk, "İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı? - Hıristiyanlıkta Kadın Sorununa Genel Bir Bakış-", *Dini Araştırmalar*, 2008, C. 11, S. 31, s.47.

¹⁴² "Artık ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne dişi ayrımı vardır. Hepiniz Mesih İsa'da birsiniz." (Galatyalılar 3:28); "Bununla birlikte Rab'de kadın erkeksiz, erkek de kadınsız değildir. Çünkü kadın erkekten olduğu gibi, erkek de kadından doğar. Her şey Tanrı'dandır." (Korintliler 11:11–12).

¹⁴³ Alexandre Monique "İlk Hıristiyan Kadınlar", *Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere*, Eds. Georges Duby, Michelle Perrot, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, Türkiye İş Bankası, 2005, s. 407.

bireysel dindarlıkta değil, aynı zamanda kurumsal kilise yapısında da önemli bir yer edinmiştir. Nitekim günümüzde Hıristiyan dünyasındaki kutsal mekânların ve ibadethanelerin yaklaşık üçte ikisinin Meryem'e ithaf edilmiş olması, onun tarihsel ve kültürel etkisinin büyüklüğünü yansıtmaktadır. Avrupa'da şekillenen Hıristiyan hac geleneklerinin önemli bir bölümü de Meryem merkezli inanç pratiklerinden doğmuştur. Hacılar, Meryem'in koruyuculuğuna ve aracılığına olan inanç doğrultusunda onun adına yapılmış kutsal alanlara yönelmişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde, özellikle savaş, salgın ve dini kriz dönemlerinde, Kilise tarafından koruyucu figür olarak ön plana çıkarılan Meryem'e yönelik dualar ve özellikle tesbih ibadetleri teşvik edilmiştir. Böylece Meryem, yalnızca teolojik bir figür değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve manevî direncin sembolü hâline gelmiştir.¹⁴⁴

Bu bağlamda, Hıristiyan ibadet ve dua pratiklerinde Meryem'in özel bir yere sahip olduğu görülmektedir. Tanrı'nın annesi olarak kabul edilen Meryem'e ithaf edilen dualar ve dini festivaller, ona duyulan derin saygı ve bağlılığın somut bir ifadesi niteliğindedir. Meryem'e adanmış bu festivallerin büyük kısmı, tarihsel olarak Doğu Hıristiyanlığı içinde ortaya çıkmış ve zamanla Batı'ya da yayılarak küresel Hıristiyan dünyasında ortak liturjik uygulamalara dönüşmüştür. Bu kutlamaların bazıları doğrudan İncil metinlerine dayanmaktadır. Örneğin, Melek Cebrail'in Meryem'e gelişini anan "Müjde Günü" 25 Mart'ta, Meryem'in günahsız doğumunu konu alan "Lekesiz Gebelik" 8-9 Aralık tarihlerinde ve onun göğesini alması inancını temel alan "Meryem'in Göğesini Kabulü Bayramı" ise 15 Ağustos'ta kutlanmaktadır. Bunun yanı sıra, Meryem'in çocuk yaşta tapınağa adanmasını konu alan ve 21 Kasım'da kutlanan "Meryem'in Sunuluşu Bayramı", doğrudan kanonik olmayan ancak erken dönem Hıristiyan literatüründe önemli bir yere sahip olan Protevangelium apokrif metnine dayanmaktadır. Ayrıca, Hıristiyan geleneğinde Meryem'in çeşitli dönemlerde ve farklı coğrafyalarda görüldüğüne inanılan olaylar da büyük önem taşır. Bu olayların

¹⁴⁴ Ali Murat Yel, *Fatima'nın Sırları*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006, ss.41-42.

gerçekleştiği yerler -örneğin Lourdes, Fatima, Guadalupe gibi- hac ziyaretlerinin odak noktası hâline gelmiş ve bu mekânlar zamanla kutsal alanlar statüsü kazanmıştır.¹⁴⁵

2. Meryem ile İlgili Dini Günler

Meryem'e yönelik litürjik kült, beşinci yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış olmakla birlikte, gelişimi yavaş ilerlemiş ve ancak yedinci yüzyılın sonlarında hız kazanmıştır. Meryem'e duyulan saygı oldukça erken dönemlere dayanır; örneğin, Yunanca kökenli "Sub tuum" duası gibi Meryem'e yönelik dualar, 3. yüzyılda Mısır'da bilinmekteydi. Ayrıca, Roma katakomplarında¹⁴⁶ Meryem ve çocuk İsa'yı betimleyen bazı resimler 2. yüzyılın ortalarına tarihlenir. Ancak bu dönemde bu bağlılık henüz litürjik bir ibadet biçimini almamıştı. 4. yüzyılın sonunda şehitler ve piskoposlar için anma törenleri artarken, Kutsal Bakire'ye ait herhangi bir bayram düzenlenmemişti. Bunun başlıca sebebi, Meryem'in Göğe Yükselişi (Assumption) nedeniyle mezarının bulunmaması ve o dönemde azizlere yalnızca mezarları başında saygı gösterilmesi idi. 4. yüzyılda, özellikle Noel kutlamalarıyla birlikte Meryem'e yönelik ibadet yavaş yavaş litürji içine girmeye başladı. Roma'da 4. yüzyıl ortalarında kabul edilen Noel bayramı, yalnızca Kurtarıcı'nın doğumunu değil, aynı zamanda Meryem'in bakire anneliğini de anmaktaydı. Örneğin, Aziz Augustinus'un (354–430) 13 Noel vaazında bu tema önemli bir yer tutmaktaydı. Ayrıca, 4. yüzyıl sonunda Helvidius (Yaklaşık 380–400) ve Jovinian (Yaklaşık 350–400) tarafından Meryem'in sürekli bakireliği reddedildiği için Aziz Augustinus bu konuda savunmacı bir tavır takınmış ve Meryem'i kutsanmış bakireler için bir model olarak sunma amacını güderek vaazlarda Meryem'in rolünü ve bakirelik ayrıcalığını vurgulamıştır. 5. yüzyılın sonlarında, özellikle Efes Konsili'nin (431) Meryem'in ilahi anneliğini tanımlamasından sonra, birçok yerde Tanrı Annesi'ni anmak üzere litürjik kutlamalar düzenlenmeye başlanmıştır. Bu kutlamaların tarihleri değişmekle birlikte Noel'e yakın tarihlerdeydi; İspanya'da 18 Aralık, Galyalılar'da 18 Ocak, Roma'da ise Noel oktavının ilk günü olan 1 Ocak olarak belirlenmiştir. Roma'daki ilk Meryem bayramı,

¹⁴⁵ Harman, "Meryem", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 240.

¹⁴⁶ Katakompalar, özellikle Roma İmparatorluğu döneminde kullanılan, yeraltına kazılmış mezar galerileri ve odalarıdır.

Meryem'in ilahi anneliğini anma bayramı olmuştur. O dönemde Noel daha çok Tanrı'nın Oğlu'nun dünyayı kurtarmak üzere gelişinin bir göstergesi olarak kutlandığından, Meryem bayramı özellikle Kurtarıcı'nın Annesi olarak Meryem'e ve kurtuluşun insanlığa onun aracılığıyla geldiğine dikkat çekmiştir.¹⁴⁷

2.1. Müjde

Bu bayram, Meryem'in, kurtarıcının annesi olmayı ilahi bir çağrıya yanıt vererek kabul ettiği ve Tanrı'nın oğlunun onun bakire rahminde bedenlendiği kutsal âni anmak amacıyla ihdas edilmiştir. Noel'in 25 Aralık'ta kutlanıyor olması, Müjde Bayramı'nın da 25 Mart'ta, yani tam dokuz ay öncesinde, tesis edilmesine neden olmuştur.¹⁴⁸

Meryem Ana'ya adanan bu önemli bayrama ilişkin kesin belgelenmiş bir kayda 692 yılından önce rastlanmasa da bazı araştırmacıların görüşlerine göre bu bayram, ilk Hıristiyan toplulukların kutsal günlerinden biri olup kökeni neredeyse Havari dönemine kadar uzanabilir.¹⁴⁹

Müjde, Hıristiyanlıkta Yeni Ahit'in özellikle Luka İncili'nde yer alan bir anlatıya işaret eder. Bu olayda, Melek Cebrail, Tanrı'nın Oğlu İsa'nın annesi olma çağrısıyla Meryem Ana'ya görünerek, onun bu kutsal görevi kabul etmesini bildirir.¹⁵⁰ İncil anlatımına göre, melek Cebrail, Yusuf'la nişanlı genç ve bakire olan Meryem'e gelerek, "Selam sana, lütfâ erişen! Rab Tanrı seninle beraberdir" demiştir. Ardından Cebrail, Meryem'e Kutsal Ruh'un gücüyle hamile kalacağını ve doğacak çocuğun Tanrı'nın Oğlu olacağını açıklamıştır. İlk başta şaşırıp ve bu durumun nasıl mümkün olacağını soran Meryem'e melek, Tanrı için hiçbir şeyin imkânsız olmadığını belirterek güvence vermiştir. Meryem, iman ve tevazuyla, "Ben Rab'bin hizmetkarıyım, sözün bana göre olsun" diyerek bu kutsal plana rıza göstermiştir. Onun

¹⁴⁷ T. Krosnick, P. Rouillard, "Marian Feasts", *New Catholic Encyclopedia*, Farmington Hills, Thomson Gale, Washington, 2003, C. 9, s. 157.

¹⁴⁸ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.124.

¹⁴⁹ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.128.

¹⁵⁰ Luka, 1/ 38.

bu kabulü üzerine Kutsal Ruh onu kuşatmış ve İsa'yı taşıması sağlanmıştır.¹⁵¹ Bu olay, İsa'nın hem tam anlamıyla insan hem de tam anlamıyla ilahi bir doğaya sahip olduğu inancının temelini teşkil ettiğinden, Hıristiyan teolojisi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Devamında, Meryem'in akrabası Elizabet'i ziyaret etmek üzere Zekeriya'nın evine gidip onu selamladığı anlatılır. Bu karşılaşmada Elizabet, Kutsal Ruh'un etkisiyle dolarak, "Kadınlar arasında kutsanmışsın ve rahminin ürünü de kutsanmıştır! Rabb'im annesinin yanına gelişine nasıl şahit oldum" der.¹⁵² Meryem ise şu ilahi ilahi ilhamlı sözleri ifade eder:

"Ruhum Rabb'i yüceltir; canım Kurtarıcım Tanrı'da sevinçle coşar. Çünkü O, alçak gönüllü kullarına bakmıştır. Bundan böyle, kuşaklar boyunca beni mutlu sayacaklar. (...) Atalarımıza verdiği sözleri unutmadan, İbrahim ve soyuna sonsuza dek merhamet edecektir."¹⁵³ Bu sözlerin ardından Meryem'in Elizabet'in yanında üç ay kaldığı ve sonrasında kendi evine döndüğü belirtilmektedir.¹⁵⁴

Orta Çağ'da Müjde olayı, Avrupa'daki katedrallerde "Altın Ayin" adıyla sahnelenen dini oyunlarla anılırdı. Bu törenlerde Meryem ve Cebrail diyakonlar tarafından canlandırılır, Latince İncil diyalogları okunurdu. Töreni bazen bir alay takip eder, çocuklar Meryem ve melek rolünde katılırdı. Batı Almanya'da melek kılığındaki bir çocuk ipten sarkarak Meryem'e hitap ederdi ve çocuklara cennetten gelen hediyeler olduğuna inanılan şekerler dağıtırdı. Roma'da ise yortuda zengin bir alay düzenlenir, papa ayin yapar ve maddi durumu iyi olmayan kızlara evlilik yardımı sağlardı.¹⁵⁵

¹⁵¹ Luka, 1/ 28- 38.

¹⁵² Luka, 1/ 39- 43.

¹⁵³ Luka, 1/ 46- 55.

¹⁵⁴ Luka, 1/ 56.

¹⁵⁵ Francis X. Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs The Year of the Lord in Liturgy and Folklore*, New York, Harcourt, Brace and Company, 1958, s. 303.

2.2. Ziyaret

2 Temmuz tarihinde Kilise, Meryem'in kuzeni Elizabet'i ziyaretini anmak üzere Ziyaret Bayramı'nı (Visitatio Mariae) kutlar. Bu yortunun kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte, evrensel bir nitelik kazanması ancak 14. yüzyılda, Papa VI. Urbanus döneminde gerçekleşmiştir.¹⁵⁶

Luka İncili'nde aktarıldığı üzere, melek Cebrail'in Meryem'e Tanrı'nın Oğlu İsa'ya hamile kalacağını müjdelemesinin ardından, Meryem Yahudiye bölgesinin dağlık kesimlerinde yer alan bir kasabada yaşayan akrabası Elizabeth'i ziyaret etmek üzere yola çıkar. Meryem'in selamlaması üzerine Elizabeth'in rahmindeki çocuk (geleneksel olarak Vaftizci Yahya olarak kabul edilir) sevinçle hareket eder. Bu esnada Kutsal Ruh'la dolan Elizabeth, Meryem'e hitaben, "Kadınlar arasında kutsanmış olan sensin ve rahminin meyvesi de kutsanmıştır" şeklinde konuşur. Bu sözlere karşılık olarak Meryem, Hıristiyan geleneğinde "Magnificat" olarak bilinen ilahiyle Tanrı'ya övgü sunar ve O'na olan bağlılığını ifade eder.¹⁵⁷

Ziyaret olayı, Meryem ile hamileliği sırasında Kutsal Ruh'un etkisiyle bu durumu anlayan Elizabeth arasında gerçekleşen bir karşılaşmadır. Bu olay, Hıristiyan geleneklerinde, Tanrı'nın kurtuluş planı kapsamında iki kadının özel rollerine işaret eden önemli bir an olarak kabul edilir. Hem İsa'nın doğumu hem de Vaftizci Yahya'nın peygamberlik görevinin öncüsü olarak görülen bu sahne, Tanrı'nın lütfunun kadınlar aracılığıyla gerçekleşen yönünü simgeler. Ziyaret, Hıristiyanlar tarafından Tanrı'nın sadakati ve bu iki kadının kurtuluş tarihindeki konumları üzerine düşünmek için bir fırsat olarak değerlendirilir. Aynı zamanda, bireyler arasındaki destek ve cesaretlendirmenin manevi yolculukta önemine işaret eden bir anlatıdır.

2.3. Meryem'in Göğe Kabulü Bayramı

¹⁵⁶ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.130.

¹⁵⁷ Luka, 1/ 26- 48.

Meryem'in Göğe Kabulü Bayramı, Katolik Kilisesi'nin 15 Ağustos'ta kutladığı ve ibadet yükümlülüğü taşıyan önemli yortulardan biridir. Kilise geleneğinde bu bayram, Meryem Ana'nın bedeni bozulmadan korunarak ruhuyla birlikte göğe alındığı yönündeki inançla ilişkilendirilir. Bu inanç, uzun süre boyunca Kilise mensupları arasında dindarca bir kanaat olarak yaşatılmış, ancak başlangıçta resmi bir dogma (iman esası) olarak tanımlanmamıştır. Kilise, bu öğretinin zorunlu bir inanç ilkesi olduğunu doğrudan ifade etmese de özellikle bu büyük bayramın sekiz günlük litürjik kutlamaları (oktav süresi) boyunca okunan ayin metinleri ve dualarla bu görüşe dolaylı olarak onay vermektedir.¹⁵⁸ Meryem'in göğe kabulüne dair bu anlayış, Katolik geleneği içerisinde güçlü bir yere sahip olup, imanî bir zorunluluk olarak değil, ancak derin bir saygı ve kutsallıkla benimsenen bir inanç olarak yer bulmuştur. Doğu Hıristiyan geleneğinde ise bugün, "Meryem'in Uykusu" (Dormitio Mariae) olarak adlandırılır ve onun ölümünün bir uykuya dalış olduğu inancı vurgulanır.¹⁵⁹

Meryem'in Göğe Kabulü, onun ilk günahıtan ari olarak ana rahmine düştüğünü savunan Lekesiz Hamilelik doktriniyle yakından ilişkilidir. Aynı zamanda, İsa'nın dirilişindeki zaferi paylaşan yeni Havva rolünü de vurgular. Meryem hem bedensel hem ruhsal olarak göğe yükseltilmiş ve yüce bir konuma erişmiştir. Bu nedenle, Meryem'in göğe kabulü, inananlar için iki kat sevinç kaynağı olmuş ve zamanla bu sevinç, ona ithaf edilen bir bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır.¹⁶⁰

Meryem'in Göğe Kabulü Bayramı, erken dönemlerden beri büyük dini alaylarla kutlanmaktadır. Bu gelenek Papa I. Sergius (Yaklaşık 650- 701) dönemine dayanmaktadır. Avrupa, Güney Amerika ve ABD'de çeşitli şekillerde sürdürülmektedir. Fransa'da Meryem, ülkenin koruyucusu kabul edilirken; Avusturya'da dualarla hasat bereketi dilenir. İtalya'da ise "Eğilme Alayı" adlı törende

¹⁵⁸ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.129.

¹⁵⁹ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 135.

¹⁶⁰ Halil Demir, Ahmet Türkkan, "Meryem'in Göğe Yükseliş ve Günahsızlığı Bayramlarındaki Katolik Aile Gelenekleri", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 2022, C.7, S.2, ss. 269-306.

Meryem ve İsa heykelleri sembolik olarak buluşturularak Meryem'in cennete kabulü canlandırılır.¹⁶¹

15 Ağustos'ta kutlanan Meryem'in Göğe Kabulü Bayramı'na bağlı olarak doğanın kutsanması geleneği birçok Hıristiyan ülkede uygulanmıştır. Reform öncesi dönemde din adamları tarlaları, bahçeleri, meyve bahçelerini kutsardı. Avusturya Alpplerinde hâlâ "Alplerin Kutsanması" yapılmakta; Fransa Alpplerinde ise rahipler çayırlarda hayvanları kutsamaktadır. Latin ülkelerinde ve Amerika'da ise deniz ve balıkçı tekneleri kutsanır. Ayrıca, Meryem'in bayramı ile bağlantılı halk inançları da mevcuttur. Orta Çağ boyunca 15 Ağustos'tan 15 Eylül'e kadar süren dönem "Meryem'in Otuz Günü" olarak anılır, bu dönemde hasat şükranı yapılırdı. Meryem'in başaklarla süslenmiş giysiler içinde tasvir edildiği ikonalar hâlâ hac noktaları olarak ziyaret edilmektedir.¹⁶² Bu bağlamda Fatima, Lourdes ve Efes gibi hac yerlerinde çeşitli törenler düzenlenmektedir.¹⁶³

2.4. Lekesiz Gebelik

Koruyucu azizeye ithaf edilen ve zorunlu kutsal gün olarak kabul edilen Lekesiz Gebelik bayramı, yaklaşık 1350 yılından itibaren "Kutsal Bakire'nin Gebeliği" adıyla kutlanmış ve bu isimle birkaç yüzyıl boyunca evrensel hale gelmiştir. 8 Aralık 1854 tarihinde Papa IX. Pius (1846–1878), tarafından Meryem'in Lekesiz Gebeliği doktrini resmen tanımlanınca, bayramın adı da buna uygun şekilde değiştirilmiş, Katolik kilisenin en önemli bayramlarından biri olarak kabul edilmiş ve her 8 Aralık tarihinde resmen kutlanmaya başlanmıştır.¹⁶⁴

Lekesiz Gebelik doktrini, Meryem'in kefarete ya da kurtuluşa ihtiyaç duymadığı anlamına gelmemektedir. Aksine, O, İsa'nın kurtarıcı misyonundan kendine özgü ve eşsiz bir biçimde faydalanmıştır. Meryem, orijinal günahattan tamamen korunarak, Tanrı'nın kurtuluş planına tam anlamıyla uyum sağlamış ve enkarnasyonun

¹⁶¹ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s.290.

¹⁶² Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s.291.

¹⁶³ Jacob, *Hıristiyan Kiliseleri ve İbadet Yerleri*, s. 31.

¹⁶⁴ Sullivan, *The Externals of the Catholic Church*, s.129.

gerçekleşmesi için bir araç olmuştur. Katolik Kilisesi'nde 8 Aralık tarihinde anılan Lekesiz Hamilelik, Meryem'e bahşedilen bu özel lütfü yüceltmek, bu büyük ayrıcalığı kutlamak ve onun İsa'nın günahsız annesi olarak benzersiz konumunu vurgulamak amacıyla düzenlenen önemli bir dini bayramdır.¹⁶⁵

Lekesiz Hamilelik bayramı, zorunlu kutsal gün olarak kabul edilmesinin yakın zamanda gerçekleşmesi nedeniyle genel halk arasında yaygın gelenekler geliştirmemiştir; ancak İspanya ve İspanyolca konuşulan ülkelerde son üç yüz yıldır coşkuyla kutlanmaktadır. İspanya'da Meryem'in koruyucu azize olarak anılması nedeniyle bayram büyük törenlerle yapılır; novenalar, gece nöbetleri, görkemli alaylar ve ek dini ayinler düzenlenir. 8 Aralık, birçok yerde çocukların ilk kutsal komünyonu için de özel bir gündür. Ayrıca, İspanya'nın kuzeyinde evler süslenir, Sevilla'da ise geleneksel "Altılı Dansı" bayramda icra edilir ve büyük ilgi çeker.¹⁶⁶

Ayrıca İspanya'da 8 Aralık tarihi, Anneler Günü olarak da kutlanmaktadır. Bu durum, Lekesiz Hamilelik Bayramı ile Anneler Günü kutlamalarının aynı tarihte gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece, bu tarih hem dini bir bayram hem de annelerin anıldığı bir gün olarak kabul görmüştür.¹⁶⁷

2.5. Kutsal Bakire Meryem'in Doğuşu

Eylül ayı, Meryem'e ithaf edilmiş küçük yortular bakımından zengin bir aydır. Meryem'in Doğumu, 8 Eylül tarihinde kutlanmaktadır; ancak onun bu tarihte doğduğunu kanıtlayan herhangi bir tarihsel veri bulunmamaktadır.¹⁶⁸

Meryem Ana'nın doğumu onuruna yapılan kutlamalar, altıncı yüzyılda Suriye ve Filistin'de başlamış, Aziz Romanus'un (Yaklaşık 490- 560) katkılarıyla Doğu Roma'da yaygınlaşmıştır. Bu bayram, sekizinci veya dokuzuncu yüzyılda Roma

¹⁶⁵ Stephen Shoemaker, *Mary in Early Christian Faith and Devotion*, Yale University Press, 2016, s.49.

¹⁶⁶ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 294.

¹⁶⁷ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 295.

¹⁶⁸ Sullivan, *The External of the Catholic Church*, s.130.

Kilisesi tarafından kabul edilip zamanla Avrupa'ya yayılmıştır. 8 Eylül'de kutlanan bugün, Kudüs'te Meryem'e adanmış bir kilisenin kutsanma tarihiyle ilişkilidir. Ayrıca, Suriye'de aynı tarihte Meryem'in ebeveynleri Aziz Yahya ve Aziz Anna da anılmaktadır.¹⁶⁹

Kutsal Bakire Meryem'in Doğuşu bayramı, öncelikle Katolik geleneğinde kutlanmakla birlikte, bazı Doğu Ortodoks kiliseleri tarafından da benimsenmiştir. Diğer Hıristiyan mezheplerinde Meryem'in doğumuna adanmış belirli bir bayram günü bulunmamakla beraber, kendisine İsa'nın annesi olarak büyük bir saygı gösterilmektedir. Kutsal Bakire Meryem'in Doğuşu ile ilgili ayrıntılar ve tarihlerin, İncil'deki doğrudan anlatımlardan ziyade, daha çok gelenekler ve ibadet pratiklerine dayandığı görülmektedir. Bu kutlamanın esas odağı, Meryem'in önemini vurgulamak ve kurtuluş tarihindeki özgün rolünü hatırlatmaktır.¹⁷⁰

2.6. Tanrı'nın Annesi Meryem

Beşinci yüzyılın ikinci yarısında, özellikle 431 yılında toplanan Efes Konsili'nin Meryem'i resmen "Theotokos" yani "Tanrı'nın Annesi" olarak tanımasından sonra, birçok Hıristiyan toplulukta Meryem'e yönelik litürjik anmalar yaygınlaşmıştır. Bu anmaların tarihleri yerel geleneklere göre değişiklik göstermekteydi; örneğin İspanya'da 18 Aralık, Galya'da 18 Ocak, Roma'da ise Noel'in sekizinci günü olan 1 Ocak'ta kutlandığı bilinmektedir. Roma'da bugüne özel hazırlanan ayin düzeni; giriş duası (Vultum tuum), Süleyman'ın Hikmeti kitabından bir pasaj (Sirak 24:11–13, 15–20), mezmur ilahisi (Diffusa est), Matta İncilinden bir bölüm (13:44–52) ve komünyon duası (Simile est) gibi bölümlerden oluşmaktaydı. Bu erken dönem Meryem yortusu, özellikle Meryem'in Tanrısal anneliğine odaklanmaktaydı. O dönemde Noel, esasen Tanrı Oğlu'nun dünyaya gelişinin kutlandığı bir gün olarak anlam kazanmıştı. Bu bağlamda, Meryem'e ithaf edilen yortu

¹⁶⁹ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 305.

¹⁷⁰ Shoemaker, *Mary in Early Christian Faith and Devotion*, s.45.

da Meryem’i yalnızca İsa’nın annesi olarak değil, aynı zamanda kurtuluşun insanlığa onun aracılığıyla gelişinin bir simgesi olarak onurlandırmayı amaçlamıştır.¹⁷¹

2.7. Meryem’in Sunuluşu Yortusu

21 Kasım’da kutlanan bu yortu, tarihsel olarak güvenilir kabul edilmeyen apokrif (kanonik olmayan) bir metin olan Yakup’un Protoevangelium İncili’ne dayanmaktadır. Bu metne göre, Meryem henüz üç yaşındayken anne babası tarafından Kudüs’teki Tapınağa götürülmüş ve Rab’be adanarak tapınak hizmetine verilmiştir. Bu anlatının tarihi bir temele dayanmadığı kabul edilse de Meryem’in Sunuluşu, Hıristiyan Doğu geleneğinde 6. yüzyıldan itibaren litürjik takvime girmiştir. Batı Kilisesi ise bu yortuyu oldukça geç kabul etmiştir ve başlangıçta bu kabul temkinli olmuştur. Papa XI. Gregorius (Yaklaşık 1329- 1378) tarafından 1371 yılında yalnızca Fransisken tarikatına bu yortunun kutlanması izni verilmiştir. Ancak yortu, 15. yüzyılda Batı’da giderek daha yaygın hâle gelmiştir. Papa V. Pius döneminde Katolik takviminden çıkarılsa da 1585 yılında Papa V. Sixtus (1521- 1590) tarafından yeniden kabul edilmiş ve tüm Kilise tarafından kutlanması kararlaştırılmıştır. Bu yortunun temel amacı, yalnızca Meryem’in çocukken tapınağa sunulmasını anmak değil; aynı zamanda Meryem’in, Tanrı’nın kendisine yer edindiği gerçek bir tapınak olarak onurlandırılmasıdır. Dolayısıyla yortunun merkezinde tarihsel gerçeklikten ziyade, teolojik anlamda Meryem’in kutsallığı ve Tanrı’yla olan ilişkisi bulunmaktadır.¹⁷²

2.8. Meryem’in Kraliçeliğini Anna Günü

İsa’nın annesi Meryem, 13. yüzyıldan itibaren “Kraliçe” unvanıyla anılmıştır. Sanatçılar onu sıklıkla taç giymiş veya göğe kabul edilirken taç takılırken tasvir etmişlerdir. Papa XII. Pius, 1950 yılında Meryem’in Göğe Yükselişi doktrinini resmen ilan ettiğinde, onun beden ve ruhuyla göğe yükseldiğini ve oğlunun sağında kraliçe olarak parlak bir şekilde parlayacağını ifade etmiştir. 11 Ekim 1954’te, Meryem’in Günahsız Gebeliği doktrininin ilanının yüzüncü yılı anısına düzenlenen Meryem yılı

¹⁷¹ Krosnicki, Rouillard, “Marian Feasts”, *New Catholic Encyclopedia*, s. 157.

¹⁷² Krosnicki, Rouillard, “Marian Feasts”, *New Catholic Encyclopedia*, ss. 157- 158.

sırasında, Papa XII. Pius, Meryem'in Kraliçeliği yortusunu 31 Mayıs olarak ilan etmiştir. İkinci Vatikan Konsili sonrasında, bu yortu zorunlu anma günü olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca 15 Ağustos'taki Göğe Yükseliş Yortusunu takip etmesi için 22 Ağustos'a alınmıştır.¹⁷³ 22 Ağustos'ta kutlanan bugün, Tanrı'nın Meryem'e kurtuluş tarihindeki özel ve önemli rolünü hatırlatır. Vahiy Kitabı'nın 12. bölümünde, gökte, üzerinde on iki yıldız bulunan bir taçla Mesih'in Annesi olarak Meryem tasvir edilir.¹⁷⁴

2.9. Meryem'in Kutsal İsmi Anma Günü

12 Eylül'de isteğe bağlı olarak kutlanır. Bugün, 1683'te Viyana Kuşatması'nda Hıristiyan ordularının kazandığı zaferi anmak için takvime eklenmiştir. Bu zafer, Avrupa'ya doğru ilerleyen İslam ordularını durdurmuştur ve Hıristiyan liderler bu başarıyı Meryem'in duasına bağlamıştır. Meryem'in ismine duyulan saygı, çok eski bir gelenektir.¹⁷⁵

2.10. Lourdes Meryem Ana Yortusu

11 Şubat'ta kutlanır ve Meryem'in 1858 yılında genç bir kız olan Bernadette Soubirous'ya (1844- 1879) görüldüğü olayı anılır. Lourdes, Fransa'daki bu görüm yeri, çok sayıda hastanın şifa bulduğu bir hac merkezi hâline gelmiştir. Kilise ayrıca bu tarihi "Dünya Hasta Duası Günü" olarak da anmaktadır.¹⁷⁶

Lourdes Meryem Ana Yortusu, 14 yaşındaki Fransız köylü kızı Bernadette Soubirous'un Meryem Ana'yı ilk kez görmesinin yıldönümünü anmak üzere kutlanmaktadır. Genç kızın bu görülerinin ilki 11 Şubat 1858'de gerçekleşmiş, takip eden süreçte, 16 Temmuz'a kadar toplam 18 kez Meryem Ana'ya tanık olduğunu bildirmiştir. Görüler, Lourdes kasabasına yakın bir bölgede meydana gelmiş; Meryem Ana'nın yönlendirmesiyle Bernadette bir mağaraya gitmiş ve burada ortaya çıkan

¹⁷³ Helene Henderson, "Queenhip of Mary", *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, Detroit, 2005, s. 436.

¹⁷⁴ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 136.

¹⁷⁵ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 136.

¹⁷⁶ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 137.

mucizevi kaynak suyu, o tarihten itibaren şifa verici özellikleriyle anılmaya başlanmıştır. Mağaraya yapılan hac ziyaretleri 1862 yılında Kilise tarafından resmen onaylanmış, Lourdes Meryem Ana Yortusu ise 1907 yılında tüm Katolik Kilisesi genelinde kutlanmaya başlanmıştır. Günümüzde yılda yaklaşık beş milyon kişi bu kutsal mekâna hac yapmakta ve Lourdes, dünyanın en büyük hac merkezlerinden biri haline gelmiştir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı hasta olup, iyileşme bildirenlerin vakaları özel bir tıbbi kurul tarafından incelenmektedir. 1976 yılına kadar Katolik Kilisesi, bu türden sadece 63 vakayı mucizevi şifa olarak kabul etmiştir.¹⁷⁷

2.11. Hüzünlü Meryem Anısı

15 Eylül’de kutlanan bu yortu, Meryem’in yeryüzündeki yaşamı boyunca çektiği acıları anmak içindir. Luka 2:34–35’te yer alan ve Simeon’un Meryem’e yönelik kehaneti, bu acıların ilki olarak kabul edilir. Diğer acılar ise şunlardır: Mısır’a kaçış, çocuk İsa’nın tapınakta kaybolması, İsa’nın çarmıha gerilmeden önce Meryem ile karşılaşması, çarmıha gerilişi, cesedinin çarmıhtan indirilmesi ve defnedilmesidir.¹⁷⁸

Meryem’in acılarına duyulan bu özel bağlılık 12. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu bağlılığa özellikle önem veren Meryem’in Hizmetkârları Tarikatı (Servitler), 1668 yılında Eylül ayının üçüncü pazar günü bu anıyı litürjik bir bayram olarak kutlama hakkı elde etmiştir. Tarikatın vaazları sayesinde, Meryem’in yedi acısına duyulan bağlılık Kilise içinde yayılmış; bu bayram da 1814 yılında Papa VII. Pius tarafından evrensel Kilise takvimine dâhil edilmiştir.¹⁷⁹

2.12. Guadalupe Meryem’i Yortusu

12 Aralık’ta kutlanan bugün, Meksika’nın yerli halkından yoksul bir adam olan Juan Diego’ya (1474- 1548) Meryem’in görünmesinin anıldığı gündür. Meryem,

¹⁷⁷ Helene Henderson, “Our Lady of Lourdes, Feast of”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, Detroit, 2005, s. 399.

¹⁷⁸ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 136.

¹⁷⁹ Joseph N. Tylenda, *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, Georgetown University Press, Washington, 2003, s. 193.

hamile bir yerli kadın şeklinde ortaya çıkmış, Juan Diego ile onun diliyle konuşmuş, alçakgönüllülüğü ve yoksulluğu aracılığıyla onunla ilişki kurmuştur. Bu olay, Amerika kıtalarında kitlesel Hıristiyanlaşma sürecini başlatmıştır.¹⁸⁰

9 Aralık 1531 tarihinde Meryem, Juan Diego'ya görünerek o yere bir kilise inşa edilmesini istediğini bildirmiştir. 12 Aralık günü ise yeniden görünerek bu mesajın yerel piskoposa iletilmesini istemiştir. Juan Diego'nun, gerçekten Meryem'in mesajını taşıdığını göstermek üzere bir işaret talep etmesi üzerine, Meryem ona aralık ortasında orada açmış olan çiçekleri toplamasını söylemiştir. Juan Diego, Piskopos Juan de Zumárraga'nın (1468- 1548) önüne çıktığında pelerinini açmış; çiçekler yere dökülürken pelerinin kaba dokuması üzerinde Meryem'in bir görüntüsünün belirlediği rivayet edilmiştir. Bu görüntü günümüzde hâlen tapınakta muhafaza edilmektedir. İlk tapınak yaklaşık 1533 yılında inşa edilmiştir. İkinci yapı 1556'da başlatılmış; üçüncü ise 1695'te tamamlanmıştır. Günümüzde kullanılan bazilika ise 1976 yılında hizmete açılmıştır. 1746 yılında Guadalupe Meryem'i, Meksika'nın koruyucu azizesi ilan edilmiş; 1754'te Papa XIV. Benedikt (1675- 1758), 12 Aralık tarihini bu bayrama resmî olarak tahsis etmiştir. 1945 yılında Papa XII. Pius, Guadalupe Meryem'inden bahsederken onu "Meksika'nın Kraliçesi ve Amerika kıtasının İmparatoriçesi" olarak nitelendirmiştir. Ayrıca, pelerindeki görüntünün "bu dünyaya ait olmayan fırçalarla yapılmış" olduğunu ifade etmiştir. Günümüzdeki litürjide yer alan dua, Meryem'in Tepeyac'ta görüldüğü olay aracılığıyla Tanrı'nın Amerika kıtasına özel bir bereket sunduğunu vurgular.¹⁸¹

2.13. Karmel Dağı Meryem'i Anısı

Karmel Dağı Meryem'i bayramı, Kutsal Meryem'in Karmel Dağı'ndaki Rahipler Tarikatı (Carmelites) tarafından, 1226 yılında Papa III. Honorius'un (1150-1227) tarikatı resmen onaylamasını anmak amacıyla, 1376 ile 1386 yılları arasında ihdas edilmiştir. Tarikat, bu bayramı 16 Temmuz'da kutlamayı tercih etmiştir. Bu tarih, geleneksel olarak 1251 yılında Meryem'in, tarikatın altıncı genel yöneticisi olan Aziz

¹⁸⁰ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s. 138.

¹⁸¹ Tylanda, *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, ss. 273-274.

Simon Stock'a (1165- 1265) görüldüğü ve ona Karmelit skapularını (omuzlardan aşağı sarkan kumaş parçası) verdiği gün olarak kabul edilir. Bu görüş sırasında Meryem'in, Aziz Simon Stock'tan bir kardeşlik kurmasını istediği ve bu skapuları takan kişilere özel koruma vaat ettiği aktarılmaktadır. Skapuların Avrupa'da yaygınlık kazanmasının ardından, Papa XIII. Benedikt (1649- 1730), 1726 yılında bu bayramı resmî olarak Roma takvimine dâhil etmiştir.¹⁸²

2.14. Fatima Meryem'i Anısı

13 Mayıs'ta kutlanan bugün, 1917 yılında Portekiz'in Fatima kasabasında Kutsal Bakire Meryem'in üç çocuğa görüldüğü olayın anıldığı gündür.¹⁸³ Söz konusu olay, pazar günü gerçekleşmiş ve kilise ayinine katılan Lucia dos Santos (1907- 2005) ile kuzenleri Francisco (1908- 1919) ve Jacinta (1910- 1920), öğleden sonra sürülerini otlatmak üzere Cova da Iria adlı bölgeye götürmüşlerdir. Öğle saatlerinde çocuklar, gök gürültüsüne benzettikleri bir ses duymuş, ardından da yoğun ve göz alıcı bir ışıkla çevrelendiklerini ifade etmişlerdir. Yakındaki bir meşe ağacının üzerinde, bir bulutun içinde duran güzel bir kadın figürü gördüklerini bildirmişlerdir. Görünümüne atfedilen bu figür, çocuklara korkmamalarını söylemiş ve Lucia'nın kimliğini sorması üzerine "Ben Cennetten geliyorum" yanıtını vermiştir. Aynı zamanda çocuklardan, her ayın 13'ünde beş ay boyunca aynı yere gelmelerini, her gün rosario duasını etmelerini ve günahların bağışlanması amacıyla çektikleri acıları Tanrı'ya sunmalarını istemiştir. Figür, kimliğini Ekim ayında açıklayacağını da belirtmiştir. Mayıs ile Ekim 1917 arasında toplam altı görünüm yaşandığı iddia edilmiştir. Son görünümün ardından, daha sonra "Güneş Mucizesi" olarak adlandırılacak olağanüstü bir olay yaşanmıştır. Yaklaşık 50.000 kişinin tanıklık ettiği bu olayda, güneşin yaklaşık on dakika boyunca gökyüzünde döner biçimde hareket ettiği, parlak ışık huzmeleri yaydığı ve bir noktada yere düşüyormuş izlenimi verdiği ifade edilmiştir. 1922- 1929 yılları arasında yürütülen resmî soruşturmanın ardından, Leiria Piskoposu 13 Ekim 1930 tarihinde bu

¹⁸² Tylanda, *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, s. 131.

¹⁸³ Wuerl, Aquilina, *The Feasts*, s.

görünümlerin “inanılır nitelikte” olduğunu ilan etmiş ve Fátima Meryem’ine yönelik kamusal ibadeti resmen onaylamıştır.¹⁸⁴

2.15. Roma’daki Azize Meryem Major Bazilikası’nın Adanması

5 Ağustos günü, Katolik litürjisinde Roma’daki Santa Maria Maggiore (Azize Meryem Major) Bazilikası’nın adanması anılmaktadır. Bu yapı, Meryem Ana’ya ithaf edilen en eski ve en büyük kiliselerden biri olarak kabul edilmektedir. Bazilika, zaman zaman “Liberius Bazilikası” (Basilica Liberiana) olarak da adlandırılmıştır; bu adlandırma, Papa Liberius’un (310- 366) Roma’nın Esquiline Tepesi üzerinde bir kilise inşa ettirdiğine dair geleneksel anlatıya dayanmaktadır. Ancak günümüzde ayakta duran yapı, Papa Sixtus III (Yaklaşık 400- 440) tarafından, Efes Konsili’nin kararlarını takip ederek yeniden inşa ettirilmiştir. Söz konusu konsilde, Meryem’in “Theotokos” (Tanrı’nın Annesi) unvanı resmen tanınmış ve bu doktrinel tanım, Meryem’e adanmış kiliselerin inşasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sixtus’un inşa ettirdiği kilise, Hieronymian Martyrology adlı erken bir takvim kaynağına göre 5 Ağustos 434 tarihinde Meryem’e adanmıştır. Bu nedenle, söz konusu yapı yalnızca Roma’da Meryem’e ithaf edilen ilk kiliselerden biri olmakla kalmaz, aynı zamanda onun adına inşa edilmiş en büyük ve en önemli ibadethane olarak da kabul edilir. Bu özelliklerinden ötürü günümüzde “Santa Maria Maggiore” (Azize Meryem Major) adını taşımaktadır. Bazilikanın kuruluşuyla ilgili halk arasında yaygın olan bir efsane ise 10. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu anlatıya göre, zengin bir Romalı patrik ile eşi, varlıklarını ne şekilde değerlendirmeleri gerektiğini dua ederek Meryem’e sormuşlardır. 4 Ağustos gecesini Meryem Ana her ikisine de rüyalarında görünerek, ertesi sabah Roma’da bir tepe üzerinde mucizevi bir şekilde kar yağacağını ve burada bir kilise inşa etmeleri gerektiğini bildirmiştir. Aynı gece, Papa Liberius da benzer bir rüya görmüştür. Ertesi sabah, yaz ortasında Roma’da karla kaplı olarak bulunan Esquiline Tepesi üzerinde kilisenin temelleri atılmıştır. Bu anlatı, bayramın eski adı olan “Meryem’in Karı” (Our Lady of the Snow) unvanının da temelini oluşturmuştur.

¹⁸⁴ Tylanda, *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, ss. 79- 80.

Her yıl 5 Ağustos'ta, bu mucizeye atfen bazilikanın içinde sembolik bir “kar yağışı” töreni düzenlenmekte, bu geleneksel anlatı litürjik hafızada yaşatılmaktadır.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Tylenda, *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, ss. 152- 153.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: KATOLİK KİLİSESİ'NDE AZIZLERLE İLGİLİ DİNİ GÜNLER

1. Azizler Hakkında Genel Bilgiler

Hıristiyanlık tarihinde önemli bir yere sahip olan azizler, çeşitli mezheplerde farklı şekillerde anılır ve onlara yönelik çeşitli dini uygulamalar geliştirilmiştir. Azizlere duyulan saygı, özellikle Katolik ve Ortodoks geleneklerinde belirgin bir yer tutar. Ortodoks Kilisesi'nde azizlerin resim ve kabartmalarını içeren ikonalar, dini yaşamın önemli bir unsurudur. Bu ikonalar, ibadet sırasında manevi bir odak noktası olarak kullanılır; inananlar bu imgeler aracılığıyla dua ederler. Tapınma doğrudan ikonaya değil, temsil ettiği kutsal kişiye yöneliktir. Katolik geleneğinde de azizlerin tasvirlerine yer verilir; bu tasvirler aracılığıyla azizlere saygı gösterilir. Her iki gelenekte de azizlere tapınılmamakta, ancak onlara saygı gösterme şeklinde bir dini yaklaşım sergilenmektedir. Hıristiyan inancında azizler, Tanrı'ya yakın olduklarına inanılan kişiler olarak kabul edilir. Bu bağlamda, azizlerin Tanrı ile insanlar arasında bir tür aracı (şefaatchi) rolü üstlendiği düşünülür. İnananlar, azizlerin dualarının Tanrı katında kabul görebileceğine inanarak, onlardan yardım dilemektedir.¹⁸⁶

Bu uygulamalar, her ne kadar Katolik ve Ortodoks geleneklerinde yaygın olsa da Protestan mezhepler genellikle azizlere yönelik bu tür aracı rol ve uygulamaları kabul etmez. Dolayısıyla azizler kültürü, mezhepsel farklılıklar çerçevesinde değişen yorum ve uygulamalara sahiptir.

Katolik anlayışta azizlere bağlılık, Kilise tarafından cennette oldukları ilan edilen ve bu nedenle Tanrı katında şefaatchi kabul edilen Hıristiyanlara duyulan saygıdır. Bu bağlılık, onların doğaüstü erdemlerini tanıma, örnek alma ve onların aracılığıyla Tanrı'dan yardım dileme biçiminde tezahür eder. Azizlere yöneltilen bu

¹⁸⁶ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, s. 52.

saygı; kişisel ve toplu dualarla, övgüyle ve onların erdemlerinin taklidiyle gerçekleştirilir.¹⁸⁷

Peki, bir kişi nasıl aziz ilan edilir? Bu süreç tarih boyunca değişiklik göstermiştir. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde yalnızca şehitler yani, İsa'ya olan inançları nedeniyle öldürüldükleri bilinen kişiler ve Bakire Meryem, aziz olarak kabul edilmekteydi. Ancak 4. yüzyıla gelindiğinde, sadece ölümler değil, yaşam tarzları ve sözleriyle inançlarını açıkça ortaya koyan itirafçılar da kutsal sayılmaya başlandı. Hıristiyanlar hem şehitlerin hem de itirafçıların mezarlarını ve kalıntılarını onurlandırıyorlardı. Ancak bir itirafçının kutsallığını anlamak, bir şehidinki kadar belirgin olmadığı için, Kilise yerel piskoposun onayını gerekli kıldı. Bu dönemde aziz olarak tanınan kişiler genellikle bölgesel düzeyde tanınırken, papanın onayını aldıklarında tüm evrensel Kilise tarafından kabul görürlerdi. 12. yüzyıldan itibaren, artık tüm azizlik ilanlarının papalık onayına tabi olması zorunlu hale geldi ve resmi, çok aşamalı bir süreç oluşturuldu. 1983 yılında, Papa II. Jean Paul (1920- 2005) bu süreci bürokratik olarak sadeleştirdi. Aziz ilanı için başvuran kişi, genellikle ilgili kişinin yaşadığı piskoposluktan gelen "postülatör" (aday gösterici) tarafından temsil edilir. Bu kişi, adayın yaşamındaki kutsallığa dair belgeler sunar. Aynı zamanda Vatikan tarafından görevlendirilen bir "İnanç Savunucusu", halk arasında "şeytanın avukatı" olarak bilinir, bu kişinin azizliğe layık olmama ihtimalini sorgular. Önceki dönemlerde bu süreç neredeyse karşılıklı dava mantığında ilerlerken, günümüzde daha çok bilgi toplama ve değerlendirme süreci olarak işlev görür. Bu süreç sonucunda bireyin aziz ilan edilip edilemeyeceğine karar verilir ve onaylanırsa kişi resmen aziz (veya azize) ilan edilir. Böylece, sadece yerel değil, tüm Hıristiyan dünyasında resmî olarak anılmaya başlanır.¹⁸⁸

Genel Roma Takvimi, Katolik Kilisesi'nin aziz ilan ettiği tüm azizlerin sadece bir kısmını içerir. Tüm azizlerin yortuları kutlanabilir; ancak evrensel yortusu olanlar,

¹⁸⁷ C. O'Neill, "Saints, Devotion to the", *New Catholic Encyclopedia*, Farmington Hills, Thomson Gale, Washington, 2003, C.12, s. 596.

¹⁸⁸ Kendra Tierney, *The Catholic All Year Compendium_ Liturgical Living for Real Life*, Ignatius Press, San Francisco, 2018, s. 256.

Kilise tarafından tüm inananlara örnek gösterilir. 1969'da Papa VI. Paulus döneminde takvimde büyük bir revizyon yapıldı: Tarihsel olarak doğruluğu şüpheli olan azizler takvimden çıkarıldı (azizlikleri iptal edilmedi). Dört dereceli bir sıralama sistemi getirildi: İhtişam günü (en yüksek düzeyde bayram), bayram günü, anma günü, isteğe bağlı anma günü. Yeni takvimde yalnızca dört aziz bayramı ihtişam günü statüsünde bırakılmıştır: Aziz Yusuf, Vaftizci Yahya, Aziz Petrus ve Pavlus, ve Tüm Azizler Bayramı. Ayrıca 23 bayram günü, 63 zorunlu anma günü, 95 ise isteğe bağlı anma günü olarak belirlenmiştir. Böylece toplamda yalnızca 90 zorunlu kutlama günü kalmıştır. Pazar günleri, litürjide önceliklidir. Eğer bir bayram pazara denk gelirse, genellikle kutlanmaz. İhtişam günleri ise ertelenebilir veya pazara özel kutlanabilir. Evde yapılan kutlamalar bu litürjik kurallardan etkilenmez; her aziz, dua veya etkinlikle anılabilir. Bayram günleri ülkelere ve Katolik ritüellere göre farklılık gösterebilir.¹⁸⁹

Azizlere ithaf edilen bayramların sayıca fazlalığı ve bu bayramların birçoğunun yalnızca belirli bölgelerde veya yerel topluluklarca kutlanması, tüm azizlere ilişkin detaylı bir inceleme yapılmasını bu çalışmanın kapsamı dışında bırakmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda 1969 yılında yapılmış revizyonla Genel Roma Takvimi esas alınarak yalnızca ihtişam günü olarak kutlanan dört azizin bayramları ele alınacak ve bunun yanında Advent Dönemi içinde Batı Kiliselerinin kutladığı geleneksel üç yortu gününe değinilecektir. Söz konusu azizlerin günlerine ve bugünlerin litürjik takvimdeki yerlerine dair bilgilere yer verilerek, aziz kültürünün Katolik inancı içerisindeki yeri ve önemi daha anlaşılır kılınmaya çalışılacaktır.

1.1. Aziz Yusuf Bayramı

İsa'nın dünyevi babası olarak anılan Yusuf, Hıristiyanlık tarihinde görece arka planda kalan bir figürdür. Kanonik İncil metinlerinde çeşitli olaylar sırasında adı geçmesine rağmen, anlatıların merkezinde yer almaz ve hakkında sınırlı bilgi

¹⁸⁹ Tierney, *The Catholic All Year Compendium*, s. 258.; Philippe Rouillard, "The Cult of Saints in the East and the West", *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, Collegeville Minnesota, 2000, C. 5, s. 308.

bulunmaktadır. Anlatılara göre, Yusuf ileri yaşlarda bir adam olup genç bir kadın olan Meryem ile nişanlıydı. Meryem'in, kendisinden kaynaklanmayan bir gebelik içinde olduğunu öğrenmesi üzerine yaşadığı tereddüt, bir meleğin ona bu hamileliğin Kutsal Ruh aracılığıyla gerçekleştiğini bildirmesiyle son bulmuştur. Bunun üzerine evliliği sürdürme kararı almıştır. Yusuf, İsa'nın doğumunda, ardından tapınakta Tanrı'ya sunulmasında ve Masumların Katli olayından kaçmak üzere Meryem ve çocuk İsa ile birlikte Mısır'a gitmesinde etkin rol oynamıştır. Ayrıca, 12 yaşındaki İsa'nın Kudüs Tapınağı'nda kaybolduğu esnada onu arayanlar arasında yer almıştır. Marangoz olduğu ve bu mesleki bilgi ve becerilerini İsa'ya aktardığı düşünülmektedir. Ancak, İsa'nın tebliğ hizmetine başladığı dönemde hayatta olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Yeni Ahit'teki bazı pasajlarda (örneğin Matta 13:55) dolaylı olarak anılsa da, kamusal vaaz sürecinde Yusuf'tan söz edilmemesi, o dönemde yaşamıyor olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca, İsa'nın çarmıhta iken annesi Meryem'i havari Yuhanna'ya emanet etmesi, Yusuf'un muhtemelen o tarihten önce hayatını kaybettiğini düşündürmektedir. Yusuf, kanonik olmayan bazı apokrif metinlerde de yer almaktadır. Bunlardan biri olan *Marangoz Yusuf'un Öyküsü*, onun yaşamının son evresine odaklanır. Bu anlatıya göre Yusuf 111 yaşında ölmüş; ölüm döşeginde dindarca bir tövbe sürecine girerek meleklerden ruhunu korumalarını istemiştir. Söz konusu metin, özellikle Nasıralı Yahudi-Hıristiyan topluluklar arasında Yusuf'un hatırasını yaşatma işlevi görmüş ve Mısır'da korunarak günümüze ulaşmıştır.¹⁹⁰

Katolik litürjik takviminde Aziz Yusuf'a ithaf edilmiş bu yortu 19 Mart tarihinde kutlanmaktadır. Aziz Yusuf'un özel bir yortu günüyle onurlandırılması süreci geç bir tarihte kurumsallaşmıştır. Her ne kadar erken dönem Kilise Babaları tarafından saygıyla anılmış olsa da ona yönelik yaygın bir ibadet biçimi, Haçlı Seferleri sonrasında Doğu Hıristiyanlığından Batı'ya geçen bireysel bir bağlılık pratiği olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlılık özellikle 12. ve 13. yüzyıllarda bazı azizler tarafından teşvik edilmiştir. 14. yüzyılın sonlarına doğru bazı tarikatların takvimlerinde yer

¹⁹⁰ J. Gordon Melton, "Joseph, Feast Day of St. (March 21)", *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, 2011, USA, C. 1, s. 470.

almaya başlayan bu kutlama, Papa IV. Sixtus (1471- 1484), döneminde 19 Mart tarihinde tüm Kilise için resmîyet kazanmış, zamanla rütbesi yükseltilmiş ve nihayet 1621 yılında Papa XV. Gregorius (1554- 1623) tarafından zorunlu bir yortu hâline getirilmiştir.¹⁹¹

İtalya, İspanya ve Portekiz gibi bazı ülkelerde 19 Mart, aynı zamanda Babalar Günü olarak da kabul edilmektedir.¹⁹²

19. yüzyılda Papa IX. Pius, Aziz Yusuf'u Evrensel Kilise'nin koruyucu azizi olarak ilan etmiş ve bu vesileyle, Paskalya'dan sonraki üçüncü çarşamba gününü Aziz Yusuf'un özel anma günü olarak belirlemiştir. Bu kutlama, 1870-1955 yılları arasında Katolik dünyasında yaygın şekilde gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, Papa XII. Pius (1939-1958), bu kutlamayı takvimden kaldırmış; yerine, Aziz Yusuf'un işçiliğini ve emekçiliğini vurgulayan yeni bir anma günü oluşturmuştur. Bu yeni kutlama, 1 Mayıs tarihine yerleştirilmiştir. 1 Mayıs'ın aynı zamanda uluslararası İşçi Bayramı olması ve sosyalist ile komünist hareketler tarafından işçi hakları ve sosyal adalet temalarıyla anılması, Papa'nın bu kararının hem sembolik hem de politik bir anlam taşıdığı şeklinde değerlendirilmiştir. 1969 yılında, "İşçi Aziz Yusuf Günü" Katolik liturjik takvimine isteğe bağlı bir yortusu olarak eklenmiş ve bu tarihte yapılacak ibadetler zorunlu olmaktan çıkarılmıştır. Günümüzde Aziz Yusuf, Çin, Kanada, Kore, Meksika, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti (eski Bohemya), Hırvatistan, Peru ve Vietnam gibi ülkelerde koruyucu aziz olarak kabul edilmektedir.¹⁹³

Aziz Yusuf'a halk arasında zamanla pek çok farklı alanda koruyucu aziz rolü atfedilmiştir. Aziz Yusuf'un yaşamına ilişkin her ayrıntı, özel bir hamiliğe temel oluşturmuştur. Bu bağlamda o; zanaatkârların ve işçilerin, yolcuların ve mültecilerin, zulüm görenlerin, Hıristiyan ailelerin ve evlerin, saflığın ve içsel hayatın, nişanlı çiftlerin, geçim sıkıntısı çekenlerin (gıda, barınma, giyecek, hastalık), yoksulların, yaşlıların ve ölmek üzere olanların koruyucusu olarak kabul edilmiştir. Geçmiş

¹⁹¹ Kellner, *Heortology*, s. 274.

¹⁹² Melton, "Joseph, Feast Day of St. (March 21)", s. 471.

¹⁹³ Melton, "Joseph, Feast Day of St. (March 21)", s. 471.

yüzyıllarda, yeni evli çiftlerin evliliklerinin ilk gecesini “Aziz Yusuf Gecesi” olarak adlandırarak iffet içinde geçirmeleri ve Aziz Yusuf’un evliliklerine bereket getirmesi için dua etmeleri yaygın bir gelenektir. Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde 19 Mart’ta “Aziz Yusuf’un ekmekleri” (fritelli) adı verilen yuvarlak ekmekler pişirilip yenmekteydi; bu uygulama Aziz Yusuf’un “göksel ekmek babası” olarak onurlandırılmasını amaçlıyordu. 17. yüzyıldan itibaren birçok yerde sofrada Aziz Yusuf heykeli bulundurmamak, bu heykele sembolik olarak yemek sunmak ve ardından bu yemekleri yoksullara dağıtmak gelenek hâline geldi. Bu inançlar zamanla kültürel bir gelenek haline de gelişmiştir. Örneğin 19 Mart’ta özel ekmekler hazırlanması, hac ziyaretleri ve toplu yemek organizasyonları gibi uygulamalar bazı bölgelerde halen sürdürülmektedir. İspanya’nın doğu kıyısındaki Valensiya bölgesinde, Aziz Yusuf’un anısına gelişmiş olan kendine özgü bir gelenek bulunmaktadır. Tarihî olarak bu uygulamanın marangozlar tarafından başlatıldığı düşünülmektedir. Marangozlar, 19 Mart’taki Aziz Yusuf Bayramı öncesinde atölyelerini temizleyip, biriken artık malzemeleri akşam saatlerinde yakarlardı. Bu uygulama zamanla organize bir halk etkinliğine dönüşmüştür. Günümüzde yerel komiteler, yortu öncesindeki haftalarda erkekler ve çocuklar tarafından hazırlanan ahşap yapılardan oluşan heykel, figür ve sahneleri sokak kavşaklarında sergilemektedir. Bu yapılar çoğunlukla o yılın politik veya toplumsal olaylarını sembolize eder. Yapıtlar halk tarafından incelenip oylanır; en beğenilen yapı ödüllendirilir ve korunur, diğerleri ise Aziz Yusuf Günü arifesinde coşkulu şenliklerle yakılır. Kutlamalar; müzik, dans ve havai fişeklerle desteklenir. İtalya’nın bazı bölgelerinde ise Aziz Yusuf Günü’nde doğaya ilişkin kadim ritüeller devam etmektedir. Örneğin, kışı uğurlamak adına yaşlı bir figürün sembolik olarak testereyle ikiye ayrılması gibi “kışın gömülmesi” temalı törenler yapılmaktadır. Orta Avrupa’da bugün, çiftçiler tarafından baharın gelişi olarak kabul edilir; tarlalar papazlar tarafından kutsanır, bahçelere Aziz Yusuf ikonlarının yer aldığı küçük sunaklar yerleştirilir ve kandiller yakılır.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, ss. 324-325.

1971 yılında, Aziz Yusuf'un Evrensel Kilise'nin koruyucu azizi ilan edilmesinin yüzüncü yılı anısına, kilise birliği için bir dua içeren yeni bir madalya bastırılmış ve bu madalya Katolik çevrelerde hâlen dolaşımdadır.¹⁹⁵

1.2. Vaftizci Yahya Bayramı

Vaftizci Yahya, Hıristiyanlık tarihinde en erken dönemlerden itibaren saygı gören bir figürdür. Bu saygının somut göstergelerinden biri, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis'te ona adanmış tam on beş kilisenin inşa edilmiş olmasıdır. Bu durum, onun Hıristiyan inanç dünyasındaki yerini ve erken dönem Hıristiyan toplulukları nezdindeki yüksek itibarını açıkça ortaya koymaktadır.¹⁹⁶ Bunun yanında Vaftizci Yahya, Hıristiyan geleneğinde, Tanrı tarafından gönderilen ve Mesih'in gelişini müjdeleyen bir peygamber olarak kabul edilmektedir. İncillerde, Yahya'nın rolü yalnızca bir vaftiz uygulayıcısı değil, aynı zamanda İsa'nın kimliğini ilan eden bir tanık olarak da betimlenmiştir.¹⁹⁷

Yahya, İsa Mesih'ten önce gelen ve onun gelişini haber veren kişi olarak kabul edildiğinden, Eski Ahit dönemine ait biri olmasına rağmen, Hıristiyanlık tarihinde en çok onurlandırılan azizlerden biri olmuştur. İsa'nın onu "kadından doğanlar arasında en büyüğü" olarak nitelemesi¹⁹⁸, ona duyulan bu özel saygının önemli bir nedeni olarak görülür. Hıristiyan geleneğine göre, Vaftizci Yahya orijinal günahtan doğmadan önce arındırılmıştır. Bu inanç, Luka incilinde geçtiği üzere, Meryem'in Elizabet'i ziyareti sırasında Yahya'nın rahimde sevinçle hareket etmesine dayanır. Aziz Augustinus, bu görüşün erken Hıristiyanlar arasında yaygın olduğunu belirtmiştir. Luka 1:15'te de Yahya'nın "annesinin rahminden itibaren Kutsal Ruh'la dolu" olduğu yazılıdır. Bu nedenle, Kilise onun doğumunu özel bir bayramla anmaya karar

¹⁹⁵ Melton, "Joseph, Feast Day of St. (March 21)", s. 472.

¹⁹⁶ Kellner, *Heortology*, s.219.

¹⁹⁷ "İşte, senin önünden habercimi gönderiyorum; o senin önünden yolunu hazırlayacak." (Markos 1/ 2); "İşte dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu!" (Yuhanna 1/ 29); "Ben gördüm ve O'nun Tanrı'nın Oğlu olduğuna tanıklık ettim." (Yuhanna 1/ 34); "Çölde haykıran birinin sesi: 'Rab'bin yolunu hazırlayın, O'nun geçeceği patikaları düzleyin.'" (Matta 3/ 3; Markos 1/ 3; Luka 3/ 4).

¹⁹⁸ Matta 11/ 11.

vermiştir. Hıristiyan liturjisinde Vaftizci Yahya'nın doğumu, diğer azizlerin genellikle ölüm yıldönümlerinin anıldığı takvime kıyasla istisnai olarak, 24 Haziran tarihinde doğum günü (nativity) bayramı ile kutlanmaktadır. Bu tarih, Noel'in 25 Aralık olarak sabitlenmesini takiben belirlenmiş olup, Yahya'nın İsa'dan altı ay önce doğduğu yönündeki geleneksel inanca dayanmaktadır. Böylece, 24 Haziran, litürjik yıl içerisinde azizlerin doğumlarının kutlandığı nadir günlerden biri olarak yerini almıştır.¹⁹⁹

506 yılında toplanan Agde Konsili, Aziz Yahya'nın Doğumu Yortusu'nu, yılın en önemli bayramları arasında saymıştır. Bugünde tüm inananların ayine katılmaları ve bedeni işlerden kaçınmaları zorunlu kılınmıştır.²⁰⁰ Söz konusu yortunun taşıdığı yüksek teolojik ve litürjik önem, uygulamada da kendini göstermektedir. Nitekim Noel kutlamalarında olduğu gibi, bu bayramda da üç ayrı evharistiya ayini icra edilmekteydi: ilki arife gecesinde, ikincisi şafak vaktinde ve üçüncüsü sabah saatlerinde gerçekleştirilmekteydi.²⁰¹ 1022 yılında Almanya'nın Seligenstadt kentinde düzenlenen bir sinod, Vaftizci Yahya'nın yortusuna hazırlık olarak on dört günlük bir oruç ve perhiz süresi öngörmüştür. Ancak bu uygulama, Roma otoriteleri tarafından evrensel kilise pratiğine dâhil edilmemiştir.²⁰²

Avrupa genelinde, kuzeyde İskandinavya'dan güneyde İspanya'ya, batıda İrlanda'dan doğuda Rusya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, Aziz Yahya'ya adanan gün (24 Haziran) ile ilgili kutlamalar, Hıristiyanlık öncesi dönemlere ait yaz gündönümü gelenekleriyle kültürel açıdan örtüşmektedir. Bu bağlamda, 24 Haziran arifesinde dağlık bölgelerde ve yüksek tepelerde şenlik ateşleri yakılması yaygın bir uygulamadır. "Aziz Yahya Ateşleri" olarak adlandırılan bu ritüel, Norveç fiyortlarından Alpler'in doruklarına, Pireneler'in eteklerinden İspanyol yaylalarına kadar pek çok yerde benzer biçimde gerçekleştirilir. İspanya'da bu gelenek

¹⁹⁹ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 328.

²⁰⁰ Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, H. Welter, Paris, 1927, C. 8, s. 328.

²⁰¹ Kellner, *Heortology*, s. 222.

²⁰² Joseph Freundorfer, "Johannes der Täufer." *Lexikon für Theologie und Kirche*, 1. Baskı, Freiburg: Herder, 1933, C.5, s. 461 vd.

"Hogueras" adıyla anılmaktadır. Bu ateşler, tarihsel olarak yazın başlangıcıyla ilişkilendirilen güneşin ışığı ve sıcaklığının simgesel bir temsili olarak değerlendirilmiştir. Geleneksel olarak bu kutlamalar, yerel halkın katılımıyla düzenlenen açık hava etkinlikleri, çeşitli oyunlar, dans gösterileri ve toplu yemeklerle birlikte icra edilmektedir.²⁰³

1.3. Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Bayramı

Petrus, Celile Gölü yakınlarındaki Beytsayda'da doğmuş bir balıkçıdır. Babası Yuhanna tarafından Simun adı verilen Petrus, kardeşi Andreas aracılığıyla İsa Mesih ile tanışmıştır. Daha sonra Kefernahum'da ailesiyle birlikte yaşamaya başlamıştır. İsa'nın havarilerinden biri olan Petrus, zamanla bu topluluğun sözcüsü ve önderi konumuna yükselmiştir. Sezariye'de İsa'nın Mesih olduğunu açıkça ilan eden ilk kişidir. Daha sonra İsa, ona "kaya" anlamına gelen "Kefas" (Yunanca: Petros) ismini vermiştir. Cesur ve coşkulu kişiliğiyle öne çıkan Petrus, İsa'nın tutuklanması sırasında onu üç kez inkâr etmiş; ancak diriliş sonrası İsa'yla karşılaşan ilk kişilerden biri olmuştur. Bu olayın ardından İsa, ona cemaat liderliğini yeniden emanet etmiştir. İsa'nın göğe alınmasından sonra, Petrus on iki havariden biri olan Yahuda'nın yerine yeni bir kişiyi seçme sürecini yönetmiştir. Kutsal Ruh'un Pentikost'ta inişi sırasında cemaatin öncüsü ve vaizi olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde Petrus ve Yuhanna, cemaatin disiplini ve ahlaki yapısını koruma çabalarında aktif olmuş; iyileştirici mucizelerle birlikte Samiriye gibi bölgelere vaazlar götürerek erken Hıristiyanlığın yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Petrus, yalnızca Yahudilere değil, diğer milletlere de İsa'nın mesajını ulaştırmaya başlamıştır. Başlangıçta bu duruma temkinli yaklaşıp da Antakya'daki gelişmeler neticesinde Pavlus'un farklı halklara yönelmesini desteklemiş ve Kudüs Konseyi'nde bu yaklaşımı onaylamıştır. Petrus, Kral Hirodes Agrippa döneminde tutuklanmış ancak mucizevi şekilde hapisten kurtulmuştur.²⁰⁴

²⁰³ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, ss. 329- 330.

²⁰⁴ Michael A. Smith, "Petrus", *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, 2004, s. 60.

Petrus'un sonraki faaliyetlerine dair ayrıntılar kesin değildir. Anadolu'da bulunduğu ve Korint'i ziyaret ettiği öne sürülse de en sonunda Roma'ya yerleştiği düşünülmektedir. Burada kendisini cemaat önderi olarak tanıtmış ve Yeni Ahit'te yer alan iki mektubun yazarı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Markos İncilinin yazımında temel kaynaklardan biri olduğu ileri sürülmektedir. Geleneksel anlatıma göre Petrus, yaklaşık 64 yılında Roma'da İmparator Neron'un (M.S. 37- 68) Hıristiyanlara karşı başlattığı zulüm esnasında hayatını kaybetmiştir. Her ne kadar doğrudan Roma Kilisesi'ni kurmamış olsa da Petrus'un burada şehit edilmesi, Hıristiyan topluluğu nezdinde onun manevi otoritesini pekiştirmiştir. Pavlus'un Roma'daki varlığı da bu saygının artmasına katkı sağlamıştır. Zamanla Roma Kilisesi, Batı Roma İmparatorluğu'nun merkezi konumuna gelmiş ve Petrus'un otoritesi üzerine inşa edilmiştir. Yaklaşık ikinci yüzyıldan itibaren Petrus ve Pavlus'un etrafında mezhepsel yapılanmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. İmparator I. Konstantinus'un (M.S. 272-337) dönemine gelindiğinde, Petrus'un iman uğruna hayatını kaybettiği yerin günümüzde Vatikan'da yer alan Aziz Petrus Bazilikası olduğu varsayılmıştır. Yapılan kazılarda, ikinci yüzyılın sonlarına tarihlenen bir mezar da bu varsayımı desteklemiştir. Papa I. Leo'nun (M. S. 390- 461) görev süresinde Petrus'a duyulan saygı artmış ve Roma'daki papalar kendilerini onun ruhsal mirasçıları olarak görmeye başlamıştır.²⁰⁵

Ayrıca, Petrus'a atfedilen fakat kanonik kabul edilmeyen bazı yazılı metinler de mevcuttur. *Petrus'un Müjdesi*, içerdiği farklı teolojik görüşler sebebiyle M.S. 190 dolaylarında sapkın sayılmış ve özellikle Antakya çevresinde yasaklanmıştır. Cehennem tasvirleriyle bilinen *Petrus'un Vahyi* ile onun şehadet sürecini anlatan *Petrus'un İşleri*, ikinci yüzyılın sonlarına ait apokrif eserler arasında yer almaktadır.²⁰⁶

Pavlus, Roma vatandaşlığına sahip Yahudi bir ailenin çocuğu olarak Tarsus'ta dünyaya gelmiştir. Ferisî mezhebine mensup bir din adamı olan Pavlus, gençlik yıllarından itibaren Yahudi şeriatına olan bağlılığı ve Hıristiyanlara yönelik sert

²⁰⁵ Smith, "Petrus", s. 61.

²⁰⁶ Smith, "Petrus", s. 61.

tutumuyla tanınmıştır.²⁰⁷ Bu dönemde Hıristiyanlığın ilk şehitlerinden biri olan İstefanos'un taşlanması katılmış ve Şam'daki Hıristiyanları tutuklamakla görevlendirilmiştir.²⁰⁸ Ancak Şam yolculuğu sırasında yaşadığı mistik bir deneyimle (İsa Mesih'in kendisine görüldüğünü iddia ettiği bir vahiy) Hıristiyanlığı benimsemiştir. Geçici bir süre kör kaldıktan sonra Hananya adlı bir Hıristiyan tarafından iyileştirilmiş ve ardından Şam'da Hıristiyan inancını yaymaya başlamıştır.²⁰⁹ Hayatına yöneltilen tehditler nedeniyle şehir surlarından bir sepetle indirilerek kaçırılmıştır. Pavlus'un daha sonra bir süre Arabistan'da bulunduğu, ardından tekrar Şam'a döndüğü bilinmektedir. Sonrasında Barnaba ile dostluk kurarak Kudüs'e gitmiş, burada Petrus'la tanışmıştır. Yahudi otoriteleri tarafından yeniden tehdit edilince memleketi Tarsus'a dönmüştür. Bu döneme dair ayrıntılı bilgiler bulunmamakla birlikte, Antakya'da putperest kökenli kimselere yönelik misyonerlik faaliyetleri başladığında Barnaba tarafından aktif göreve davet edilmiştir.²¹⁰ Kudüs'e yaptığı bir ziyarette, yoksullar için toplanan yardımların dağıtımını organize etmiş ve diğer uluslara yönelik hizmetler konusunda Petrus'la görüşmeler gerçekleştirmiştir. Daha sonra müjdeleme görevine başlayarak Barnaba, Yuhanna ve Markos ile birlikte Kıbrıs ve Anadolu'da çeşitli topluluklar kurmuştur. Antakya'ya döndüklerinde, Yahudi geleneğinin Hıristiyan olmayan inananlara ne ölçüde uygulanacağı konusunda Petrus'la ciddi bir fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Ancak bu mesele, Kudüs Konseyi'nde alınan kararla çözüme kavuşturulmuştur.²¹¹ Pavlus, sonraki dönemde Anadolu'dan geçerek Makedonya'ya ulaşmış ve burada başta Makedonya, Korint ve Efes olmak üzere etkili misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuştur.²¹² Bir başka Kudüs ziyaretinin ardından Timoteos'la birlikte yeniden yola çıkmış; sonunda yoksul Hıristiyanlar için topladığı yardımlarla Kudüs'e dönmüştür. Bu dönüşü, Hıristiyanlık karşıtı Yahudiler tarafından tehdit edilmesine neden olmuş; neredeyse linç edilmek üzereyken Roma garnizonu tarafından kurtarılmıştır. Vali Feliks (Yaklaşık M. S. 5- 60) tarafından iki yıl

²⁰⁷ Elçilerin İşleri, 22/ 3.

²⁰⁸ Elçilerin İşleri, 7/ 58; 8/ 1- 3.

²⁰⁹ Elçilerin İşleri, 9/ 1- 25.

²¹⁰ Elçilerin İşleri, 11/ 25-26.

²¹¹ Elçilerin İşleri, 15/ 28.

²¹² Elçilerin İşleri, 16/ 1- 12.

boyunca Sezariye’de koruma altına alınmış, ancak yerine geçen Vali Festus’un (Yaklaşık M. S. 10- 63) onu Kudüs’te yargılamak istemesi üzerine, Roma vatandaşı sıfatıyla doğrudan imparatora başvurmuştur.²¹³ Roma’ya güvenlik eşliğinde götürülürken Malta açıklarında bir gemi kazası geçirmiştir. Roma’da iki yıl kaldıktan sonra serbest bırakıldığı düşünülmektedir.²¹⁴ Ancak Neron’un 64 yılındaki zulümleri sırasında tekrar Roma’ya dönmüş ve burada inancı uğruna öldürülmüş olabileceği öne sürülmektedir.²¹⁵

Pavlus’un Yeni Ahit’te yer alan mektupları, erken Hıristiyanlık düşüncesinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Pavlus’un teolojik düşüncesi, ölümünden hemen sonraki dönemde tam anlamıyla anlaşılammıştır. Bu durumun başlıca nedenlerinden biri, karşıt görüşlü²¹⁶ Markion’un (M. S. 85- 160) Eski Ahit’i ve Yahudi geleneğine dayalı Yeni Ahit öğretilerini reddetmesi ve Pavlus’un yazılarını kendi görüşlerini desteklemek amacıyla kullanmasıdır. Markion’un karşıt görüşlerinin oluşturduğu tehdit nedeniyle, kilise babaları bir süre Pavlus’un yasa ve lütuf üzerine kurulu öğretilerini arka planda tutmuşlardır.²¹⁷

29 Haziran, Hıristiyan dünyasında önemli bir yeri olan Aziz Petrus ve Aziz Pavlus’un şهادetlerinin anıldığı gündür ve günümüzde de hâlâ resmî tatil olarak kabul edilen tek havari yortusudur. Bu yortu hem evrensel hem de yerel bir anlam taşır. Yerel düzeyde, özellikle Roma için önemli bir gündür. Çünkü her iki havarinin de Roma’da, İmparator Neron döneminde aynı gün öldürüldüğü bilinmektedir. Bu nedenle Roma’da bugün, en başından itibaren onların cennete doğdukları gün olarak kutlanmış ve bu gelenek hiç unutulmamıştır. Ancak bu yortunun kutlaması sadece Roma ile sınırlı kalmamış; antik çağlardan itibaren, Roma’nın doğrudan etkisi olmasa

²¹³ Elçilerin İşleri, 22/ 25- 29.

²¹⁴ Elçilerin İşleri, 27/ 1- 44; 28/ 1-31.

²¹⁵ Michael A. Smith, “Pavlus”, *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, 2004, s. 62.

²¹⁶ Onun “karşıt görüşlü” olması, erken dönem Hıristiyanlığın çoğunluk kabulü olan ortodoks teolojiden farklı ve hatta ona zıt bir anlayışı savunması anlamına gelir. Markion, özellikle Eski Ahit Tanrısı ile Yeni Ahit’te İsa Mesih’in Tanrısını radikal bir şekilde ayırmış ve Yahudi geleneğine dayalı kutsal metinleri reddetmiştir.

²¹⁷ Smith, “Pavlus”, s. 63.

da başka bölgelerde hem Doğu hem Batı kiliselerinde de Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'u anmaya yönelik günler tayin edilmiş ve bu nitelik yüzyıllar boyunca muhafaza edilmiştir. Bu durum, onların Hıristiyanlık içindeki merkezi konumunu ve her iki havarinin de evrensel nitelikte bir saygı gördüğünü göstermektedir.²¹⁸

Roma'daki Hıristiyan toplulukların "Havarilerin Prensleri" olarak anılan bu iki aziz için düzenledikleri özel törenler erken dönemlerden itibaren bilinmektedir. Dördüncü yüzyılın sonlarına doğru, 29 Haziran günü inananların Roma sokaklarını doldurarak önce Vatikan'daki (Aziz Petrus Bazilikası) mezara, ardından da şehir surları dışında yer alan Aziz Pavlus Kilisesi'ne hac yolculuğu yaptıkları; her iki türbede dua ettikleri ve Papa'nın önce Aziz Petrus, ardından Aziz Pavlus Kilisesi'nde kutladığı ayinlere katıldıkları kaydedilmektedir.²¹⁹

Bugüne ilişkin çeşitli endüljans (günah affi) uygulamaları bulunmaktadır. Katolik Kilisesi öğretisine göre, papaz veya piskoposlar tarafından kutsanmış ibadet nesnelerinin (tespih, haç, kolye, scapular ya da madalya gibi) bayram gününde kullanılması tavsiye edilmektedir. Bu tür kutsanmış nesnelere birlikte Apostolik veya Nikaia İman İtirafı'nın²²⁰ okunması, belirli şartların yerine getirilmesi durumunda tam endüljans elde edilmesini sağlar. Ayrıca, rahip veya diyakon tarafından kutsanmış nesnelere kısmi endüljans sağlar. Kilise, bayram günü kutsal mekânların ziyaret edilmesini teşvik etmektedir; örneğin, Aziz Petrus ve Pavlus bayramında bazilika veya katedral ziyareti yapan ve orada "Bizim Babamız" duası ile iman itirafını okuyan inananlara tam endüljans verildiği belirtilmektedir.²²¹

Aziz Petrus, geleneksel olarak balıkçılar ve denizcilerin; aynı zamanda anahtar ustalarının (göksel krallığın anahtarlarını taşıdığı inancına dayanarak) ve saatçilerin (horozun ötüşü ile ilişkilendirilerek) koruyucu azizi kabul edilmiştir. Bunların

²¹⁸ Kellner, *Heortology*, s. 282.

²¹⁹ Kellner, *Heortology*, s. 285.

²²⁰ Nikaia İman İtirafı, Hıristiyanlık tarihinde dönüm noktası sayılan İznik Konsili (M. S. 325) sırasında kabul edilen, Hıristiyan inancının temel esaslarını belirleyen ilk evrensel (ekümenik) inanç bildirgesidir.

²²¹ Tierney, *The Catholic All Year Compendium*, s. 196.

ötesinde, özellikle onuncu yüzyıldan itibaren, Aziz Petrus'un cennetin kapılarını koruyan ve ruhları kabul edip etmeme yetkisine sahip olan göksel kapıcı olarak büyük saygı gördüğü anlaşılmaktadır. Bu yetki, İsa Mesih'in kendisine "göksel krallığın anahtarlarını" verme eylemiyle ve "bağlama ve çözme" gücünü ona emanet etmesiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir.²²²

Aziz Pavlus, özellikle çadırcılar ve dokumacılar için koruyucu aziz olarak kabul edilmiştir; çünkü bu mesleklerin her ikisiyle de kendisi doğrudan ilgilenmiştir. Aynı zamanda, derin teolojik metinleri nedeniyle teologların da manevi hamisi sayılmaktadır. Her iki havari de eski dönemlerden bu yana, zehirli yılan ısırıklarına karşı yardım edilmesi amacıyla çağrılmıştır. Günümüzde dahi bazı bölgelerde, Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Günü'nde içtenlikle dua eden kişilerin o yıl boyunca yılan tarafından ısırılmayacağına inanılmaktadır.²²³

1.4.Tüm Azizler Bayramı

Azizler Günü, Katolik litürjik takvimine göre bir "solemnity" yani büyük yortu olarak kabul edilir ve zorunlu katılım gerektiren günler arasında yer alır. Bu bağlamda, inananların mümkün olduğunca gündelik işlerinden uzak durmaları ve ayinlere katılmaları beklenir. Yortu günü cuma gününe denk geldiğinde ise oruç ya da etten kaçınma yükümlülüğü uygulanmaz. Genel olarak "aziz" kavramı, yalnızca Katolik Kilisesi tarafından resmi biçimde aziz ilan edilen kişilerle (kanonize edilenler) ilişkilendirilse de Katolik inanç öğretisine göre cennette bulunan herkes aziz sayılır. Bu nedenle Azizler Günü, yalnızca tanınmış ve ilan edilmiş azizleri değil, aynı zamanda isimleri bilinmeyen, halk arasında "gizli azizler" olarak anılan kişileri de kapsamaktadır. Bu kişiler, yaşamları boyunca Tanrı'ya sadakat göstermiş, ancak resmi bir azizlik sürecinden geçmemiş olabilirler. Katolik öğretisine göre, Kilise tarafından aziz ilan edilen kişiler için cennette oldukları dogmatik bir güvenceyle kabul edilir ve bu nedenle onlara aracılık talebiyle dua edilebilir. Buna karşın kanonize edilmemiş kişiler için kesinlik söz konusu değildir. Bununla birlikte, Tanrı'ya olan bağlılıkları

²²² O. Wimmer, *Handbuch der Namen und Heiligen*, Innsbruck, 1953, s. 367.

²²³ Wimmer, *Handbuch der Namen und Heiligen*, ss. 363-367.

nedeniyle cennette olduklarına inanılan kişilere yönelik dua uygulamaları halk arasında yaygın şekilde sürdürülmektedir. Katolik terminolojisinde bir azize "dua etmek", söz konusu kişiyi ilahi bir varlık gibi görmek veya ona tapınmak anlamına gelmez. Bu ifade, azizden Tanrı nezdinde aracılık etmesini istemek anlamına gelir. "Dua" kelimesi burada Latince kökenli *precari* (yalvarmak, dilemek) fiiline dayanır. Bu anlayışta, azizlere yöneltilen talepler, onların Tanrı'yla olan bağları üzerinden manevi destek sağlama isteğidir. Bazı inananlar, vefat etmiş bir yakınının aracılığıyla yaptıkları duaların karşılık bulduğuna inanmakta ve bu durumu manevi bir teselli unsuru olarak görmektedir. Resmî olarak aziz ilan edilmemiş kişiler aracılığıyla yapılan duaların geçerliliği konusunda kesin bir hüküm bulunmasa da Katolik öğretisine göre samimiyetle yapılan hiçbir dua boşa gitmez.²²⁴

Bazı Katolik topluluklarında, Azizler Günü vesilesiyle çocuklara yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Bunlar genellikle aziz temalı temsili gösteriler şeklinde olur. Çocuklar bir azizi temsil edecek şekilde giyinir ve sahnede (örneğin masa üzerinde) kısa bilgiler vererek o azizi tanıtmaya çalışırlar. Bu etkinliklerde amaç, genç bireylerin azizleri daha yakından tanımalarını sağlamak ve dini eğitimi etkileşimli bir biçimde teşvik etmektir.²²⁵

Bu bayramın amacı iki yönlüdür. Çok sayıda azizin ayrı ayrı anılamayacak kadar fazla olması nedeniyle, tüm azizlerin faziletleri bu tek kutlamayla topluca onurlandırılmaktadır. Yılın günleri, her biri için ayrı bir yortu günü düzenlemeye yetmeyeceğinden bu uygulama tercih edilmiştir. Bayramın ikinci amacı ise Papa IV. Urbanus tarafından dile getirilmiştir: Yıl boyunca azizler için düzenlenen kutlamalarda ihmalle, eksiklikle ya da saygısızlıkla yapılan hataların bu genel kutlamayla telafi edilmesi ve böylece azizlere layık oldukları saygının yine de sunulabilmesi hedeflenmiştir.²²⁶

²²⁴ Tierney, *The Catholic All Year Compendium*, ss. 229-230.

²²⁵ Tierney, *The Catholic All Year Compendium*, s. 230.

²²⁶ Weiser, *Handbook of Christian Feasts and Customs*, s. 308.

Bayram, erken dönemlerden itibaren bir arife (vigil) günü ile kutlanmaktaydı. Papa IV. Sixtus, bu bayramı tüm Latin Ayini (Latin Rite) için resmen ilan etmiş ve kutlamalara sekiz günlük bir yortu devresi (oktav) eklemiştir. Ancak hem arife hem de oktav uygulamaları 1955 yılında kaldırılmıştır. Bayrama ait ayin metinlerinde Tanrı halkının kutsallığı, sevinç, bağışlanma, kutsanmışlık ve karşılıklı sevgi temalarıyla işlenmektedir. Kilise bu bayramda yalnızca göksel yüceliğe ulaşmış tüm ölümler için Tanrı'yı yüceltmekle kalmaz, aynı zamanda "göksel Kudüs"e, yani Tanrı'nın bütün halkının birlik içinde bulunduğu yere doğru olan ruhani yolculuğunu da yeniden taahhüt eder.²²⁷

²²⁷ Vahiy, 7/ 9; C. Smith, "All saints, somenity of", *New Catholic Encyclopedia*, Thomson Gale, Washington, 2003, 2. Basım, C. 1, s. 290.

SONUÇ

Bu çalışmada, Roma Katolik Kilisesi'nde kutlanan dini günler, tarihsel, teolojik ve kültürel bağlarıyla kapsamlı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular göstermektedir ki Katolik Kilisesi'nde dini günler yalnızca litürjik takvimin unsurları değil; aynı zamanda inananların bireysel ve toplumsal kimliğini pekiştiren, belleği canlı tutan ve dini aidiyeti yeniden üreten güçlü araçlardır. Litürjik yıl boyunca tekrar eden bu günler, inananlar için yalnızca bir ibadet zamanı değil, aynı zamanda teolojik düşüncenin pratiğe döküldüğü ve kolektif dini tecrübenin inşa edildiği özel anlardır.

Çalışma sürecinde ulaşılan en temel bulgulardan biri, Katolik litürjik takviminin tarihsel süreç içerisinde yalnızca kutsal metinlere değil; aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlara, teolojik tartışmalara ve kültürel etkileşimlere dayalı olarak şekillenmiş olduğudur. Özellikle İsa'nın doğumu (Noel), ölümü ve dirilişi (Paskalya) gibi temel inanç olaylarına dayanan dini günlerin, zamanla Meryem ve azizler figürleri etrafında zenginleşerek çok katmanlı bir yapı kazandığı görülmektedir. Bu yapı, Katolik inancının tarih boyunca geçirdiği dönüşümün ve dini pratiklerin halk dindarlığıyla olan etkileşiminin de bir yansımasıdır.

Tezde yapılan sınıflandırma sayesinde, Katolik dini günlerinin İsa merkezli günler, Meryem'e adanan yortular ve azizleri anma günleri olmak üzere üç ana ekseninde şekillendiği tespit edilmiştir. Bu tasnif, yalnızca kavramsal bir kolaylık sağlamamış, aynı zamanda Katolik inancının temel teolojik vurgu alanlarını görünür kılmıştır. Özellikle Meryem ve azizler etrafında şekillenen günlerin, sadece bireysel dindarlığın değil, aynı zamanda Katolik Kilisesi'nin kimliğini koruma ve aktarma işlevi gördüğü anlaşılmıştır. Azizlere atfedilen şefahtan inancı, Katolik teolojisi ile halk dindarlığı arasında kurulan karşılıklı etkileşim ilişkisine dair önemli bir veri sunmuştur.

Bu çalışma aynı zamanda, Katolik dini günlerinin kültürler arası etkileşimle nasıl dönüştüğüne ve hatta bazı uygulamaların pagan ritüellerle tarihsel süreklilik arz ettiğine de dikkat çekmektedir. Noel'in tarihsel evrimi, Advent dönemine ilişkin uygulamalar veya Epifani'nin şekilleniş biçimi, Hıristiyanlıkta kutsal zaman bilincinin

yalnızca kutsal metinlere değil, aynı zamanda tarihsel bağlama da g¼çlü biçimde bağlı olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bağlamda çalışma, yalnızca dinî g¼nlerin içeriksel analizini yapmakla kalmamış, aynı zamanda lit¼rjik pratiğin birey ve toplum ¼zerindeki fonksiyonlarını da ortaya koyarak, dinî zamanın sosyolojik ve k¼lt¼rel y¼nlerini g¼r¼n¼r kılmıştır. Bu y¼n¼yle araştırma, Katolik dini g¼nlerinin sadece bir ibadet vakti olmadığını, aynı zamanda bir kimlik inşası ve toplumsal hafıza pratiği olduğunu g¼stermektedir.

Bu tezin ortaya koyduğu bulgular, dinler tarihi, lit¼rji bilimi, karşılaştırmalı mezhep araştırmaları ve toplumsal dindarlık gibi alanlarda yeni çalışmaların ¼n¼n¼ açabilecek niteliktedir. ¼zellikle şu alanlarda yapılacak araştırmalar, çalışmanın bıraktığı yerden devam ederek literat¼re katkı sağlayabilir:

- Katolik dini g¼nlerinin farklı ¼lkelerdeki yerel uygulamalarla nasıl çeşitlendiği ¼zerine k¼lt¼rel analizler,
- Meryem'e adanan yortuların Ortodoks ve Protestan geleneklerdeki karşılıklarıyla karşılaştırmalı incelemeleri,
- Aziz inancı ve şefa'at ¼ğretisinin halk dindarlığı ¼zerindeki etkilerine dair nitel saha araştırmaları.

Ayrıca bu tez, İşlam ve Hışristiyanlık gibi farklı dinlerde kutsal zaman algısının nasıl biçimlendiğine dair karşılaştırmalı dinler tarihi çalışmalarına da temel sağlayabilir. Aynı şekilde, g¼n¼m¼z k¼reselleřen d¼nyasında Katolik dini g¼nlerinin başka inanç grupları tarafından sembolik ya da sek¼ler biçimlerde nasıl benimsendiği ¼zerine yapılacak araştırmalar, dinin k¼lt¼rel dolaşımı açısından yeni ufuklar sunabilir.

Sonuç olarak, bu tez, Roma Katolik dini g¼nlerine dair sistematik ve b¼t¼nc¼l bir bakış sunmakta, alandaki boşlukları doldurmakta ve gelecek çalışmalara yol g¼stermektedir. Dini g¼nlerin yalnızca bir takvim unsuru olmadığı, aksine inanç, gelenek ve kimliğin aktarımında merkezi bir rol oynadığı bu çalışmada açıkça ortaya konmuştur. Bu y¼n¼yle tez hem akademik çalışmalara hem de k¼lt¼rel dinamikleri anlamaya y¼nelik çalışmalara ¼nemli bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

AQUILINA, Mike, **WUERL**, Cardinal Donald, *The Feasts How The Church Year Forms Us as Catholic*, New York 2014.

ATTWATER, Donald, *A Catholic Dictionary (The Catholic Encyclopædic Dictionary)*, The Macmillan Company, New York 1958.

AUGÊ, Matias, “The Liturgical Year in the First Four Centuries”, *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, ss. 135- 155, Collegeville Minnesota 2000.

AUGÊ, Matias, “The Liturgical Year in the Roman Rite”, *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, ss. 177- 210, Collegeville Minnesota 2000.

BALDOVIN, John F., “Easter”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, C. 4, ss. 2579- 2580, USA 2005.

BALDOVIN, John F., “Epiphany”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Lindsay Jones, C. 4, s. 2818, USA 2005.

BATUK, Cengiz, “İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı? - Hıristiyanlıkta Kadın Sorununa Genel Bir Bakış-”, *Dinî Araştırmalar*, C. 11, S. 31, ss. 19- 48, 2008.

BRADSHAW, Paul F., *The Search for the Origins of Christian Workship*, New York 1992.

CONNEL, M. F., “Corpus Et Sanguis Christi, Solemnity of”, *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, 2. Baskı, C. 4, s. 272, Washington 2002.

CONNOR, Steven, *Styles of Seriousness*, Stanford University Press Stanford, California 2023.

DEMİR, Halil, **TÜRKKAN** Ahmet, “Meryem’in Göğe Yükseliş ve Günahsızlığı Bayramlarındaki Katolik Aile Gelenekleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 2, ss. 269- 306, 2022.

ELLIOTT, Peter J., *Ceremonies of the Liturgical Year*, Ignatius Press, San Francisco 2002.

ELLIOTT, Peter J., *Ceremonies of the Modern Roman Rite The Eucharist and The Liturgy of the Hours*, Ignatius Press, San Fransisco 1994.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, “Hıristiyanlık”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ed. Baki Adam, 4.Baskı, Grafiker Yayınları, ss. 135- 196, Ankara 2017.

FLINN, Frank K., *Encyclopedia of Catholicism*, An Imprint of Infobase Publishing, New York 2007.

FREUNDORFER, Joseph, “Johannes der Täufer.” *Lexikon für Theologie und Kirche*, 1. Baskı, C. 5, s. 461, Freiburg: Herder 1933.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, 1. Basım, 1998.

HARMAN, Ömer Faruk, “Îsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi, C. 22, ss. 465- 472, Ankara 2000.

HARMAN, Ömer Faruk, “Meryem”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınevi, C. 22, ss. 236- 242, Ankara 2004.

HARTMAN, L. F. Hartman, “Jesus (The Name)” *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, 2. Baskı, C. 7, s. 795, Washington 2003.

HENDERSON Helene, “Our Lady of Lourdes, Feast of”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, s. 399, Detroit 2005.

HENDERSON, Helene, “Ascension Day”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, s. 25, Detroit 2005.

HENDERSON, Helene, “Baptism of the Lord, Feast of the”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, ss. 39- 40, Detroit 2005.

HENDERSON, Helene, “Christmas”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, ss. 107- 108, Detroit 2005.

HENDERSON, Helene, “Queenship of Mary”, *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*, 3. baskı, s. 436, Detroit 2005.

HOFFNER, Dr. Helen, *Catholic Traditions & Treasures an Illustrated Encyclopedia*, Sophia Institute Press, Manchester 2018.

HUGHES, Andrew, *Medieval Manuscripts for Mass and Office: A Guide to Their Organization and Terminology*, Toronto 1995.

JACOB, Xavier, *Hıristiyan Kiliseleri ve İbadet Yerleri*, İstanbul 1994.

JOHNSON, E., **KROSNICKI**, T., “Easter and Its Cycle”, *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, 2. Baskı, C. 5, ss. 10- 13, Washington 2002.

KATAR, Mehmet, “Hıristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, *Dini Araştırmalar*, C. 3, S. 9, ss. 7- 27, 2001.

KELLNER, K. A., *Heortology: A History of the Christian Festivals*, London 1908.

KROSNICKI T., **ROUILLARD** P., “Marian Feasts”, *New Catholic Encyclopedia*, Farmington Hills, Thomson Gale, C. 9, ss. 157- 159, Washington 2003.

LEIKAM, Rubén M., “The Liturgy of the Hours in the Roman Rite”, *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, ss. 59- 98, Collegeville Minnesota 2000.

MANSI, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, H. Welter, C. 8, Paris 1927.

MELTON, J. Gordon, “Christ the King, Feast of”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, C. 1, ss. 213- 214, USA 2011.

MELTON, J. Gordon, “Holy Innocents’ Day”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, C. 1, ss. 404- 405, USA 2011.

MELTON, J. Gordon, “Joseph, Feast Day of St. (March 21)”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, C. 1, s. 470- 472, USA 2011.

MELTON, J. Gordon, “Liturgical Year (Western Christian)”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, C. 2, ss. 526- 529, 2011 USA.

MESLIN, Michel, “Noel et Epiphanie”, *Dictionnaire des Religions*, Sous la Direction de Paul Poupard, C. 2, s. 1435, Paris 1993.

MONIQUE, Alexandre, “İlk Hıristiyan Kadınlar”, *Kadınların Tarihi Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere*, Eds. Georges Duby, Michelle Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası, ss. 409- 444, İstanbul 2005.

O’NEILL, C., “Saints, Devotion to the”, *New Catholic Encyclopedia*, Farmington Hills, Thomson Gale, C. 12, ss. 596- 598, Washington 2003.

O’SHEA, W. J., “Good Friday”, *The New Catholic Encyclopedia*, ed. Janet Halfmann, 2. Baskı, C. 6, ss. 355- 356, Washington 2002.

O’SHEA, W. J., **KROSNICKI**, T., “Lent”, *New Catholic Encyclopedia*, Farmington Hills, Thomson Gale, 2. Baskı, C. 8, ss. 468- 470, Washington 2003.

QUAST, Kevin, “Advent”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, ed. J. Gordon Melton, C. 1, ss. 9- 11, 2011 USA.

QUAST, Kevin, “Epiphany”, *Religious Celebrations an Encyclopedia of Holidays, Festivals, Solemn Observances Commemorations*, ed. J. Gordon Melton, C. 1, ss. 284- 286, USA 2011.

ROUILLARD, Philippe, “The Cult of Saints in the East and the West”, *Handbook For Liturgical Studies, Liturgical Time and Space*, ed. Anscar J. Chupungco, The Liturgical Press, ss. 299- 316, Collegeville Minnesota 2000.

SCHAFF, Philip, *History of the Christian Church*, New York 1930.

SHOEMAKER Stephen, *Mary in Early Christian Faith and Devotion*, Yale University Press, 2016.

SMITH, C. Smith, “All saints, somenity of”, *New Catholic Encyclopedia*, Thomson Gale, 2. Basım, C. 1, ss. 288- 290, Washington 2003.

SMITH, Michael A. Smith, “Pavlus”, *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, ss. 62- 63, 2004.

SMITH, Michael A. Smith, “Petrus”, *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, ss. 60- 61, 2004.

SMITH, Michael A., “Tapınma ve Hıristiyan Yılı”, *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, ss. 29- 33, 2004.

SULLIVAN, John F., *The Externals of the Catholic Church: Her Government, Ceremonies, Festivals, Sacramentals and Devotions*, P.J. Kenedy&Sons, New York 1918.

TIERNEY, Kendra, *The Catholic All Year Compendium_ Liturgical Living for Real Life*, Ignatius Press, San Francisco 2018.

TIERNEY, Kendra, *The Catholic All Year Compendium_ Liturgical Living for Real Life*, Ignatius Press, San Francisco 2018.

TÜMER, Günay, *Hıristiyanlıkta ve İslamda Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.

TYLENDA, Joseph N., *Saints and Feasts of the Liturgical Year*, Georgetown University Press, Washington 2003.

WATTS, Alan W., *Myth and Ritual in Christianity*, New York 1960.

WEIGALL, Arthur, *Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik- Pavlus Hıristiyanlığına Dair Bilimsel Bir Eleştiri*, ed. Mustafa Demir, Ozan Yayınları, İstanbul 2002.

WEISER, Francis X., *Handbook of Christian Feasts and Customs The Year of the Lord in Liturgy and Folklore*, Harcourt, Brace and Company, New York 1958,

WIMMER, O., *Handbuch der Namen und Heiligen*, Innsbruck 1953.

YEL, Ali Murat, *Fatima'nın Sırları*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2006.